

D

141_a

AZ ORSZ. M. KIR.
KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA

ÉS A VELE ÜGYKEZELÉS TEKINTETÉBEN
EGYBEKAPCSOLT FESTÉSZETI ÉS SZOBRÁSZATI
MESTERISKOLÁK ÉS A NŐI FESTŐISKOLA

ÉVKÖNYVE

AZ
1910—1911
TANÉVRŐL.

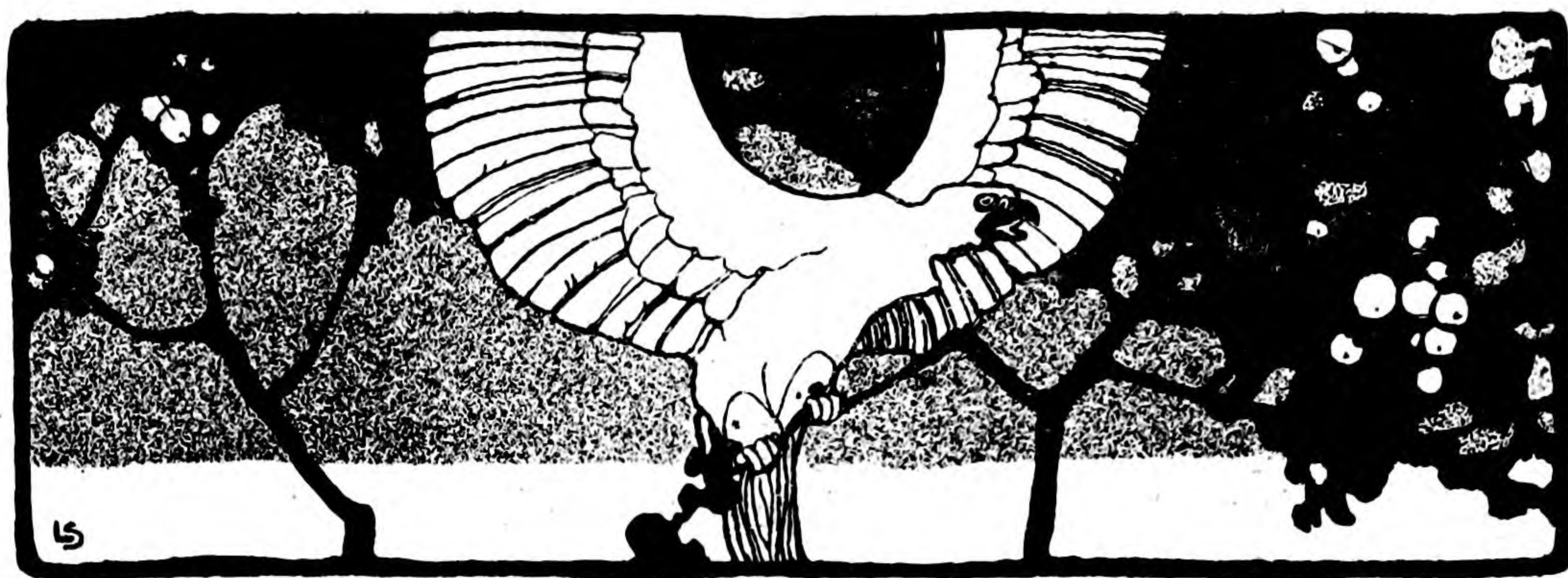
SZERKESZTETTE:
VÁRDAI SZILÁRD
IGAZGATÓ-TANÁR.

BUDAPESTEN,
IFJ KELLNER ERNŐ KÖNYVNYOMDÁJA
1911.

Sic Vely Bostala.

Az igazi nagy dolgok soh' sincsenek divatban,
— — épen azért nem is mehetnek ki a divatból.
Székely Bertalan.

I.

SZÉKELY BERTALAN TÖRTÉNELMISÉGE.

„A rossz, mit ember tesz, túléli őt; a jó gyakorta sírba száll vele“. Antonius így kezdi halotti beszédét, Shakespeare Julius Caesar-jában; igaz, ő Caesarnak, a politikai hősnek tetteire utal, a jó és rossz e mondásában az erkölcsi súlyt jelenti, mely különbözik a művészi alkotások javától és rosszatól, de áll ez a mondás az emberi életművekről általában s áll az is: „a jó gyakorta sírba száll vele“. Ős emberi vonás, a rosszra való érzékeny emlékezés, ős emberi vonás, a jónak feledése; az elsőhöz elég az érzékenység, a kárvallottság tudata, a másodikhoz, a jóra való emlékezésre, annak megértésére, igaz felbecsülésére — *nem* elég az emberi jóságnak és értelemnek az a mértéke, mely az emberekben átlagosan megvan. Az emberi történet sok nagyjának még holta után is várnia kellett a felismertetésre, s hogy élete munkájából mások is tanulhassanak s így annak nagy értékét élvezni tudják. Különösen mi, kik az emlékezés nemzeti lomtárába csak neveket helyezünk, kik nagyon elégnek hisszük nagy nevek emlegetését érzés és értelem nélkül is, mi, kell hogy egy szép napon belássuk, kidörzsölve ébredő szemeinkből a gondolatlanság álmát, hogy végre meg is kellene értenünk azt, a mit dicsérünk, s azt talán szeretni is kellene. De még a szuggerált dicséretig is elég

nagy az út; hiszen tudjuk, előbb a fület kell meghódítani pusztá kongatással, hogy az eszem-iszom és muszáj dolog mellett az eszmélet egy szikráját is keltsük ott, a hol a mindennapi kenyérkereső ész már nem bírja megértéssel. De nem a mindenkor mindenre szuggerálható tömegről van szó, nagy emberek diadala nem az értelmetlenség hallelujája volt sohasem; az ő diadaluk az ő termékenyítő hatásuk, mellyel kigyújtották mások szellemét, mellyel alkotásra, továbbmélyedésre ingereltek másokat.

Nem azért emlegetjük mi SZÉKELY BERTALANT, hogy neve ez országban hangozzék, nem azért mutatunk belé szellemének kohójába, hogy tömegeket valami sokra tanítsunk vele, ez a reménység nem kábít bennünket, hanem hogy egyeseknek szolgáljunk ezzel, azoknak, a kik talán már vannak, de, lehet, hogy lesznek csak ezután, a kik már ott állnak, hogy SZÉKELY szellemének feltárása nekik igazi haszon, továbbblendítés a saját útaikon. Mert mi, emberek, ugyan rendezhetünk a magunk kivételes örömeire korszakonként néhanapján holmi egyenlőségi népmulatságot, amikor zokogó örömmel, ökörsütő bengali tűz fényében egymásnak egyenlő emberi keblére omladozunk, — csak aztán őszinte is legyen ez az érzés! — de azért, mióta civilizáltabb ez a világ, a magasztos művészet és a káviár bizonyos hamleti értelemben vett rokonságot mutat és fog felmutatni még nagyon sokáig.

Az az esztétikai értelemben vett jó, mely SZÉKELY BERTALAN műveiben nyert érzéki alakot, az a mi javunk, melyet nem engedünk eltemetni még rövid időre sem. Mert ez az az új, melyért ma annyian rajonganak kellő őszinteség híjával, mert az igazán újnak felhasználása egyszersmind nagyon nehéz is és az emberek csak a könnyen kezelhető újat szeretik.

Az új, mely mélységgel párosul, mert maga a mélység, csak keveseknek hozzáférhető; itt teljes mértékben érvényesül a természet megdönthetetlen arisztokratizmusa, mely úgy a fizikai, mint az erkölcsi világban fokozatokban nyilatkozik meg, melyek áthághatatlanok, melyeket ha ignorálni akarnánk, csak új igaztalansággal tetéznők a természetét. De az emberi lélek azon kaliberen belül, melyet a természet neki megadott, fejlődik és fejleszthető, jobban mondva kibontakozik, magának is időre, életre, történetre van szüksége, hogy saját határait elérje. Hogy időt nyerjünk, azért kell rámutatnunk SZÉKELY BERTALAN új, nagy és mély igazságára, melyet a „történelmi“ jelzővel elhomályosítani nem engedünk, mert mikor

a „történelmi“ szót hangoztatjuk, egyszersmind azon vagyunk, hogy meg is értsük azt!

* * *

A világ — mozdulat. A nyugalom, csak látszat. Remeg, mozdul, él a világ minden kis porczikájában, akár a megkövült halálos nyugalom illuziójában, akár világkatasztrófák dörgedelmeiben, egymásra támadó erők harczának kiegyenlítődése és új harcza lüktet végig a mérhetetlen szervezet testében, melyet világnak nevezünk.

De nem a kaosznak rendezetlen mozdulásai; a kicsapongó rohamok életében terv van, megdönthetetlen akaratnyilvánulás, hogy így és ne másképp legyen, daczára a zavar látszatának. Élő, reszkető gép ez a világ, a *perpetuum mobile*, mely változásaiban egy cél felé látszik rohanni, s e cél felé törekvés a világ életfolyamata. Tehát törvényszerű változások, csapongások lánczolata ez a világ, állataiban és embereiben szenvedő és örvendő. A fizikai világ mérhetlen komplikáltsága komplikálódik a szerves és szellemi lények harczával, mely tetézi a kaotikus rend nagyszerűségét. Mert az emberiségnek is megvan ez az életfolyamata, az emberi észnek is megvannak az ő szellemi csatái, tényei, melyekkel képes a materiális világ ábrázatát meg is változtatni. Életfolyamat ez a világ anyagaiban és lényeiben egyaránt. A törvényszerű mozgás, haladás folyamata a fő jellemző vonása, mely életfolyamatban akár az élő, akár a gondolkodó szempontjából egyformán fontos a kezdet és a vég, a múlt és a jövő, melyek egy térhez és időszakhoz kötött szellemi lény *látásának* csak kétféle irányát jelentik a *látás* szempontjából, nem pedig különbségét a lényeket illetőleg. Mert a jövő is múlttá lesz, s ha valami áhítandó volt, mint elkövetkező, akkor megbecsülendő lesz ugyanaz, ha már a múltba tartozik, mert mint biztos birtok, mint vagyona jelentkezik a jelennek. S így az a hiedelem, hogy a múlt értéktelen a jelen és jövőre nézve, az ostobák hiedelme, az együgyű tarisznya-hitűség szűk látásából eredő illuzió, értéktelen, mint szóösszetétel, erkölcstelen, mint morális tény, mert ostoba és hálátlan egyaránt. Furcsa képét adná az ilyen felfogásnak az az ember, ki a létrán felmászva, mindig lefűrészelné az alatta lévő fokot, s végül a legfelső fokon állva, nem tudna többé lejutni — logikája létráján. Mert az emberi szellem számára nincs múlt és jövő, csak egységes folyamat, melynek részei, szakai csak látszatosak vagy csak gondolatban szétválaszthatók privát történetünk szempontjából.

A legelő barom csak a rétet látja és a kerítést, a térben, — az időben a fű rágását, a kérődzést és a fejest veszi észre. Hasonlíthatatlanul magasabban áll a szűklátású ember. Az ő kerítése nagyobb mezejű, ő már nem füvet, de értelmetlen frázisokat rág, azokon kérődzik s már nem egészen naivul többé, hanem lelkiismeretlenül adja le azok terméketlen tejét. Mert látnunk kell azt, hogy a *mult tapasztalatai*, a multat rekonstruáló képzelem az *emlékezet* révén *örökös jelené* válnak és reményeink, kívánságaink, cselekvő akaratunk a *jövőt*, a mindenkori *jelenbe* eskamotált *mult* segítségével építi fel. A járó balláb kába gögje, ha azt hiszi, hogy neki a jobbláb lépésére nem volt szüksége, holott épen a jobbláb lépése hozta őt arra a pontra, honnan a balláb tovább lép. A jelennek magának nincs kiterjedése, matematikai időpont; látzólagos hosszat, tartamot a jelennek csak a közvetlen mult való éles emlékezés és a biztosan elkövetkező és bizton elvárt közvetlen jövő ad. Egy másik ok, mely a jelen végtelen kis időpontjának a tartam illuzióját adja az, hogy a jelen időpontja folyton egy újabb pontjára érvén az időfolyamnak, nem szűnik meg ilyformán s folyton *van*, amíg csak élünk.

Hogy a világ mozgás, élet, haladás, történet, azt Galilei fedezte fel, fizikai oldalát tekintve ezen gépezetnek; mikor kimondotta, hogy valamely mozgásban levő test, ha annak haladására más erő nem hatna akadályozólag, megszabott egyenes irányban sietne tovább egyenlő gyorsasággal a végtelenen át végtelen időkig.

Ez a metafizikai, tehát közvetlen nem bizonyítható tétel, mely nélkül a reáltudósok számításaikban mozdulni sem tudnának, tudományosan állapítja meg a testek velök született mozgását, melytől elválaszthatatlanok; és a mi az anyagi világban dinamika, az a szerves és emberi lények világában, élet, cselekvő drámaiság, *történelem*, igen, az egész világ — *történelem*, mert megállás nincs, nem *daczára* a törvényszerűségnek, hanem épen ezen törvényszerűség folytán. De olyan haladás ez, mely az előző történet tényeit nem dönti meg, mert hiszen azokkal egy, csak módosítja emberi látásunk, tér és időbeli helyzetünk szempontjából, mert egy és ugyanazon dolognak mindig más és más oldala fordul felénk. Ezen gondolatnak durva hasonlatát adná egy helyben tengelye körül forgó óriási gömb, melynek forgó felülete képviselné a végtelen változatoságú és mozgású fejlődési vonalok kusza összességét, míg az álló tengely az örök állandóságot és egységet. Sem a fagyasztó

állandóság, sem a vak czéltalan dinamizmus külön-külön nem képe a való világnak, mindkettőnek külön elgondolása abszurditásba fullad. Törvény és szabadság egymást feltételező gondolatok, és egymás nélkül lehetetlenek.

Az anyagi történések ezen végtelen arányú tömkelegébe ágazódik bele az emberi érzelem és észnek hasonló komplikáltságú világa, így szövődik megállhatatlanul ezen magasabb rendű mozdulatok ritmusa az alacsonyabbakkal. Az időfolyamban feltűnedező kedélyi és észbeli tények alkotják az emberiség lelkének történeti vonalzatát, az egyes tények tipikus milyensége és nagy méretei adják a történeti jellemeket, a nagy egyéniségeket; ezek úgy foghatók fel, mint az emberiség lelkének jellemző mozzanatai, hősök, művészek és gondolkodók nagy alakjai, méreteiknél, valamint külön-szerűségüknél fogva az emberiség lelkének külön-külön hangulatait érzékítik meg létezésükkel. Minthogy azonban nagy időközökben születnek, csak a multból hozhatók át a jelenbe emlékezés és művészet útján. Hiszen a jelen csak tartamnélküli idő, végtelenül rövidebb mint a szó, a *most*. A jövő még meg nem született, csak vágyainkban él, szándékaiban a jelen egyes pontjainak. Csak a multba nyúlhatunk, ha határozott formát keresünk, csak ott látunk képeket emlékezés útján. De nemcsak ezért történeti minden művészet, a költészet, zene és ábrázoló művészetek, hanem mert a multból a jelenbe idézett emberi jellemek nagyszerűsége, érzéseik, akaratuk, és gondolataik nyilvánulási módjának magas foka őket unikumokká teszi egymás közt is, érzésük, akaratuk, gondolatuk oly nagy és egyedülvaló, a minő az *emberben csak valaha lehetett*. Csúcspontokat jeleznek, az emberiség lelkének más és más oldalát, az emberiség lelkének történetét alkotva.

Igy méltán nevezhetjük Bach és Beethoven zenéjét történetinek, mert oly nagyméretű érzelmeket ábrázolnak, amilyenek emberben csak valaha tombolhattak; beszélhetünk történeti szobrászatról, építészetről, költészetről és festészetről, mert mindnyája az emberi lélek legnagyobb fokú érzelmeit és az azokkal szoros összefüggésben levő nagy gondolatokat érzékíti meg. Nagy tévedés azt hinni, hogy a festészet nem ábrázol érzelmeket és gondolatokat, mert hiszen nem irodalom. Michel Angelo alakjai annyira telítve vannak érzelemmel és az azokkal összefüggő gondolatokkal, annyira hangulatkeltők, akár csak valamely lírai, vagy drámai költemény, a különbséget csupán csak a képzőművészetnek egy időponthoz

kötött mivoltában találhatjuk meg. Tartalmatlan színfoltokban vagy formákban való tobzódás nem tehet senkit sem művésszé, ezt az „elvet“ csak a tartalmatlan kapaszkodók állították fel, kik hamisan értelmezik az „önmagáért való művészet“ szólamát. *Lélek, élet* nélkül nincs művészet. Tizián Assuntája, Rafael Atheni iskolája tele van lelket lehellő remegő élettal, érzelmi, gondolati történéssel. A mai festészeti irányzatok, ha nem túlságos megtisztelés ez a nevezet, a valóságot akarván utánózni, éppen a legfőbb valóságot nem vették számba, az életet, a mozgást, a lelket.

Mindezeket azért hoztam fel, hogy bizonyítsam, miszerint a világra, mint *jelenségre*, a *mozgás* a jellemző, hogy a nyugalom csak látszat és reláció és hogy ha kémiai változások láttatlanul mennek végbe, annak csak a mi érzéklési tökéletlenségünk az oka.

Ilyen értelemben történelem a világ, ilyen értelemben történelem a festészet, mert az emberi lélek indulatait, helyzeteit, viszonyait és gondolatait adja. A *történeti* festő a *lélek* festője, művészete tipikusan *festői érzékítésével*, de, hogy ezt tehesse, ahhoz szükséges, hogy magának is lelke legyen!

SZÉKELY BERTALAN történelmisége is abban áll, hogy a drámai indulatok, helyzetek festője, érzéki, festői és plasztikai eszközökkel, de áll abban is, hogy ő maga is történeti alakja a festészetnek, unikum, mely a maga tipikus különszerűségében, érzés- és gondolatbeli mélységében páratlanul áll a nagy festők szukcessziójában, mondhatjuk, hogy festői szimbolikája következetességre, világosságra, szerkesztő erejére, a témát gyökerében való megragadásának ösztönös erejénél fogva, minden más cselekvényt ábrázoló művészettel szemben külön polczon áll, a magyar ész józanságának oly fényében, mely bevilágít annak mélységeibe is. Őt a komplikáltság nem zavarja, mert bírja annak gondolatát, egységét. Ebben fölötte áll, mint látni fogjuk, a németek nem egy nagy zsenijének, kik a legnagyobb tehetséggel áldottan is hihetetlen hinárjában vergődnek saját zavaros gondolataiknak. Ha csak részben ismertük is fel a német nemzet ezen nagy tévedőit, annál inkább leszünk hajlandók elismerni magunkról, hogy hát mégis, a mi körünkből is támadhat egy, ki megáll szilárdan ott, látó nyugalommal, hol egy más nemzet legnagyobb fiai is — csak bukdácsolnak.

Goethe mondja, hogy a költészet ott éri el csúcspontját, a hol szimbolikussá válik. Ennek illusztrálására felhossa Shakespeare ama helyét, hol a haldokló Henrik király, rövid álmából ébredve, keresi

a koronát, melyet ágya mellé helyezett, míg fia, ki azt hitte, hogy királyi atyja már meghalt, a koronával fején az ajtóban megjelenik. A királyság erkölcsi hatalmának apáról fiúra való szállását ilyen naiv, természetes érzéki eszközökkel szemlélteti a költő. A közvetlen realitás: a fiú tévedése, míg jelentősége ezerszer nagyobb, szélesebb, mint szemlélet, kép. Igaza van Goethének, ez mintaszerű szimbolizálási mód; a valódit az álszimbolizmustól az különbözteti, hogy a valódi szimbolizmus mindig naiv, érzéki eszközöket használ és *következetesen* használja céljaira. A varázslatos „Szent-ivánéji álom“-ban a kézmíves számárfeje csak láthatóbb jele az ő butaságának, célja a szerelem vakságát bizonyítani, hiszen Titania, a tündér is szerelmes belé. Az „égő szerelem“ virága, melynek levét Puck és Oberon hol az egyik, hol a másik szerelmes szemébe csepegteti, a szerelem csapongó, apró hűtlenségeit jelképezi. Maga Goethe is jól tette volna, ha maga is az általa ajánlott módhoz folyamodik „Faust“ második részében, hol a szimbolumok több jelentésűek és következetlenül vannak használva. Mert a mi SZÉKELY BERTALAN szimbolikus felfogását és művészi gyakorlását illeti, ő a magyar józanságot képviseli a német obscurantizmussal szemben, mely a mélység látszatát a zavarossal kívánja elérni, holott a tenger mély vize átlátszó. Wagner Richárd szimbolikája is ilyen zavart mutat, mert több, vagy nem világos jelentésű az ő Nibelung drámáiban és következetlen. Hogy a német szimbolika ellen maguk a németek támadtak fel, mutatja a híres esztétikusnak, T. Vischernek Faust III. része, melyben tenyeres-talpas germánsággal, de ördögös gúnnyal és jó kedvvel paskolja a német zavart Simbolizetti Allegoreovits Mystificinsky. Wagner Richárd szimbolikus labirintusába Nietzsche világított belé. Az tehát, aki azt állítja, hogy SZÉKELY BERTALAN német és francia hatásokat hozott haza művészetébe, gondolja meg, mit beszél, mert a németek szimbolikája jórészt zavaros, míg a francziáké, egyáltalán — nincs. A francia művészet ezt a magaslatot el nem éri. Delarochenak van egy képe, mely némileg szimbolikusnak volna mondható, a megvert Napoleont ábrázolja, hanyagúl ül székében, előre billent súlyos fejjel, keze a szék támláján lóg le, alatta elejtett kalapja, csata-sisakja. A függő kéz, daczára természetes lógásának, olyan érzést kelt, mintha Napoleon minden perczben kész volna hadi-kalapját fejére tenni, — a mint hogy meg is történt. Ettől az egy esettől eltekintve Delaroché nem taníthatta SZÉKELY BERTALANT szimbolikára.

A nagystilü drámai szimbolum ritka értéke abban áll, hogy az akár a drámaíró, akár a képíró által ábrázolt *cselekvény* egy *reális, szerves részét* képezi, csakhogy mint naivul érzékelhető képnek még *egy másik magasabb jelentősége* is van, melyet éppen közvetlen képiességével értet meg félremagyarázhatlanul, mint a hogyan azt Henrik király koronájában láttuk. Ha ezt a jelenetet történeti festőnek kellene ábrázolnia, a költő cselekvényéből *egy momentumot* kellene megragadnia, azt, a mikor a fiu a holtnak vélt alvó apa fölé hajol, a legnagyobb megilletődés kifejezésével *néz atyja arcára*, kezét azonban a korona után nyújtja ki, mint a ki kész a súlyos kötelezettséget vállalni, mely atyját megölte. Ebben az egy momentumban ki volna fejezve az a lényeg, melyet a drámaíró egy hosszabb jelenetben mutat meg. De igen sokszor abba a helyzetbe jut a történeti festő, hogy magának kell megtalálnia a helyes időpontot, sőt magának kell megalkotnia a cselekvényt, melyet a történet mint végbementet fel nem jegyzett, mely talán *úgy soha meg nem történt*, de szimbolikus jelentésével, súlyával *jobban* kifejezi a történeti jellemet, annak lelki helyzetét, mint a hogyan tényleg megtörtént, vagy feljegyzett esemény azt adni bírná. Ehez a nehézséghez járul azonban még, hogy mindezt a festészet és plasztika *vérbeli* eszközeivel kell megadnia, hogy *képet* kell festenie a kép ornaméntális értelmében is és az ábrázolt testek plasztikai, (lineáris), helyzeti, világítási és színbeli szimbolumaival erősíteni, hangsúlyozni a drámai, lelki szimbolumot; mind ezen alkotórészek *egy közös gyúpontra* izzanak össze. Csak mert SZÉKELY BERTALAN született, élt és működött, azért beszélhetünk ily határozottsággal ezen kérdéstről, ő nélküle ma is kaotikus rendetlenségben imbolyognának ezen szempontok s bár ő maga ezt ezzel a világossággal ki nem mondta, képeit ezzel a világossággal alkotta meg. SZÉKELY BERTALAN mint cselekvő esztétikus barátul fogadott minden más művészet határaitól érkező oly elemet, mellyel tágíthatta az eddig létező festészet határait, visszavert minden ellenséget, mely művészete érzéki szellemével ellenkezett, s így tágítva és védve birodalma határait bölcs vezérként cselekedett, ki csak az államalkotó elemeket fogadja be. A szobrászattól befogadta a csoportot, melyet összeforrasztott a festőiség színes érzéki foltjaival, a drámából befogadta a jelképes jelentőségű lelki helyzeteket, melyeket időbeli szakadozottságuktól megfosztva térbe forrasztott, *egy pillanatban érzékelhető szobrász-festőiségbe*, mely a drámai alap-

eszmét a netovábbig felfokozott érzéki érthetőségre emelte, mintegy egybemarkolva a drámának időben úszó jelentős képeit.

Festő ezt azzal a napvilágos biztossággal soha meg nem cselekedte. Magát a szint az eddigi festők szubjektív imbolygó feltjaihöz képest objektív jelentőségre fokozta, olyan introdukciót és kísérő hangulatot teremtve, mely hasonlatos a cselekvénnyel párhuzamos zene misztikus és mégis oly érthető beszédéhez. SZÉKELY BERTALAN ezzel akarva, nem akarva, a művészetek egységét bizonyította, mert bár csak a maga művészetének foszló elemeit egyesítette szilárd ölekezésbe, egyszersmind ezeket tipikus külön-szerűségökben is világosabbá tette, s így megmutatta azt a csodálatos szövevényt, melyben az egyes művészetek egymással egyesülnek egy művészet keretében is.

Hogy azonban SZÉKELY BERTALAN jelképező művészetének nagyságát teljes értékében felfoghassuk, szükséges előbb egy behatóbb pillantást vetnünk a német művészet szimbolikájára, hogy annak felhős, ködös árnyékai mellett a magyar művész napsütéses világossága annál feltűnőbb legyen. Ha kritikai körültekintésünkben az irodalom és a képzőművészet eseteit egyaránt fogjuk is szemlélni, az ne bántson egyelőre senkit, mert a német szimbolikáról általában fogunk megállapításokat eszközölni, hogy a két nemzet gyökerében különböző művészi észjárásának szemlélői lehessünk. A németek nagystilü festészetében egyedül RETHEL az, a ki SZÉKELY BERTALAN-nal összemérhető, de ő is igen sokszor alatta marad a józan mértéknek, jelképező módja igen téveteg, s a valóban zseniális gondolatok gyakran váltakoznak élczlapi laposságokkal, melyeket komolyan vesz. Így híres Haláltánczában, melyet a forradalom kigúnyolására rajzolt meg, a ciklus kezdő képén a halál kiszáll sírjából és — de már itt megállhatunk! Rethel itt nyilván összetéveszti a halottat a halállal! Hiszen a *halál* mint gyilkoló hatalom *él* öröktől örökig, annak nincs sírja, nincs feltámadása! — De fogadjuk el. — Az erő, kegyetlenség és ravaszság allegorikus alakjai sorban megajándékozzák a sírjából kikelt halált, felfegyverzik! Vajjon szükséges ez? A halál, mint olyan, mindezzel már úgy is bír, s ajándékokra nincsen szüksége. A német elmének rossz sajátossága, hogy egyszerű fogalmakat még magyarázni akarván, tökéletesen megrontja azok mivoltát, s ebből nem hogy világosság származik, de ködösség, értelmetlenség. Ugyanezen gondolatzavar uralkodik Rethel két másik képén, melyeken szintén a halál szerepel; az elemésztő halál és a

megváltó halál, a *páros képek* címe. Az egyikben a halál egy bál vigalmát zavarja meg, a vigadók között kitört a pestis, egyesek rakásra hullottak már, a zenészek menekülnek, csak a halál áll ottan és két csonttal hegedül — kinek? Talán a tánczóknak? Nem, hiszen azok elmenekülnek. Rethel itt saját gondolatát ejti el. A vígságot megrontó borzalmat akarja ábrázolni, és zenészsze degradálja a halált! Hiszen a *halál megjelenése*, felismerése *a szörnyűsége*, nem az, hogy mit csinál! A cselekvény szimbolikus gyúpontja ott van, hogy a halál leveti álarczát, dominóját és mindenki riadtan ismeri fel. A mi azután történik, az gyerekség; azzal, hogy két csontot köszörül egymáshoz, igazán már senkit sem rémít. Hiába tánczol és muzsikál, már nincs kivel és kinek. A párképek másikán ép ilyen zavaros a szereplése. Egy öreg harangozó toronyszobájában jelenik meg jószágosan. A harangozó már halott, s ő, a halál, gyöngédségből harangoz helyette. Itt is el van ejtve a kép gondolata. A harangozónak élnie kellene még, haldoklásában *felismeri* a baráti, *szabadító halált*, ki hozzá lépve, kezét egyik vállára tenné a haldoklónak, míg ez az utolsó fellobbanás örömevel fogadná a jóakaró közeledést. De így kinek tesz szívességet a halál? A harangozó már nem hallja a harangot, hát az imádkozó hívők kedvéért teszi? Ez igazán messzemenő szives udvariasság, és eltéríti a figyelmet a kép tárgyáról. Szegény halál amott elhegedüli, itt elharangozza az esztétikai logikát.

Pedig Rethel nagy szellem, a germán erőszakos páthosz nagyméretű képviselője, kinek látását a német szimbolikus zavar nem mindig homályosítja el és sokszor zseniális intuíció vezeti. „Hannibal átkelése az Alpokon“ című művében a harci elefántok az alpesi sziklák lelógó jégfüggönyein haladnak keresztül és itt a forróövi állat összehozása a jégdraperiákkal hatalmasan szimbolizálja Hannibal nagyságát, ki két világrész csatáját készíti elő, az alpesi zord veszélyek legyőzésével.

Kaulbach odáig halad a zavarban, hogy képein több kornak alakjait hozza össze, történelmi áttekintéseket fest, s a német „Professor“ nagyképüsködésével teljesen érintetlenül hagyja a néző érzelmét és eszét egyaránt. Nála az alakok betükké sülyednek, belső élet híján, nem érzéki úton, nem naivul magyarázzák önmagukat, hanem a Conversations-Lexikon tudálékos porában állnak, ülnek, gesztikulálnak és az évszámok mint kísértetek bujkálnak közöttük. De azért Kaulbach is egyike a német szellem nagyjainak, ki a Reinecke

Fuchshoz készült illusztrációiban igazi humort és szatírárt tud produkálni. Mint előzője Rethelnek, azonban igen rossz hatással volt rá, mert jelképező módja nem az érzéki jelenséggel való közvetlen beszéd, hanem legtöbbször fogalmi konstrukciók igen zavaros összetákolása. Mert mit akar mondani Kaulbach Napoleon képe? A halál (ujra csak az a halál!) odalép Napoleon elé egy koponyával kezében, Napoleon mintegy önfeledten a czirkalom egyik végét a térképre helyezvén, a másik végét a koponyához közelíti. A német franczia-falás sugallta ízetlenség ez! Hogy értsük meg ezt? Hogy a hadverő dicsősége véget ér? Azt nem teszi. Hiszen a dicsőség túléli a halált. Hogy meg fog halni? Tudjuk s tudta ő maga is. Hogy Napoleon életműve múltó természetű? Ez nem igaz, a ki egy nemzetet talpra állított, örök időkre szóló dicsőséget, önérzet-forrást tárt fel neki, annak életműve nem hiábavaló, hiszen a németeknek is hasznára vált, s így német hálát is érdemel; amit Goethe meg is adott Napoleonnak.

Igaz, hogy a német nagystílű festészet nagyjai talán ilyen zavarba nem süllyedtek volna, a festészet érzéki természete megvédelmezhetette volna őket, ha maga az irodalom, Faust második része nem adott volna példát és tiszteletet az ilyen konfuzus művészi eljárásra, melyre maga az öregedő Goethe is bizonyos lebecsüléssel gondolt később.

Da loben sie den Faust!
 Und was noch sunsten
 In meinen Schriften braust,
 Zu ihren Gunsten;
 Das viele Mick und Mack
 Das freut sie sehr;
 Da meint das Lumpenpack,
 Man wär' es gar nicht mehr!

Ebből látható, hogy Goethe maga volt mindig legtárgyilagosabb bírálója önmagának. Tünetemenyes objektivitása önbírálataiban csúcsosodik ki leginkább, mert a legnagyobb nehézséget kellett legyőznie: a művei iránti szeretetet. Feljegyzett mondásaiban léptenyomon találunk ilyen önmegismeréseket, s daczára, hogy maguk a németek is nem egyszer mutattak rá a német szellem bizonyos sajátosságaira, a Goethe nagysága iránti tisztelet oly naggyá növekedett, hogy befolyását a német festészet szimbolizmusára tagadni nem lehet.

Ujra felhozom itten, hogy maguk a németek részesítették a német szellem alkotásait a kellő elbírálásban. Faust második részének következetlenségeit Vischer fedte fel, Goethe Schillert illette baráti kritikával, ki azt hálásan viszonzta Goethe Egmontját illetően, Schopenhauer Schiller gyengéire mutatott rá, Börne a Schiller és Goetheére egyaránt, mindig a megillető tisztelettel. Kiméletlenebb volt Nietzsche, ki Übermensch nyíltsággal esett neki Schillernek, de különösen Wagner Richárdnak, és ennek legkivált Niebelung drámáit szedte szét kritikailag, elevenükön találva azokat néhány kardcsapással. Wagner drámaalkotási módjával azért érdemes foglalkoznunk, mert a német szimbolikának utóhajtása átnyúlik jelenünkbe is és így mint közvetlen jelenvaló, intenzívebb érdeklődést is kelthet.

Siegfried, az „Istenek alkonya“ férfi hőse, áttör az alvó Brünnhildát őrző lánggyűrűn, az ébredő valkür boldogan egyesül a szabadító hőssel, nőjévé lesz annak, ki Votán rendelete szerint a legkülönb daliája volt a germánok mondai világának. De Siegfried sokáig nem vesztegelhet szerelemben, új tette, kalandra kel és Brünnhilda örömmel válik tőle, a hősi leányzó, hiszen Siegfrieddel hűségben egynek tudja magát. Siegfried Gunther lakába téved, és szempillantás alatt beleszeret Gunther hugába, Gutruneba. Ez a szempillantás azonban erősen alá van támasztva a germán szimbolika czölöpépítményével, melynek egyik legerősebb tartó oszlopa a varázssital. A „varázssital“-t különben itt Hagen keveri, ez tehát nemcsak a szerelem czéges jelképe, hanem Hagen irigy bosszúját is jelenti. Ez máris komplikáció, de hagyján, mert Hagen az, ki Gutrune figyelmét Siegfriedre felhívja s így realiter is ő a szerelem mérgének keverője. Siegfried iszik a Gutrune nyújtotta szarúból, a felejtető ital kitörli emlékéből Brünnhilda iránti szerelmét. Hagyján, Siegfried nagy hős volt, de hűtlen szerető. — De most következik a machináció. Siegfried nem úgy felejt, mint a hűtlen férfi szokott, hogy azért tudatában van a multnak, de úgy felejt, mint a hogy az agy-gutától sújtott ember, vagy olyan, akit részleges agyírtás útján nyomorítanak felejtővé. *Valósággal nem emlékezik semmire* (talán a gyűrűt kivéve?) a mi közte és Brünnhilda között történt. Wagner ezt egyenes utasításul adja az ábrázoló énekesnek, hogy „egy mozdulata elárulja, hogy a Brünnhilda név említésénél teljesen cserbenhagyja emlékező tehetsége“ és „a leghevesebb erőlködést mutatja, hogy valamit emlékezetében megtartson.“ Itt megszűnik minden

drámaiság, hiszen a tragédia a *tudatos* nagy szenvedélyek csatája, nem pedig időleges szélhűdöttségből származó malőrös komplikáció. A nagy zeneköltő itt nyilván azon volt, hogy Siegfried erkölcsi reputációját megmentse; műve drámai reputációjának feláldozásával feloldotta egy időre az erkölcsi felelősség alól, hogy aztán ismét világhősnek hozhassa elénk, ki megérdemli azt az igazán monumentális, égdöngető, festői gyászindulót, mellyel halálát síratja. Most következik a nőcsere. A Brünnhilda iránti szerelmét immár teljességgel nem tudó Siegfried, hogy Gunther királynak, kinek különben első látásra fegyverhűséget is esküdött, hugát, Gutrunét nőül nyerhesse, *odaigéri* Gunthernek Brünnhildát, kit csak ő közelíthet meg a tűzön át, kit csak ő bírhat engedelmességre azzal, hogy visszaveszi a leánytól a nibelung-gyűrűt, melyet mint hűség zálogát éppen maga Siegfried adott Brünnhildának, elválásukkor. Csodálatosképp mindenre emlékszik a hős Siegfried, csak éppen szerelmét égette ki a varázsital agyából. A varázsfüveg felismerhetlenné teszi Siegfriedet Brünnhilda előtt, ki azt hiszi, hogy valami ismeretlen rettentő bűvész, vagy hős az, ki őt legyőzi. — A varázsfüveg setét éjszakát jelenthet itt reáliter. — Gunther átveszi Brünnhildát, udvarába hozza, de ott meglátja Brünnhilda Siegfried ujján a visszarablott gyűrűt és most tudja már, ki bírta le erejét! Csalónak, léha latornak átkozza Siegfriedet, s most azt hiszi, hogy női tisztaságán is Siegfried vett erőt áruló módon, holott azt már Gunther cselekedte. Ez a csupa félreértésen, részleges csaláson alapuló bonyodalom azonban minden komolykodása daczárá vigjátéki természetű; világrendítő katasztrófákat ilyen mesterkéltségekkel előidézni nem a valódi szimbolika művészete. Most Gunther is kétkedővé válik, az összegyűlt vitézek felszólítják Siegfriedet, hogy tisztázza magát Brünnhilda vádja ellen. Siegfried megesküszik, Hagen gerelyének hegyére téve ujjait, hogy hű volt Gunterhez, Brünnhilda az ellenkezőre esküszik, de ez már nem nyomós Siegfried esküje után, ki megüli nászát Gutrunnal. — De most következik a Wagner-szimbolika klimaxa. Vadászaton Hagen felszólítja Siegfriedet, hogy „dalolj óh hős“ és elénekelteti vele élete történetét, de mikor ez közel ér a Brünnhilda-esethez, Hagen előbb *emlékeztető* cseppeket hint italába, az úgynevezett emlékeztető fű levét! Hát ez már visszaélés a poetai italmérési engedély szabadságával, — de ne háborodjunk fel túlságosan, figyeljünk tovább. A hős javított és bővített agyveleje, teljes tudóval énekli el a Brünnhilda-eset

lényeges momentumát. Hagen dárdáját Siegfried hátába döfi, mert „rá hamisan esküvék.“ — Mindenki érzi, hogy ez a srófra járó emlékezet tragédiája, hogy nem igaz szenvedélyek rajza ez a mű, melynek poétai koncepcziójára a zseniális zeneszerző igen rátartós volt, hanem hideg nyakatekert machinációk hosszú sorozata, a zavaros szimbolikának valósággal iskolai példája. A „Szentivánéji álmom“ szerelmesítő és kiábrándító cseppjei, melyekkel Puck és Oberon hol az egyik, hol a másik szerelmes szemét harmatozza, ott helyükön vannak, az okozott konfuzió vígjátéki, használatuk takarékos és világosan konzekvens, nem jelentenek egyebet, mint hogy az egészséges méretű mindennapi szerelem egy kissé csapongó természetű.

De a Niebelung-tragédia permetező Puckja, Hagen, nem oly érdekes emberi alak, mint ez a csíntalan kis manó, még gazemberi mivoltában sem. Tette nélkülözi a nagystílusú gonoszság szenvedélyét, bűnét a legkorrektebb nyárspolgári jogosság látszatába óhajtja burkolni. A megtorló bíró maszkját ölti fel. Cselekedetét kisserűen aljasnak kell bélyegeznünk, melyhez képest a Jágóé valóságos művészet, mert ő maga, Hagen, semmit sem kockáztat vele; ha ugyan egyáltalán hinni tudnánk varázsos leveiben. Utasítás szerint *komor daczczal* lép oda a holt Siegfried teteméhez és le akarja húzni ujjáról a gyűrűt, a világ hatalmát jelentő ékszert, de *a holt* karja *tiltólag mozdúl* meg, s megretten Hagen, — visszalép. — Brünnhilda, a megcsalt, pórul járt hősi leány, rettentő kétségbeesésében felkiált: „Miért van ez így!“ — Azért, hősi Brünnhilda, mert már ilyen ez a fránya német szimbolika! Nyugodj meg, lovadon ugrass a Siegfriedet égető máglyára, égj el vele együtt, a gyűrű nem fog a nagy lángban elolvadni, mert arra még szükségük van a Rajna sellőinek; ezeknek ketteje magával húzza a gyűrű után ugró Hagent a víz fenekére, a harmadik diadallal tartja fel majd a visszanyert kincset! Tűz, víz, gyűrű, ember egybekeveredik, a királyi csarnok rombadől, mindennek vége, csak a téged, szegény Brünnhilda, megnyomorító német szimbolika él meg majdan továbbra is!

A német jelképes gondolkodás sajátos alaphibája, hogy a lélektelen jelző szimbolumot, vagyis a *czégért*, *valóságos* hatalommal ruházza föl, és cselekvő, de lelketlen *személlyé* teszi. Holbein, Kaulbach, Rethel, a halál fogalmából cselekvő lényt faragnak, ki ádáz dühvel gyilkol, vagy keserűen humorizál, fegyverkezik, sőt

olykor jótékonykodik, lélek nélkül. Egy gyűrűnek bírása vagy nem bírása, erőssé vagy gyengévé tehet, egy növény levének megivása vagy meg nem ivása, felejtővé, vagy emlékezővé. Elnevezhetnők ezen eljárást mechanikai költői módszernek, mely nagy és komplikált apparátussal mozgat, vagy akaszt meg erkölcsi cselekvést, minden erkölcsi erő nélkül, vakon, mint a gép. — Legmélyebb gyökere és oka ezen módszernek, hogy a német lélekből hiányzik a szenvedély egyéni gigászi mérete, mely megvolt a görögben, és megvan az angolban. A személyes *akarat alárendelése*, az illik, nem illik, a szabad, nem szabad, betűszerinti kötelességtudás, vak tekintélytisztelet, annyira első és uralkodó vonása a német érületnek, hogy a nagy szenvedély csak a zenének inkább lyrai mezején mer mutatkozni, hol nincsenek tilalomfák és a mindenütt jelenvaló policzáj nem leselkedik az egyéni akaratra. Így aztán, ha zseniális német művészelmék meg is látnak egy-egy nagy lelki helyzetet látnoki hatalommal, azt nem bírják fejleszteni, továbbvinni, végigszenvedni hézagtalanul, mert lelküktől tulajdonkép idegen. Hogy aztán mégis mozogjon a dolog, örökös deus ex machinákkal taszigálják előre, hátra a cselekményt.

A németek sajátos tanítási dühe is ezen alapszik, a lelketlen adatokkal, és szürke fogalmakkal az egyéni akaratot és érzésmódot béklyóba verni, ez német szenvedély; ezt gúnyolja Goethe Mefistofelese a „tanítvány-jelenet“-ben. — Innen a fogalmak imádása, valóságos hatalommal való felruházása. Az egész német költészeten és képzőművészen rajta a tanszerűség pora.

A magyar érület egyoldalúsága éppen ellenkező. A magyar — úr — nagyon is úr — még a pokolban is úr. De ez a társadalmi és gazdasági hiba a szellem terén előnyünkre válik, mert a melyik magyarba aztán zseniálítás szorúl, az igazán a maga lábain jár. Petőfi féktelen önérzete csak a személytelen józan ész előtt hajlott meg, — szenvedélyeinek szertelen exaltációja daczára, soha sem téveszti el az esztétikai logikát; őt nem lelketlen fogalmak inspirálják, hanem lelkes gondolatok; érzelmei viharzásában, indulatai és gondolatai együtt szállnak, biztos testvériségben. — Magyar emberek helyezték a matematikát új alapra, — a Bolyaiak!

SZÉKELY BERTALAN is magyar elme; nem a vak tekintélytisztelet, hanem a megértés tudatossága bontotta ki művészegyéniségét. A maga lábán igazi ő is, mert ő a képirás drámai szimbolikájának, a némettől teljesen elütő megteremtője. Ez az ő történelmi

érdeme és jelentősége, az ő elévülhetlen dicsősége. Nem ruházza fel mechanikus hatalommal a lélektelen czégért, sem jelzőczédulás szimbolikát nem űz, hanem a szimbolikának legmagasabb csúcsára emelkedik: *magával a reális cselekménnyel*, festői és szobrászi *szemmelláthatósággal* eleveníti meg drámai vízióinak gondolatát. Képei *élő* tárgyában talál, vagy ebbe költ belé olyan lelkihelyzetet, mely sokszorosan többet, jelentősebbet mond, mint maga a cselekmény materiális mivolta. Ő a német logikai clair obscurrel szemben a shakespearei világosság és realitás képíró mestere. Mint a hogyan a brit költő *Volumnia* reális élő lelkével szimbolizálja *magát Rómát*. Oly nagy méretű nőiesség, oly nagyszerű anyaság jelenik meg alakjában, hogy mikor Coriolánus anyja előtt meghajlik, csak *azt* látjuk, hogy maga a római haza előtt törött össze a hős római féktelen lelke. Mint a hogyan a brit költő eleven étellel szimbolizál egy még magasabb rendű életet, az anyáéval a haza életét, azzal, hogy *Volumnia* lelkének erkölcsi méreteit a haza lelkének erkölcsi méreteivel egyenlő naggyá teszi, úgy növekszik Székely Bertalan Mohácsi vésze, a magyar csatavesztés materiális tényéből, egy nemzet végpusztulásának rettentő víziójává. Egy nemzet sülyed el itt az iszapban szemünk láttára; a végveszedelem megrendítő képe, mely erkölcsi nagy méretében felkelti *bármely más* nemzet végének enyészetes képét is. De van egy külön vonása: nem a nagyobb erő által lebírt erő, a *tehetetlenség* van itt hangsúlyozva, erkölcsi értelemben. A kép hőse maga a nemzet, azért nincsen főalakja. A nemzet vezéreinek előtéri csoportja, a holt, a haldokló, a sülyedő, vergődő vezértelen vezérség, egymás között minden emberi, baráti kapcsolat nélkül, *együtt* és mégis *külön* pusztulnak el itt. Nincsen közöttük formai, szobrászi kapcsolat; épen *ezzel* érezteti a művész, hogy a visszavonás, a csak *magával* törődés a romlás erkölcsi oka, az erkölcsi sülyedtség az, mely ezt a materiális iszapba roskadást mint ok előzte meg; mert a Csele megáradt sárvízébe való omlás, a *lelki sarat* érzékíti meg, az érdekeső marakodást, mely nem tudott *egymást ölelő* nemzeti gondolatra emelkedni!

Csak *egy* alak öleli a másikat, egyik vezéri alak a holt fiát tartja karjaiban; — nagyszabású szimbolikus és reális kép! A fia fölé görbedő apa *nem* a fiát nézi: fájdalmas elmerültségében a meghalt *jövőt* tartja karjaiban, a reményt.

A kép háttérében az utolsó ellenállás fáradt vonaglása

tünik elénk. Az ellenség utolsó rohama a nemzet látható feje, a királyig nyomult, ki visszafordulva támadásba akarja vinni menekülő híveit: egyesek már csak védhetik a vesztébe rohanó királyt, pajzsaikkal fedezik személyét, melyeken a felfogott dárdák szilánkjai meredeznek. A kép középterében roncsolt ágyú mellett fekvő harcos meglátja a király vesztét, fejéhez kap mindkét kezével, vége már mindennek! — Hogy nem a nagyobb erő igazta le itten a gyengébbet, azzal is láttatja a művész, hogy a sárba tiprott máriás zászlóra hanyatlott zászlós úr tetemére egy török közvitéz holtteste borúl, ott halt meg rajta, miután halálos sebet metszett a magyar nyakán. Fölül van, mert győző, de nem pasa, nem egyenlő ellenfél, nem vezér, csak katona. A kép előterében ő az egyedüli ellenséges alak, a háttérben is inkább a magyarok láthatók, mint a törökök. Így érezteti SZÉKELY BERTALAN a naivul látható kvalitással és quantitással a kép gondolatát, a legközvetlenebb érzékiséggel. — A plasztikai testek fonódás nélküli jelképes izoláltsága, a vonalak sülyedő iránya a gesztusok érzelmi vonatkozása az egész kompozíciónak a kavargó ágyúfüst borújából való halvány elénk derengése, a szinek hervatag enyészetes elhalása, mind, mind egyet mondanak csak: vége, vége mindennek! — Gyér fénynyaláb szűrődik a nádas tetejére, mintha a búcsúzó dicsőség utolsó sugara lenne. — Ez utóbbi alluziót azért hozom fel, mert olyan művekben, melyeknek komplikált részletei a legszigorúbb esztétikai logikában forrnak egybe, a *sejtetés* elemei, melyek más gyengébb alkotású művekben elenyésznek hatás nélkül, különösképp olyan erőre kapnak, épen sejtelmességöknél fogva, hogy a kézzelfogható logika hatalmával hatnak és ragadnak meg bennünket. Maga a szín is ilyen sejtető eleme a képírásnak Székely Bertalannál, olyanszerű, mint a zene szuggesztív misztikuma, titokzatos és mégis érthető.

Ezen írás keretéből kiszorul az a tendenczia, mintha ehelytt Székely Bertalan műveinek beható méltatását akarnók adni, ez alkalommal csupán a művészi szimbolizmus kérdése a tárgyunk, a lélektelen mechanikus jelképezés és a lelkes étellel való jelképezés történeti fontosságú kontrasztjának feltüntetése, kapcsolatban a magyar mester elmúlhatatlan történelmi dicsőségével, és kapcsolatban a mi örömünkkel, hogy a világ festészetében épen magyar mesternek adatott a képzőművészet terén ezen egyedül helyes és értékes módnak halhatatlan művekben való érzékítése, mely a képalkotás lelki oldalának csúcspontja.

Azért nem követhetjük képei gondolatát minden részletében e helyen, de érezzük a koncepczió egységét, mely a jelkép érzékiségében szólal meg, kétséget, ingadozást kizáróan, mert a látomány, érzés és gondolat teljes egységben született meg *egyszerre*. A Dobozy-pár halálában a házastársi egységet szemlélteti a művész. A halálban is egyek, mint voltak az életben, a nő megmenekülhetne, ha odaliskja kívánna lenni az üldöző török csapat vezérének, de női tisztaságát meg akarja őrizni, mert abban szereti férjét, a halál csak eszköz a nő szemében, arra, hogy férjeé maradjon örökre. Maga tépi le ruháját melléről, hogy férje töre az útját annál biztosabban lelje meg, hogy az életét áldozó vitéz harcos és az életét áldozó hűséges nő a halálban forrassanak eggyé, mert az élet már csak elválást, gyalázatot tartogat számukra. A férfi a közelgő veszély felé fordítja arcát, meg akar győződni a halál-áldozat elkerülhetetlenségéről, de kezét már emeli, s a tör végrehajtja a szívek közös óhaját. Érezzük, hogy a ki ily nőt áldoz fel, az drágán adja el életét még akkor is, ha tovább már élni nem akar, mert hiszen élete kincse meghalt, s ő utána megy hősi halállal. Az egység eszmei és érzelmi, valamint cselekménybeli erejét külsőleg szemlélteti a szoros közelség plasztikus gruppja, a lelki összeforrottságot a testek kapcsolata. Ujra hangsúlyozzuk: Székely előtt nem élt festő, ki előtt az egység gondolata ily világos lett volna, mert csak így bírhatott azzal a tehetséggel, hogy azt meg is alkossa. Ebben a művészietlen, gyakorlati irányú tudományos gépkorszakban talán nehezebb felfogni és értékelni az ilyen nagyszabású művészi erőt, de azért akadhatnak ma is olyanok, kik ezt megértik. Az „egri nők“-ben a férfi és nő kapcsolata már lazább, még pedig szándékosan az, mert itt *mást* kellett kifejezésre juttatni. A sebesülten elhanyagló férj kezéből kihull a kard, akkor, mikor az ellenség zászlótartója már készül kitűzni a győzelmi zászlót. A férje mellett álló nő a kardot felragadja s lesújt a kérkedőre, ki visszahanyatlik, mint a hogyan a támadó hullám a szirt előtt, mert a *női* vitézség szirtjén törött meg az ellenség ereje. A nő itt a férfi *helyett* áll, mint egyenértékű erő, a *felváltás* gondolata nyert ebben a műben érzéki testet. Itt tehát nem az *egységet*, hanem az *egyenértékűséget* kellett ábrázolni, s azért a plasztikus összefüggés férfi és nő között csak annyi, hogy a nő a visszahanyagló férj egyik karját ragadja meg balkezeivel, mert teste szabadságára, valamint jobbkezére szüksége van, *ezekben* éled fel a lehullt férfi ereje.

Látnivaló, hogy itt is megvan az egység, de ez erkölcsi természetű, és a tárgy anyaga nem engedi meg a plasztikus szoros csoportot. Ujra egy teljes koncepczió. Nem szándékom itt végig felsorolni SZÉKELY BERTALAN nagyszabású alkotásait ezuttal megragadott témánk szempontjából, sem a felhozottak részletekig való taglalása: megtörtént ez már két ízben más helyen, csak a mester művészetének legnagyobb értékére kívántam világosságot vetni, művészetének sarkalatos lényegét akartam minden más szerves hozzátartozójától megfosztani, hogy arra, a mire a hangsúly esik, különösen felhívjam a figyelmét olyanoknak, kik gondolataikat élik és nem pózolják. Látnivaló a nagy koncepczió szimbolikájának szigorú következetessége, az ész és érzés egybeforrottsága a német művészeti móddal szemben, melyben ész és érzés mint két rossz tánczos ritmusa szakadozik bántó ugrálásban, csak olykor, mintegy véletlenül találkozva. Egyetlen egy képen érezzük csupán, hogy a mester adósunk maradt valamivel a saját képlátó nagyságából: a Thököly-jén, a festői és plasztikai felfogás szokott ereje mellett is. Az apa és fiú *elválása* van itt a kelleténél jobban hangsúlyoztatva, holott itten ez a materiális elválás eszmei *egyesülést* jelent. A kép tárgya a nemzeti harcz folytatása a fiúban, kinek ellágyuló arcát szeretnők minden meghatottsága mellett és daczára is a vállalt és áhitott szent kötelesség férfias szilajságú átszellemlétségében látni. A fiatal Thököly mellett álló alak mozgása, mellyel plasztikai csoportot képez, túlságosan támogató jellemű, holott annak is tette készítő mozdulattal kellene kísérenie az ifjú maga lábán is megálló harczvágyát. E helytt a különben oly végletekig következetes mestert az édesatyjára való szeretetteljes emlékezés lágyíthatta el ennyire.

A költészet csúcspontja a *szimbolikus magaslat*, mondta Goethe a költészetre nézve. SZÉKELY BERTALAN ezt a magaslatot a képzőművészetben érte el, mert Goethe követelménye áll magára a művészetre általában.

Igaz, hogy az író képzelme nincs se térhez, se időhöz kötve, közepén kezdheti, csaponghat az elejéről a végre, térbeli távol sem korlátozza, a tenger mélyéről a Syriusig szökken fel, *ezért más* a költői szimbolika megjelenésében, de nem a lényegében. A képzőművész időpontja és sokszor térpontja adott, de képes szimbolikus látása szélességével az időfolyamot is belevinni ebbe az idő- és térpontba. Mint a hogyan a jó detektív felismeri a térbeli helyzet

fekvőségeiből, a tettmaradékokból az egész cselekményt, sőt a részletei sorrendjét, úgy alkotja meg a képzőművész SZÉKELY BERTALAN a térbeli és lelki fekvőségekből a cselekmény lefolyását, amellelt hogy dekorative is *képet* fest. — SZÉKELY BERTALAN történelmi tettét nem lehet elhomályosítani azzal, hogy olyan műveit dicsérjük szertelen, melyeknek tárgyát nem maga választotta, melyek a felsoroltakhoz mérhető lelki gazdagságot és komplikált egységet nem tartalmaznak, vagy az ornamentális szempont miatt szegényebbek. A nagyság mindenkor érezteti erejét, de lélekből lelkedzett művek mindenkor a legnagyobbak. — Van tárgy, mely gazdagabb tartalmú, és van szegényebb, függetlenül a művész nagyságától.

* * *

Most vessünk egy pillantást arra a korra, melybe SZÉKELY BERTALAN művészete került, mely az ő lelki irányával, a nagy művészet igaz ihletével diametrális ellentétben van.

Ezt a mostani vakon „előre“ törtető időszakot a multtól való iszonyodásnak olykor valóságos fanatizmusa fogja el, nem akar hátra is nézni, hanem csakis előre, mint a hálátlan, ki nem kíván arra is gondolni, minek köszönheti voltaképen azt a szédítő magasztatot, a honnan oly mélységes megvetéssel nézhet az emberiség eddigi javaira, azok fokmérőire, az emberi szívre, az emberi észre.

Mert a *mai* értelmi és szívbéli nihilizmusnak, mely már magában hordja a lehetetlenségét, a *multban* vetették meg alapját, a pozitivizmus, racionalizmus, a materializmus előharczosai, vagyis ennek is megvan a maga története, — tehát a történet-tagadásnak is — ebben is benne rejlik, sőt sokszor ki is harsog belőle az a követelés, hogy azt a jövőre nézve irányadóul elfogadjuk, vagyis a történelmiség követelménye, mely *folytatást* kíván. De ebben a kívánságban van meg az irányzat megsemmisítő kritikája is, mert megtagadja a múlt történetét, de a maga részére követeli a jövő történetét, még pedig azzal, hogy „ő mondja“. Magát tehát annak az abszolút pontnak tekinti vagy hazudja, melytől fogva *most* kezdődik csak az igazi történelem: a jövő. Pedig ők is csak apró szemei amaz összefüggő láncznak, mely a végtelen multból a végtelen jövőbe nyúlik, sőt ők is voltak már nem egyszer, ezek a tagadás apró koboldjai és nyelvöltögetői, ezek a rugtatók és haladók, kik azt hiszik, hogy előre jutnak, csupán mert köldökük irányában loholnak. A jóhiszeműekről beszélek, nem a rosszhisze-

műekről, a kik az általok okozott zavart csupán kedvesen, okosan kihasználni óhajtják. Nem veszik észre, hogy mások készítették számukra azt az elméletet, melyet személy szerint a magukénak vélnek s hogy ők is csak hordárai nagystilű tévedőknek, nyárspolgár egyoldalúságú filozófoknak, rosszhiszemű ugratóknak, kik őket időben megelőzték. Mert tévedés a haladás vonalát egyenesnek venni, az emberiség halad, de mérhetetlen cikornyákban a legváltozatosabb vargabetükben, és a folytonos visszaesések vonalai nagyon sokkal hosszabbak, mint a tényleges haladás egyenes vonalú folytonossága. A nyugodt biztossággal haladónak ebe, mely ura körül százszoros útpazarlással ugrándozik, futkos, cikázik, adná ennek legtalálóbbs képét. Ugy vagyunk az emberiség haladásával, hogy ha egyik téren tényleg biztos gyorsulással tör előre, a másik oldalon óriási a visszaesés. A technika roppant fejlődésével a gondolkozás, az erkölcsi ösztön, az esztétikai vágyakozás feltűnő hanyatlása jár együtt. Az időben a szellemi emberiséget képviselő nemzetek mindenkor martirjai voltak bizonyos monomanikus megszállottságnak, melynek kifejező démonjai a megfelelő politikai, erkölcsi, művészi lángeszek voltak, mint a hogyan a mai kornak Edison a technikai feltalálás praktikus szelleme, az irányító démonja; és tényleg, szédületes rohanás ritmusában egymást érik a gépek, mindig tökéletesebb mechanizmusok oly figyelmet lekötő egymásutánban, hogy az emberiség idegrendszerre velök rohan, fokozódó gyorsulásukkal, nem érünk rá eszmélni szellemileg, kedélyileg elmélyedni, és az ezer méterekig emelkedő repülőgép szárnyalása, furcsán szimbolizálja azt a mélységes süllyedést, mely minden más terén az emberi szellemnek oly bántóan nyilvánul meg.

A földgömb összezsugorodott, a közlekedést eszközlő gépek hasonlíthatlanul rövidebb idő alatt repítenek bennünket a civilizált világ bármely részére, a nemzetek egymásra hatása a gyors csere szempontjából hatványozódott, de egyszersmind devalválódott is, a könnyű hozzáférhetőség révén a megbecsülés hanyatlott. Valósággal egy szellemi népvándorlás korszakát éljük, de sajnos, nem a nagy szellemek vándorlásáét, hanem a közepes kultúra könnyed csereberéje foly le szemünk előtt; tömegek ömlenek tömegekre a szellemi értékek átlagával, a nemzetek tipikus értékeit kitevő szellemóriások mintegy parancsszóra megszűntek létezni, e pillanatban a közepesség világa szürkéllik mindenütt, a *nyárspolgárság, mint világszellem!* Alacsonyrendű, könnyű élvezet, üres idegizgalom,

a mindennap szintelenségéből való gyáva, erőtlen kikiváncolás ez, mely ezt a kort kedélyileg még némileg galvanizálja. A cselekvés terén lelketlen érdekharcz személyes felelősség nélkül, gyáva álhumánizmus, mely látszólag humánus intézkedésekkel akarja kiengesztelni a munkás-szocializmus bérharczának támadó erejét. A tettek erkölcsi becsét a gyávaság lelkiismeretessége adja meg, mely a méltányosság köntösébe öltözik. — Elkövetkezett a szellemi pereputty földi mennyországa.

A mi különleges viszonyaink minden világáramlatnak kicsinyített mását, karrikaturáját mutatják fel. Az esztétizis terén nálunk az európai kulturát szimuláló snobizmus terpeszkedik, nagyképüsködő dekadens tudálékosság, mely ujabban összeszüremkedett bizonyos társadalmi irányzattal, mely a nemzetietlenséget festette programul zászlajára. Nemzettaadás! A kedélyi sportoknak ez a különössége is felvetődött a mi kis kultur-szemétdombunkon. Mi, akiket lenéz minden más nemzet, amint azt sajnos tapasztalhatja mindenki, a ki külföldre megy, mi alacsony ázsióinkat egyszerre erényre fanyalítjuk és nagy rugaszkodással egyszerre *általános emberekké* kívánunk emelkedni, abban a sunyi reménykedésben, hogy akkor majd tán többet érünk a nagy világ előtt és tán a mi saját szemünkben is. Hajsz! Nem arra hé! Az igazi nemzetköziség, minden nemzet különös és más nemzet által el nem érhető emberi értékeinek felismerése és becsben tartása, a legerősebb nemzeti érzéssel megfér, sőt épen *azért* fér meg! Vagy tán ha valami berlini beszédes mopszus azt állítaná magáról, hogy ő nem mopsz, hanem általános kutya, megszűnnék ezzel az ő mopszus mivolta?

Nem lehetünk „az ember“, csak valamiféle emberek lehetünk, a mint hogy arczunk is minket ábrázol, és nem „az ember“-t. A mennyiben megközelíthetjük „az ember“-t, azt csakis becses bőrünkben tehetjük meg, becses ábrázatunkkal, kiirthatlan faji- és nemzeti szervezetünkkel. Vagy tán kellünk mi *más* nemzetnek, odasandítunk talán? — Nem. *Most* kevésbé, mint valaha. — Hát nem látod, rugaszkodó magyarom, te általános ember, hogy ezzel is csak faji voltodat igazolod, hiszen ez *magyar* botorság, magyar aljasság! Boldogulásért áruba akarni adni azt, a mit oda sem adhatsz, mert sem testi, sem lelki bőrödből ugyan ki nem bujhatsz!

Mert mi volna akkor is, ha a nemzetek egymás *emberi* karjaiba omlanának? Akkor is a helyes munkamegosztás alapján kinek kinek az a munka jutna, mely neki legjobban megfelel. Vagyis ott

tartanánk, a hol ma. Aminthogy a multban a rómaiak az államalkotás, jogi szervezet, világuralom hérosz művészeivé váltak, a görögök a harmónikus magasrendű emberi lét, a statikus művészetek, a tragédia-költés mesterei voltak, az angolok a gazdasági világuralom és modern irodalom megteremtői, a francia az exakt tudomány és társadalmi művészet hérosa, a német a filozóf-hajlandóság, de különösen a zeneköltészet nagymestere volt, csak így lesz és lehet ez a jövőben is. Láthatjuk, hogy minden nemzet más és más emberi feladatot végzett és teljesített, s ezt a különleges feladatot a maga különváltságában *jobban* bírta munkálni. Mert minden nagy kulturfeladat csak *sok nagynak* egymásra támaszkodó *egyirányú*, hasonló szellemű erőfeszítésével tölthető be, csak ez nevelhet oly óriásokat, amelyeket a történelemben szemlélünk. A különváltság tehát *feltétel*, elengedhetetlen, hiszen látjuk, hogy minden jó vagy rosszsándéku egyesülésben való *különválás a másoktól*, az érzéki közellét, a kölcsönös jó vagy rossz értelemben vett erkölcsi erő a forrasztója az egyéneknek a közös erő kifejtésre. — A nemzeti karakter egyszersmind emberi karakter, s így köztük semmi ellentmondás nincs. — De azért mi nemzetlenkedünk, és szidjuk divatosan azokat, a kik művészetük tárgyait *egy* nemzet életéből válogatták, a magyaréból, ahelyett hogy örülnénk, hogy történetünk ennyi és ennyire általános emberi érdekű tárgyat nyújthatott. Mert ime, oh, Shakespeare is, oh a gonosz, meg merte dramatizálni nemzetét történetét, sőt némi hazafias érzelmek felcsillantásával már az aljasság határait érintette! Schiller Wallensteinjében, Göthe Götz von Berlichingenjében is található efféle retrográd garázdaságokat. Uram bocsá! Byron Don Juanjában a megkeseredett hazafiság tombol, Dante az olasz ember gyűlölő tehetségével elolaszosítja a poklot magát, és legkivált, legszívesebben olaszokat éget, fagyaszt, etet meg az alvilág torkában! Szörnyű, szörnyűség — sötét foltjai ezek a világirodalom bűneinek: *hazafiság, történelmiség!* Vaj' ki akasztja újra hátunkra ezt a dohos, avas, molyos bundát? Phu! — A jövőből meritsetek költők, művészek, lángeszek! Könnyű a multból meríteni, a jelenből — de a jövőből tessék!

Hát — a legnagyobb lángész sem tud *semmiből* teremteni. A multból kell vennie alakjait, két okból. Először, mert a ritka, sajátyszerűen nagyszabású jellemek és lelki szituációk csak igen nagy *időközökben* merültek fel s mint ilyenek, így csak a multból

jeleníthetők meg. A második ok, mert minden eredetien nagy jellem csak *bizonyos meghatározott* körülményű időszak *talajából* nőhet meg oly szertelen nagyra, hogy típusát adja a hasonló, de kisebb esetek egész fajának. Egy utopisztikus jövőből nem veheti, mert ha jóslata beválnék is, mégsem hatna *ma* a valóság erejével, mivel ismeretlen alapokon épülne s így nem lehetne meggyőző tárgyi részében sem. Ugy-e nincs az a költő, ki egy Napoleon alakját és korszakát intim meleg részleteivel együtt *előre* megtudta volna írni, *mielőtt* kora és ő maga elkövetkezett?! -- Minden kor csak bizonyos nagyságu és jellemű egyéniségeket teremhet, nem mintha a *kor teremtené* meg őket, hanem csak abban a korban lehetségesek. Valamint bizonyos növény csak bizonyos összetételű talajban nőhet nagygyá, nem úgy, hogy a talaj teremti, hiszen ugyanabban a talajban más növény is megnő, de ilyen és nem más növény, csak ilyen és nem más talajban lehetséges. Coriolanust csak a határtalan római önérzet és önbecsülés engedhette meg akkorára megnőni, a milyenné lett. Hamlet a borongó észak középkori filozófhajlamú gyermeke, Othello királyi mór-ivadék, a forró égöv homokján nőtt meg. Heloise és Abelard története csak a skolasztikus rajongás és moralizálás korában eshetett meg. *Azért* nincsenek ma nagy jellemek, mert ehhez a kolosszális kiterjedésű csereberéhez éppen a jellemtelenség kell, a hol a tudomány, a művészet iparrá változott, s ez akkor lesz csak máskép, ha majd egy más jellemű démon veszi át a viláгурalmat. Mert mintha mindig más és más jellemű démonok időleges uralma volna a történelem folyása. Madách megérezte ezt. Bizonyos korban valami általános örület, ihlettség ragadja az elméket egy bizonyos irányba — valami szent veszettség — s így tart évtizedekig, sőt századig is, — aztán megszűnik, mintha nem lett volna soha és más lesz újra a világ képe. Ezeknek a szukcesszióknak egymásra következését, nem bírja semmiféle történelmi materializmus magyarázni.

Manap, állíthatjuk, hogy egy óriás, démoni méretű szatócs veti árnyékát e keserű levében forgó földgolyóra. Az ipar, üzleti örület tánczát járja a megkergült világ, bizantin áthazudása az emberiség bevált értékeinek járja most, a semminek vagy keveset-érőnek dühödt barnumi forgalomba hozása a be nem vallott cél. Iszonyú lótás-futás a „boldogság“ után, de igen *soknak markolása* folytán, nem boldogság, csak általános elégedetlenség a bér. Ezek a modern világ sötét babonái, *ezen váltanak ki ilyen* ellenvetéseket.

Ebbe a kisszerű, csak kiterjedésében nagy világnézetnek tenge-
rébe jutott bele Székely Bertalan monumentális művészete, meg-
értetlen, magányos alakja. — S most már értjük a kérdést: ugyan
miről jó az a „történelmi szimbolizmus“ kérem! Így kérdezi a
nyárspolgár és paraszti józanságba avasodott „magyar“ ész. —
Várjuk meg a külföld ítéletét, tán akad ott egy második Gauss,
mert a mint most már elhisszük a Bólyayakat, majd elhisszük mi
Székely Bertalant is! Ha onnan majd megmondják, hogy magya-
rok, van ám valakitek! Akkor majd verjük a mellünket, hogy
így, úgy, Székely Bertalan; mikor már *ott* is mondják! Mikor
majd beleütötték a kismacska fejét a tejbe, uramfia! még meg is
nyaljuk a szájunk szélét attól az íztől. Akkor majd nekiocsúdunk
— talán — annak a hiedelemnek, hogy „hát ha mégis úgy lehetne!“
hogy vagyunk valakik!

* * *

Szokásos szólásmód, a kritika gyorsmunkásai illetik Székely
Bertalant azzal a főhajtással, hogy hát bizony nagy, igen nagy művész
ő, „talán“ a legnagyobb magyar művész, — de hát — izé — fáj-
dalom, a történelmi stilus meghalt, tisztesség szólván ne essék —
dögrováson van. A történelmi vonatkozástól nem látják az emberi
tartalmat műveiben. Hát maga a csupasz történetiség, a dátum,
garderob, archeológia, külsőséges portrait, felvonulás, színpadi póz,
igazán nem művészi qualitás, de talán mégis az — *az emberi lélek!*
Vagy mit veszítenek Shakespeare történelmi drámái azzal, hogy éltek
hasonczímű történelmi alakok a messzi középkorban, melyhez mi
közünk?! — kiknek nem Shakespeare volt az alkotójuk, hanem, ki
tudja, kicsodák? Hiszen a történelmi kép vagy dráma csak jelenti a
multat, *de azért nem az* — mert az ábrázolt emberi lélek örök jelenű,
a mint hogy némely kritika csak jelenti az *észt*, *de azért nem az*.

Hát a „történelmiséggel“, ezzel a rozzant ásóval SZÉKELY
BERTALANT nem lehet eltemetni, nem állja ki azt az a rozsdáette
földelővas. Ilyen nagy alakot rossz szerszámmal nem lehet föld
alá gyúrni, ne gyűrjük hát fel az inget a karon, sírásó lelkeim! —
Magával a történelmiséggel is különösen vagyunk. Azért, mert mi
magyarok most a történelmi hétköznapok unalmát éljük, mert *mi*
nem élünk legalább külsőleg *nagy életet*, mint a többi nemzet,
hanem csak rongyosat, a milyent éppen élni tudunk ma, azért
még nem halt meg a *történelem* talán? Avagy a történelmi stilus

a nagy lelkek élete!? — mert mi ma csekélyek vagyunk?! — és a történelem fejünk felett robog el halhatatlan erővel?! *Mi haltunk meg* — remélhetőleg nem hosszú időre, — mert lehet, nagyon lehet, hogy tisztesség szólván ne essék, feltámadunk egyszer valamikor, mert az a nemzet, ki fiai közé számíthat egy SZÉKELY BERTALANT, talán nem is olyan rongyos, talán nem is olyan nagyon szegény!

Budapesten, 1911 július hó.

Tardos Viktor.

Részlet a szolnoki művészttelepről.

II.

AZ ÉV TÖRTÉNETÉBŐL.

Az 1910/11. iskolai évvel intézetünk fennállásának *negyvenedik* évét töltötte be. Ezen hosszú idő alatt iskolánk nagy átalakulásokon ment át. Növénydekeink száma 18-ról 310-re szaporodott s a tanárok létszáma 4-ről 25-re emelkedett s habár a tanári testületet időközben súlyos veszteségek érték, az intézet sohasem hanyatlott, hanem évről-évre fejlődött s különösen a tárgyilagos külföldön a legnagyobb elismerést vívta ki magának.

Ezen tagadhatatlan szép eredményt főiskolánk első sorban annak a körülménynek tulajdoníthatja, hogy tanári testületének jel-szava mindig az maradt, a mi ezelőtt 40 évvel volt, t. i. *kötelesség-tudás és kitartó, zajtalan munkálkodás.*

Ilyen elvek mellett intézetünk sem ezelőtt 15 évvel *huszonöt* évi — sem most *negyven* évi fennállását nem ünnepelhette. Utóbbit már csak azért sem, mert a mult tanév kezdetét — SZÉKELY halálával — mély gyász előzte meg s a gyászév még le sem telt,

midőn újabb halálesetek fordultak elő és főiskolánkat ismét súlyos, nagy veszteség érte.

Mátyásföldön, 1910. évi augusztus hó 21 én, hunyta le — 75 éves korában — jóságos szemeit örök álomra ADÁMOSI SZÉKELY BERTALAN festőművész, intézetünk világhírű volt első tanára, hosszú éveken át a rajztanárképzés és művészeti oktatás egyik fő irányítója, illetőleg KOMJÁTHSZEGI KELETY GUSZTÁV halála után 1902-től 1905. év végéig az intézet igazgatója; az 1906. év elejétől pedig főiskolánk keretébe tartozó II. festészeti mesteriskola igazgató-tanára.

ADÁMOSI SZÉKELY BERTALAN született 1835 ik év május hó 8-án Kolozsvárt, régi, erdélyi nemes családból. Neve nemcsak mint monumentális művészé, hanem mint rajzpedagógusé is valóságos fogalom s úgy művészi elvei, valamint tanítási rendszerének fundamentumai megdönthetetlenek.

Szűk a tér és gyöngye a toll, hogy SZÉKELY BERTALAN nagyságát és elévülhetetlen érdemeit kellőképen méltányolhatnám. De ebben egyrészt mások már meg is előztek*, másrészt folyamatban vannak oly művek megírása és kiadása, melyek hivatva lesznek SZÉKELY korszakot alkotó egyéniségéről teljes képet nyújtani. S mivel továbbá, ezen Évkönyv első lapjain TARDOS KRENNER VIKTOR főiskolai tanár: „*Székely Bertalan történelmisége*“ című megemlékezését is közlöm, legyen szabad — Kovách Géza kartársunknak a szadai temetőben elhangzott búcsúbeszédén kívül — itt csak a főiskola tanári testületének 1910. évi szeptember hó 9-én tartott üléséről szóló jegyzőkönyvébe iktatott, SZÉKELY emlékére vonatkozó következő egyhangúlag hozott határozatát reprodukálnom:

„A szadai kis temetőnek nagy halottját: *ádamosi Székely Bertalant*, haló-poraiban is áldott igazgatónkat, augusztus hó 24-én kísértük örök nyugalomra.

Úgy érezzük, hogy az a csapás, a mely az ő halálával a magyar kulturát érte, bennünket sújtott legfájdalmasabban, nálunk az Orsz. m. kir. Képzőművészeti Főiskolán hagyta az ő távozása a legnagyobb űrt.

* Lásd többek közt: „Magyar Rajztanárok és Rajzoktatók Országos Egyesületének Értesítője“ 1910. évi 7. és folytatólagos számait.

Székely Bertalan élete és művészete a magyar műtörténelemnek fogja majdan legfényesebb lapjait képezni s hozzá méltó tollak fogják majd az ő érdemeinek igazi elismerését a köztudatba átvinni. Itt ezuttal nagy szellemének csupán legtündöklőbb tulajdonságairól emlékezzünk meg.

Benne bírtuk mi történelmi festészetünknek legkiválóbb alakját, benne a leguniverzálisabb magyar művésztehetséget, kinek megadatott a művészet bármely ágában szépet és nagyot alkotni.

Elmélyedő filozofáló lélek, ki a „szép és művészet“ kérdését mélyrehatóan tanulmányozta.

A művészeti technikák kitűnő ismerője, a művészet segédtudományainak érdemes művelője.

Éles tekintetű, szellemes és részrehajlatlan bíráló; a művészeti pedagógia mélyen szántó magvetője.

El nem muló értékű szellemi hagyatékából a művészi oktatásra vonatkozó elveinek mi vagyunk letéteményesei.

Egyike volt ő azoknak, kik bölcsőjében ringatták az Orsz. m. kir. Képzőművészeti Főiskolát. Az ő nagy egyénisége annyira összeforrott intézetünkkel, hogy mindenki az ő személyében látta megtestesítve ennek szellemi irányát s való igaz, hogy az ő tanai képezték programunknak legsarkalatosabb pontjait. — A kívülről sűrűen jövő gáncs és támadás feléje irányította legmérgesebb nyílait; körülötte, mint megvívhatlan bástyatorony körül, folytak a legádázabb csatározások.

És *Székely Bertalan* állotta a támadásokat, rendületlenül! Homloka sokszor vérzett a feléje dobott kövektől, az arcát bemocskolta a ráhajigált sár: méltósággal viselhetette mindezt, hisz emelt fejét körülragyogta a martirok glóriája.

A tántoríthatatlan jellemmel párosult világos látás, —

csak ez adhatta meg neki azt az isteni nyugalmat, mely környezetébe hitet öntött s megdöbbenette ellenfeleit.

Vajha méltók tudnánk lenni hozzá s csorbitatlan szent hagyományként tudnánk átszarmaztatni tanításait a vezetésünkre bízott nemzedékre.

A tartozó hála legparányibb részét rójjuk le akkor, midőn *Székely Bertalan* halhatatlan érdemeit jegyzőkönyvünkbe iktatjuk; hisszük, hogy eljő az idő, mikor az ő nagyságának tudatára ébredt nemzet maradandó oltárt emel géniuszának és sohasem hagyja azon kialudni a kegyeletes emlékezés örök tüzét.

Addig is mi őrizzük őt szivünk pantheonjában.“

SZÉKELY BERTALAN-nak elhantolása a szadai temetőben többször nyilvánított akaratának megfelelően történt; ő maga kívánta, hogy ne zajos pompával Budapesten temettessék el. Ravatalánál a képzőművészek nevében RÓNA JÓZSEF szobrászművész elnök, a volt tanítványok nevében KŐRÖSFŐI KRIESCH ALADÁR búcsúzott el a felejthetetlen nemeslelkű mestertől. A temetőben STRÓBL ALAJOS szobrászművész a festészeti és szobrászati mesteriskolák igazgatótanárai nevében búcsúztatta a nagy halottat, az Országos Képzőművészeti Főiskola és a Magyar Rajztanárok és Rajztanítók Országos Egyesülete nevében pedig KOVÁCH GÉZA mondott megható, mindnyájunk szívéhez szóló következő búcsúbeszédet:

„Felejthetetlen igazgatónk! Áldott emlékü mesterünk!

Búcsúzni jöttünk mi is hozzád, hosszú időközön át munkatársaid: a *Képzőművészeti Főiskola tanárai*, velünk egykori tanítványaid, kikre oly önzetlen szeretettel pazaroltad nagy lelkednek dús kincseit: a *magyar rajztanárok* állanak koporsód körül, hogy egy utolsó búcsúszót sóhajtsanak tovaröppenő szellemed után.

Művész-pályatársaid babérerdővel borítják sírodat, mi a szeretet és hála szerény virágaiból fontuk koszorúnkat. A szeretet és hála egyaránt fűz bennünket a melegszívű emberhez, a bölcs mesterhez, a makulátlan erkölcs inkarnációjához. Emberszerető lágy szív, gyémánt-kemény és gyémánt-tiszta

jellem. Ezek a tulajdonságok párosultak benned tüneményes alkotó művésztehetségeddel, melyet nem korlátoztak a műfajok, vagy technikák szűk keretei.

Szabadon csaponghattál Te a „Szép“ birodalmának virágos mezőin és égretörő bérczein, de soha sem éltél vissza istenadta szabadságoddal és soha egy pillanatra sem feledkeztél meg a művészet nemes hivatásáról.

Nem voltál Te a gyönyörök és mámorok édesszavudalnoka, nem az emberi hiuságok dicsőítője. Ecseted a hazáé, nemzetedé volt, de annak szívéhez sem kerested az utat hizelgéssel, nem faji hibáink szépítgetésével. Fönséges és zordon erkölcsi magasságból szól hozzánk a Te művészeted és oly régiókba hív, hová csak tisztult lélekkel emelkedhetni.

A magyar história vér- és könnyáztatta lapjait tártad Te az élő nemzedék elé, hogy okulva olvassa annak szörnyű intelmeit. — Ott Czillei, ott Dobó . . . Mohács! Ott a multak annyi véres árnya! Ősi bűnök bűnhődése a késő ivadékokban.

Nincs költő, nincs történetíró, ki megrázóbban tudna nekünk beszélni a magyarság gyászos napjairól.

Mikor Székely Bertalan a magyar géniusznak amaz örök dicsőséget képező remekeit megalkotta, akkor még a honszerelem héroszainak sugallata dobogtatta a sziveket s megértették az ő aggódva virrasztó lelkének vészes tűzjeleit; megértették és tovább adták azokat. S Székely Bertalan érezhette lelkében a hivatást teljesítő apostolok égi örömét.

Hajh, hamar hamvadt a lelkek lobogása!

Azután jött a szomorú, a sivár „Ma“: feledést, közönyt s annyi más keserőséget hozva számára. Díszes társadalmi állása, a pályatársak hódoló elismerése, mind nem elégítették ki az ő nemes becsvágytól hevülő lelkét. Úgy látta, úgy érezte: nincs többé körötte a megértő nemzet.

Ezzel az érzéssel az ő erős lelke nem tudott megbirkózni.

Igen! Igen! Nem daczol már a széllal többé a tündöklő légnek szárnyaszegett királya!

De ne essék itt zokszó mindezekről. Ki életében hallgatva tudott túrni, ne legyen annak sírja vádlószék. És hiszen ő mindenkinek meg tudott bocsátani, nemcsak a tékozló fiuknak, hanem azoknak is, kiknek fürteire az élet hintett hamvat, s kik deresedő fővel jöttek hozzá lecsókolni a rajta ütött sebeket.

Halál angyala!

Szelíden töröld le homlokáról a csalódott élet vonásait és vezesd őt dicsőült nagyjaink égi karába, hol számára tündöklő helyet jelölt ki a magyar Klió. Kiengesztelődve lássa onnét azt az eljövendő nemzedéket, mely megérti és szívébe zárja az ő nagy művészetének magasztos nyelvén előadott tanításait.

S ha majd újra föllobog a nemzeti érzés, eljő majd ismét az Ő művészetének kora, mert nem a múlté, az örök jövőé az: a nagy idők nagy művészete!

Szellemvilágnak vándora, ki tőlünk örökre távozol: Elhagyva földi küzdelmeid tanyáját, vezessenek utaid az örök égi nyugalom felé.

Isten veled! Isten veled!“

A temetésen a kormányt MOLNÁR VIKTOR vallás- és közoktatásügyi miniszteriumi államtitkár s ugyanezen miniszterium művészeti ügyosztályát MAJOVSZKY PÁL dr. osztálytanácsos képviselte.

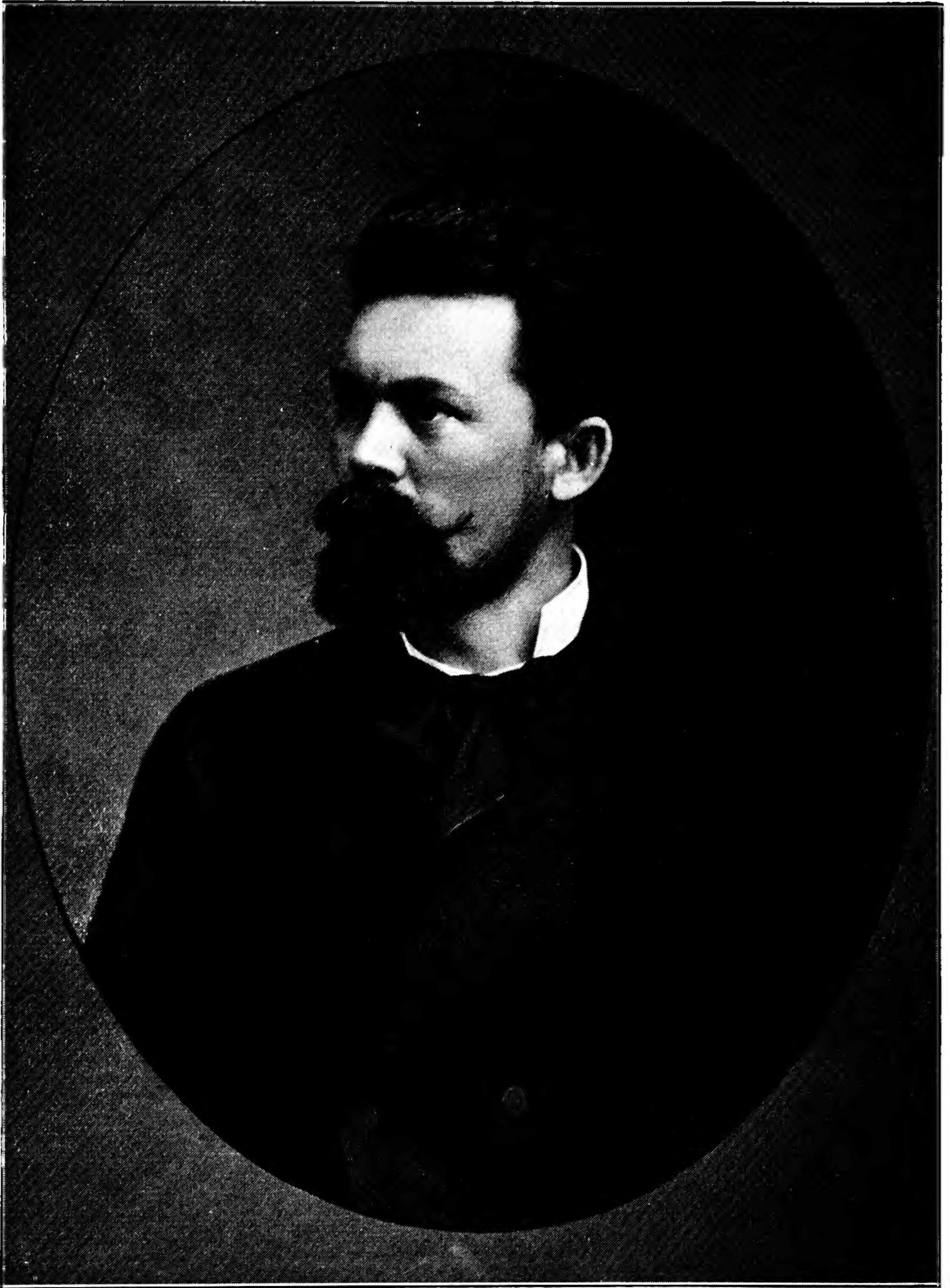
Főiskolánk ifjúsága f. évi május hó 9-én rendezett SZÉKELY BERTALAN emlékére gyönyörű és szeretetteljes ünnepélyt, a melyen az egész tanári kar és a szép emlékü nagy halott számos tisztelője vett részt.

Az ünnepélyt SZABÓ LAJOS ifjúsági elnök nyitotta meg szép beszéddel, a melyet így fejezett be: „Foglalkozzunk SZÉKELY BERTALAN-nal, hogy ha majdan ideje eljő, mi is beléphetünk levett kalappal és másokat is bevezethetünk az ő művészeti kincsesházának rejtett szentélyébe.“ A beszéd végén letette az ifjúság koszorúját SZÉKELY BERTALAN — Stróbl által alkotott — szobrára, azzal az óhajtással, hogy az parányi záloga és elismerése legyen az ifjúság hálájának a nagy mester iránt. Az ünnepi beszédet KÖVESS BOLDIZSÁR IV. éves rajztanárjelölt tartotta, a ki kimerítően emlékezett meg SZÉKELY BERTALANNAK tartalmas, gazdag életéről és művészetének sokoldalúságáról.

Az emlékünnepeyen közreműködött a főiskola énekkara is, TICHY KÁLMÁN és KORONTHÁLY JENŐ pedig magyar szerzeményeiket adták zongorán elő.

*

Ezen kegyeletes emlékünnepele még véget sem ért, midőn újabb gyász hír érkezett a főiskola tanári testületéhez: meghalt

Guilherme

1911. évi május hó 7-én 68 éves korában GYULAY LÁSZLÓ festőművész, kir. tanácsos, nyug. főiskolai tanár.

GYULAY LÁSZLÓ született Békésgyulán, 1843-ban, a hol gyermekéveit is töltötte. Középiskolai tanulmányait részben ugyanitt, részben Nagyváradon végezte. Művészeti kiképeztetését 3 éven át a bécsi cs. és kir. Képzőművészeti Akadémián (1865—1867), majd másfél éven át a müncheni Képzőművészeti Akadémián WAGNER SÁNDOR osztályában nyerte. Bécsi és müncheni tanulmányait jórészt MUNKÁCSYVAL együtt végezte, kinek gyermekkori barátja és külföldön lakótársa is volt. Hazatérve, 1869-ben, népéleti és tájképfestészeti tanulmányokat végzett az Alföldön (Békés- és Aradmegyében) és arczképfestéssel foglalkozott.

Az 1870. év őszén néhai BR. EÖTVÖS JÓZSEF vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint rajztanárjelöltet, 3 év tartamára a nürnbergi Iparművészeti Iskolába küldte ki, a hol folytatta művészeti tanulmányait, nagy előszeretettel foglalkozván a középkori építészettel és iparművészettel. Itt tehetségének oly jeleit adta, hogy a harmadik évet miniszteri engedéllyel Münchenben tölthette, hol ezúttal saját műterme volt. Ez volt külföldi tartózkodásának művészi alkotásokban legtermékenyebb korszaka.

Az állami ösztöndíj elnyerésével ráhárult kötelezettség folytán 1874. év őszén Selmezbánya összes iskoláiban rajztanári állást vállalt. 1877-ben rajztanári oklevelet szerzett. 1878-ban az újvidéki kir. kath. főgimnáziumhoz, majd 1880-ban a budapesti I. ker. állami polgári iskolai tanítóképzőhöz helyeztetett át. Itt nagy ambícióval érvényesítette a nürnbergi Kunstgewerbeschule-ben szerzett tapasztalait és lelkesen vett részt az újonnan szervezett ipari szakcsoport továbbfejlesztésében, valamint a rajzi szak szervezésében. Az intézet szervezése és kibővítése ügyében nagy tanulmányútra küldetett ki Ausztriába és Németországba s erről egy terjedelmesebb emlékiratban számolt be a közoktatásügyi kormánynak. A pedagógiumi tanári működésének első éveiben létesítette az intézettel kapcsolatosan az első állami gipszöntőműhelyt s ezzel lehetővé tette a rajztanítás céljaira szükséges plasztikus mintákat, valamint a klasszikus nyelvek és a történelem oktatásához szükséges szemléltető eszközöknek hazai beszerzését, mely célra addig jelentékeny összeg ment ki külföldre.

GYULAY LÁSZLÓ nagyon kedvelt illusztrátor volt s mint ilyen igen széleskörű tevékenységet fejtett ki. Illusztrálta JÓKAI, MIK-

SZÁTH, VAS GEREBEN, P. SZATHMÁRY KÁROLY elbeszélő műveit, VÖRÖSMARTHY „Zalán futása“-t, ARANY JANOS dalait s ezen kívül ARANY, PETŐFI, GYULAI PÁL, SZÁSZ KÁROLY, TOMPA MIHÁLY és mások költeményeihez készített rajzokat. Működésének ezzel az ágával a „Vasárnapi Ujság“-nak hosszabb időn át rendes munkatársa volt.

Nevezett festőművész-tanár a budai pedagógium mellett fennállott rajztanfolyam megszüntetése után, 1897-ben főiskolánkhoz helyeztetett át, ahol nyugalomba vonulásáig vagyis 1905. év végéig az I. éves rajztanár- és tanítójelölteket, illetőleg rajztanítónőjelölteket az alakrajzban oktatta. Nyugdíjba vonulása alkalmából — érdemeinek elismerése jeléül — *Ő Felsége*, a királyi tanácsosi címnek legkegyelmesebb adományozásával tüntette ki.

A Főiskola tanári testülete f. évi május hó 22-én tartott értekezletén egyhangulag kimondotta, hogy az elhunyt GYULAY LÁSZLÓ tanártársa emlékét jegyzőkönyvileg megörökíti.

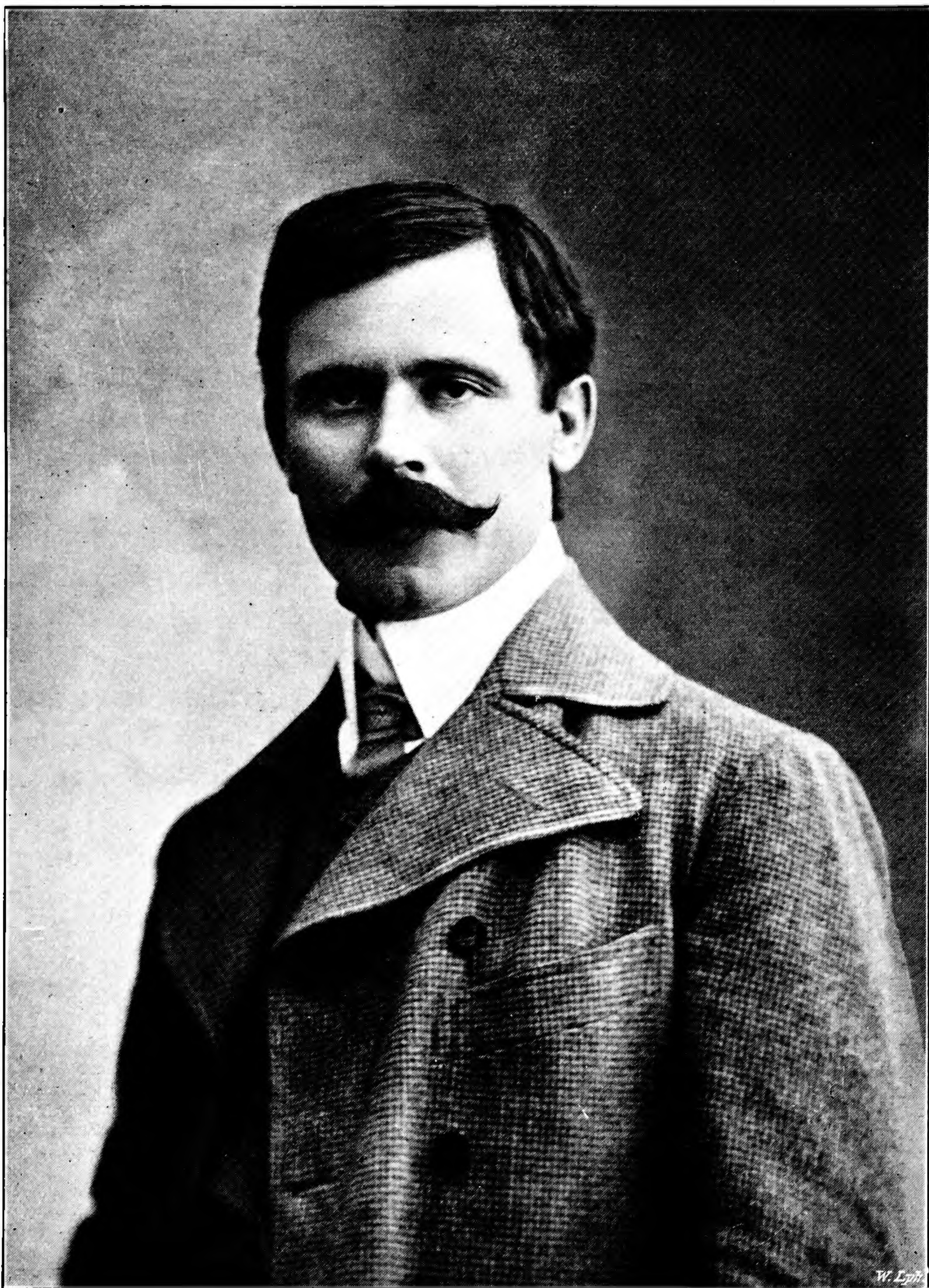
GYULAY temetésén a tanári kar és az ifjúság testületileg vett részt; a beszentelés után ERDÖSSY BÉLA mondott szívhez szóló búcsúztatót, az ifjúság énekkara pedig, úgy a gyászháznál, valamint a temetőben saját szerzeményű, megható búcsúztatókat énekelt.

*

A harmadik gyász hír, mely e sorok írása közben érkezett, arról szól, hogy főiskolánkat ismét súlyos csapás érte. Elvesztettük HEGEDÜS LÁSZLÓT, a Főiskola ügybuzgó, nagytehetségű, fiatal festőművész-tanárát. Megrendítő, hogy vele a sors ily korán végzett.

HEGEDÜS LÁSZLÓ 1870-ben született, meghalt 1911. évi július hó 7-én Budapesten.

Első mestere BERNÁTSKY FERENCZ, hódmezővásárhelyi apátplébános volt, a ki maga is foglalkozott a festészettel. Azután PALLIK BÉLA, jeles állatfestőnktől tanult két évig, ESZTERHÁZY MIKLÓS gróf tatai művésztelepén. Onnét Münchenbe ment, hol egy ideig a HOLLÓSSY-iskolában dolgozott, majd a Pinakothékában kopizálta RUBENS, VAN DYCK s egyéb nagy mesterek műremekeit, de közben bejárt esti aktrajzolásra a SCHMIDT-féle iskolába. Innen Bécsbe került, a hol hadkötelezettségének tett eleget s emellett a cs. és kir. Képzőművészeti Akadémián Eisenmenger professzornál folytatta tanulmányait. Hazajövet Hódmezővásárhelyen festett néhány kisebb képet a magyar népeletből. Onnan ismét

Regimental

feljött Budapestre s beállt PÁLLIKHOZ, — ki időközben Münchenből hazaköltözködött — s az ő budapesti műtermében dolgozott egy évig. Ott festette a millenáris kiállításon bemutatott pályaműveit: „*Szent Imre herczeg*“-et és a „*Szent Család*“-ot, mely két oltárképre a kiviteli megbízást is megkapta BENDE IMRE nyitrai püspöktől. Ezen képekkel elkészülve, kiutazott HEGEDŰS Párisba, hol a *Julián-Akadémián* töltött egy iskolai évet; több *díjat* nyerve munkáival. Tanára: JEAN POLORANS és BENJAMIN CONSTANT volt.

Párisból hazaérkezve, a nyarat falun töltötte, a hol „*Évike*“ című képét festette, melynek alapján a BENCZÜR GYULA festőművész, igazgató-tanár vezetése alatt álló m. kir. I. Festészeti Mesteriskolába vétetett fel továbbképző növendékül. Itt négy évet töltött; ezen idő alatt festette meg „*Manöver*“ című nagyobb képét, melyet az állam vett meg és a „*Liliomos Madonná*“-t, mely a szegedi muzeumba került. Továbbá „*Liliomok között*“ című képét, melylyel 1898-ban a *Műbarátok Körének* 3000 K-ás nagy díját nyerte meg. Ugyanitt festette meg „*Kain és Ábel*“ című képét, melylyel később elnyerte az *Ipolyi Arnold-féle* 2000 K-ás történelmi díjat és ugyanezen műve az 1900. évi párisi nemzetközi kiállításon ezüst éremmel tüntettetett ki. Ezen kép az Orsz. Magy. *Szépművészeti Múzeum* birtokában van. Ugyancsak 1900-ban HEGEDŰS-nek ítélték oda Budapest székesfőváros által *Ő Felsége* 25 éves uralkodása emlékére alapított 8000 K-ás *Ferencz József* jubileumi díjat s 1901-ben Bécsben 117 pályázó közül ő nyerte meg az *Osztrák Magyar Bank* által 100 K-ás bankjegyre hirdett pályázat alkalmával a 2000 K-ás I-ső díjat s ezenfelül a kivitelre való megbízást; az 1902-ben az állami iparművészeti díszoklevélre hirdetett pályázat I. és II. díjnyertese lett. *Budavár bevétele* megfestésére a székesfőváros által hirdetett pályázat második díját nyerte meg (az első díj nem adatott ki). Továbbá 1904-ben a FRAKNÓI VILMOS cz. püspök, szentjobbi apát, nagyváradi kanonok által alapított római képzőművészeti ösztöndíjak egyikét nyerte el. A fennebb felsorolt munkáin kívül nagyobb alkotásai még: az udvari Zsigmond-kápolnában „*Három király*“ című oltárkép, a nagytállyai templomban „*Patrona Hungariae*“ magyar szentekkel című oltárkép, a szentesi ev. templomban „*Jézus és a samariai asszony*“, Liptómegyében „*Krisztus az olajfák hegyén*“ és „*Szent József*“ című oltárkép Szepesmegyében. Továbbá: „*A mezőn*“ című nagyobb genrekép, „*Krisztus Emmaus felé*“, „*Imádkozó asz-*

szonyok“, „*Herkules a válaszúton*«, „*Éva*“, „*Apostol*“, „*Mátyás Bécs előtt*“ stb. című képek, melyek közül néhányat vásárolt az állam az Orsz. Szépművészeti Múzeum számára és Ő Felsége, valamint az olasz király magánképtárai számára.

Az Országos Képzőművészeti Főiskolánál HEGEDŰS LÁSZLÓ a művésznövendékek osztályában óradíjas minőségben az *esti akt-rajzolás* tanításával az 1899/1900-iki tanév első felének végével bizatott meg, az 1902/03. tanév második felében pedig az *alakrajz és festés* rendes tanárává, valamint az Országos m. kir. Rajztanár-vizsgáló Bizottság tagjává neveztetett ki.

HEGEDŰS LÁSZLÓ művészi sikerei mellett kötelességtudó, buzgó tanár volt, a kit növendékei ezen érdemeiért szerettek, becsültek s ő ezen réven is szép eredményt ért el. Rövid, de eredménydús életpályáját befejezván, HEGEDŰS LÁSZLÓT, a szeretett kartárist f. évi július hó 9-én temették el főiskolánk Andrássy-úti palotájának előcsarnokából. Nagyszámú gyászoló barátai, tisztelői, és kartársai között ott voltak a vallás- és közoktatásügyi miniszterium és annak művészeti osztályának képviselői. A beszen- telés után RÓNA JÓZSEF, a Képzőművészeti Társulat és a Képző- művészek Egyesülete nevében mondott búcsúbeszédet. Volt növendékei nevében ANTAL SÁNDOR rajztanító búcsúztatta HEGEDŰS LÁSZLÓT, a sírnál pedig jóbarátai nevében LESSKÓ JÁNOS, az Országos Képzőművészeti Társulat helyettes titkára mondott még egy utolsó Istenhozzádot.

*

A tanítás a *Rajztanárképző Főiskolánál* szeptember hó 12-én, a *Szépművészeti Akadémián* október hó 3-án vette kezdetét és szabályszerűen folyt az egész éven át.

Azon tapasztalat alapján, hogy szakszerű vezetés mellett tett külföldi tanulmányutak a növendékek itteni tanulmányaiknak, a műrekek közvetlen szemlélete révén való kiegészítésére, rendkívül jó hatással vannak: a Főiskola IV. éves rajztanár-, tanító- és rajztanítónőjelöltek, illetőleg továbbképző rajztanár- és művésznövendékek a husvétii szünet alatt, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ő Nagyméltósága kegyességéből, PASTEINER GYULA DR. egyetemi nyilvános rendes tanár, a művészetek története előadója vezetése mellett, háromheti tanulmányutat tettek Olaszországban.

E kiránduláson a Főiskola 37 növendéke vehetett részt, a magas kormány által utalványozott megfelelő útisegély mellett.

A tanévközi tájképfestészeti kirándulásokon — BOSZNAY ISTVÁN és más festőművész tanárok vezetése mellett — részt vehetett Főiskolánk minden növendéke.

Ezen kívül művésznövendékek és rajztanárjelöltek részére a *Szolnoki Művész-Egyesület* telepén, a f. évi június hó végétől szeptember hó végéig terjedő 3 havi gyakorlati irányú figurális és tájképfestészeti tanfolyam szerveztetett.

E tanfolyam költségeit KOHNER ADOLF dr., udvari tanácsos, az Egyesület elnöke és a vallás- és közoktatásügyi tárcza viseli. Ezen nyári tanfolyámon résztvevő növendékek kiválasztása a Főiskola festőművész tanárainak, a tanfolyam felett való felügyelet pedig a Főiskola igazgatóságának tartatott fenn. A tanfolyamot a Szolnoki Művész-Egyesület két művész-tagja: FÉNYES ADOLF és SZLÁNYI LAJOS vezeti.

Ezen tanfolyamra kiválasztott növendékek teljes ellátásban (lakás, reggeli, ebéd, vacsora) és festőszerekre havi 20 K segélyben részesülnek. A modellköltséget az állam fedezi. Ezen áldásos kedvezményben jelenleg 17 érdemes növendék részesül.

Úgy, mint az előző években, úgy ez idei husvétii szünet alatt is a Főiskola ifjúsága magánszorgalomból készült munkáiból a Főiskola Andrassy-úti épületében kiállítást rendezett, melyet MOLNÁR VIKTOR vallás- és közoktatásügyi államtitkár úr, a sajtó képviselői és nagyszámú előkelő közönség tüntetett ki látogatásával, teljes elismerésének adva kifejezést.

Néhány más, általános irányú hazai iskolával egyetemben részt vett Főiskolánk, mint Rajztanárképző, a f. évi június hó első napjaiban *Hannoverben* rendezett nemzetközi rajzpedagógiai kiállításon, a hol a magyar rajzoktatás ismét nagy sikert aratott. A kiállításról megjelent ismertetések a legmelegebb elismerés hangján foglalkoznak a magyar csoporttal.

Fennebbi kiállítással egybekapcsolt rajzpedagógiai kongresszuson főiskolánkat ERDŐSSY BÉLA tanár képviselte.

Ugyancsak a f. évi április hó elején Rómában tartott nemzetközi művészeti kongresszusra, melynek egyik tárgya a művészeti oktatás kérdése volt, főiskolánk képviselőjében BOSZNAY ISTVÁN festőművésztanár küldetett ki. Ezen kiküldetésről szóló jelentéseket a 43. és 50. oldalon külön címek alatt közlöm.

Tanulmányúti segélyben részesültek még a lefolyt tanévben : RÉVÉSZ IMRE és TARDOS KRENNER VIKTOR festőművészek, illetőleg főiskolai tanárok is.

A tanári testület személyzetében — az elhalálozások és néhány előléptetés kivételével — változás nem történt.

Itt említem meg, hogy a német császár Ő Felsége az ez idei berlini nagy művészeti kiállítás alkalmából az egyik művészeti nagy aranyérmét BENCZÜR GYULA festőművész, a Festészeti Mesteriskola igazgató-tanárának, a másikat SZINYEI MERSE PÁL festőművész, a főiskola igazgatójának legkegyelmesebben adományozta. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr pedig a képzőművészeti állami nagy aranyéremmel szintén SZINYEI MERSE PÁLT tüntette ki és RÉVÉSZ IMRE festőművész-tanárt, az 1909. évi február hó 1-jével kezdődött öt évi ciklus hátralevő idejére, az Orsz. m. kir. Rajztanárvizsgáló Bizottság tagjává nevezte ki.

Az ifjúság munkálkodása a lefolyt tanévben is élénk és eredményes volt. Növendékeink társulatok és egyesek által hirdetett pályázatokon most is megállták helyüket.

Több iparművészeti pályázaton a pályanyertes növendékek sikereit ezuttal fel sem sorolva, csak arra utalok, hogy a Képzőművészeti Társulat ezidei téli kiállítása alkalmával az aquarell-díjat a Jury: VIDA ÁRPÁD továbbképző-rajztanárnak ítélte oda s ugyan ő részesült az Orsz. Képzőművészeti Tanács által javasolt 1600 K-ás állami ösztöndíjban is. Ugyancsak 1600 K-ás ösztöndíjat nyert pályázat útján: CSER KÁROLY a főiskola szobrásznövendéke, 1000 K-ás állami ösztöndíjban részesült: TATZ LÁSZLÓ IV. éves művésznövendék; továbbá 800—800 K-ás állami ösztöndíjat kaptak: KRON JENŐ és SZÜLE PÉTER művésznövendékek és LEIDENFROST SÁNDOR rajztanárjelölt. Ezenkívül kisebb-nagyobb segélyekben és iskolai ösztöndíjban részesült még számos más rajztanárjelölt és művésznövendék.

A Nemzeti Szalon grafikai kiállítása alkalmából kitűzött pályadíjak egyike: PRIHODA ISTVÁN II. éves rajztanárjelöltnek adományoztatott, másik díjban pedig TICHY KÁLMÁN IV. éves rajztanárjelölt részesült.

A mesteriskolai és általános tanfolyambeli szobrásznövendékek részére hirdetett kőfaragás-pályázat alkalmával az Orsz. Képzőművészeti Tanács javaslata alapján, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a Ferenczy István első szobrászművészünkéről

elnevezett 2000 K-ás pályadíjat: BÓRY JENŐ III. éves mesteriskolai továbbképző növendéknek s ugyanezen alkalomból 1000 K-ás segélydíjat RÁPOLTI LAJOS a mesteriskolát most végzett szobrásznövendéknek adományozta.

A főiskolai *Diákasztalnál* 1000—1000 K-ás alapítványt létesítettek: GLATTER GYULA és GÓTH MÓRICZ festőművészek. Úgy ezen nagylelkű adományokért, valamint mások egyéb támogatásáért e helyen is hálás köszönetet mond az igazgatóság.

Az 1910/11 tanévben kiadatott 6559 egész ingyenes, 8075 féldíjas és 7446 egészdíjas ebédjegy, vagyis feltálatott összesen 22.080 adag ebéd, 15.014 K 40 fill. értékben.

Az ifjúság egészségi állapota kielégítő volt: haláleset egy sem fordult elő.

* * *

Új növendékek felvételre jelentkezhetnek:

a) a *rajztanári*, illetőleg *rajztanítói* és *rajztanítónői* pályára 1911. évi szeptember hó 6-án d. u. 4—7 óráig.

b) *művésznövendékek* (férfiak és nők) 1911. évi szeptember hó 28-án d. u. 4—7 óráig.

A jelentkezők *esetleges* felvétele a rendelkezésre álló helytől és a felvételi vizsgálat eredménye alapján hozott tanári határozattól függ.

A felvételért külön folyamodni nem kell, csak a beiratkozásoknál személyesen jelentkezni.

A felvételi vizsgálatok lesznek:

a) *rajztanár-*, illetőleg *rajztanító-* és *rajztanítónőjelöltek* részére: 1911. évi szeptember hó 7-én d. e. 8—12 óráig az alakrajzból.

1911. évi szeptember hó 9-én d. e. 8—12 óráig az ékitményes rajzból.

1911. évi szeptember hó 11-én d. e. 9—11 óráig a szemléleti látszattanból.

b) *művésznövendékek részére:*

1911. évi szeptember hó 29-én és 30-án d. e. 8—12 óráig.

Akár rajztanári, rajztanítói, akár művészi pályára lépni kívánó *egyéves önkéntesek* október hó elején tehetnek felvételi vizsgálatot,

ha belépési szándékukat szeptember hó 6-áig az igazgatóságnak bejelentik.

Az egyéves önkéntesekkel felvételi vizsgálatra bocsájthatók olyanok is, a kik valamely tárgyból pótérettségi vizsgálatra utasítottak s a javító vizsgálatot szeptember hó végeig sikerrel letették.

A leendő *festőművész*-növendékek egy fejet és egy aktot élő modellről tartoznak lerajzolni. Idő: 4—4 óra.

A leendő *szobrászművész*-növendékek egy fejet élő modellről kötelesek mintázni. Idő: 8 óra.

A felvételi és egyéb vizsgálati rajzok *nem adatnak vissza.*

Az 1911—12. tanévi rendes tanítás a Rajztanárképző Főiskolában f. évi szeptember hó 12-én, a Szépművészeti Akadémián október hó 2-án reggel 8 órakor veszi kezdetét.

Budapesten, 1911. évi július hó 8-án.

Várdai Szilárd.

III.

RÓMAI IMPRESSZIÓK.

Italia és Róma, az antik és a renaissance művészet hazája, most vendégül látja a modern művészetet. Jubiláris esztendő az olaszoknak, ünnep azoknak, kik a művészetet szeretik, mert most együtt láthatják különböző népek műalkotásait. Mi magyarok is résztveszünk a versenyben, mely alkalom nem első szereplésünk, nem is első sikerünk. Különösebb fontossággal azért bír e felvonulás, mert az ősi Rómában nagy értékek vannak felhalmozva, úgy a régmúltból, mint a renaissance korából; vásári portéka itt nem állja ki az összehasonlítást. A művészet óriásai mellett a törpék hiába ágaskodnak.

A tizenötödik század óta a művészet arczulatja sokat változott. A nemes egyszerűséget, a nagy koncepcziót sokan nem kedvelik már itt, olasz földön sem, pedig az epigonoknak van mit bámulni őseiken. Hagyományra támaszkodva az olasz művészet a legerősebb lehetne, de nem az. Számtalan ember fest, vés, szorgoskodik, de hiába, a nagy ihletések kora — úgy látszik — végképpen letűnt. Csak furfangos mesterkedést találunk művészet helyén, kapkodást az újszerű után, enervált idegzetet, üres pátoszt, mely kiabál, de egy lelket sem ragad magával. Kevés a passzió, nyomon követi a hanyatlás, mely egy népet sem kimélt meg. A fiatal kulturával biró, vagy kisebb népek a legbetegebbek. Őket nem védi a múlt s elbolondítja a jelen.

E kiállítás igen jó alkalom az összehasonlításra és elmélkedésre.

Vegyük először a magunkét elő!

Az anyag nem teljes, de jó áttekintést nyújt. Régebbi s újabb irányok és törekvések képviselve vannak.

Kár, hogy Benczúr Gyula—László Fülöp, Munkácsy Mihály—Paál László, Szinyei Merse Pál művészetének méltó bemutatása mellett, két másik nagy művészünk Székely és Lotz nem kaptak elegendő helyet

A színvonal előkelő. Van pár pavillon, melynek retrospektív anyaga nagyobb s ez még érdekesebb. Ez nem is csoda, hisz a mi művészetünk csak ötven éves küzdelemre s nem több-százados *multa* tekint vissza.

Római szereplésünk célját: a magyar művészet sikerét, elértük. Egyforma dicsőség ez azoknak, kik eljutottak a kiállításra, s azoknak is, kik itthon maradtak.

A túlzó törekvésekből csak egy kis töredéket mutatunk be, a melyet bizony bátran otthon is felejtettünk volna. E kis diszharmónia szerencsére nem zavarja az összhangot. Kiállításunk friss, színes, erőteljes. Duzzadó életkedv, merészség, helyenként magyar melankólia jellemzi. Helyünk és értékünk a világ művészetében meg van állapítva. Felismerhetők nemzeti kvalitásaink s látszanak a szálak, melyek bennünket más nemzetek művészetéhez fűznek.

Mivel mint kisebb népben, az internacionális hajlandóság észrevehető: szabadítsuk fel magunkat idegen hatások alól! A teljes önállóság még nagyobb érdekességet és értéket fog kölcsönözni művészetünknek.

Az *olaszok* kiállítása a legnagyobb méretű, a mi természetes is. Sajnos, a külső nagy formának a tartalom s eredmény nem megfelelő. A szemlélőt különböző hatások érik, bukik egyikből a másikba, nyugvópontot alig talál. S ennek nem csupán a rendezés az oka. Az új olasz művészet szálai nagyon szerteágazók, gyökerei nem hatolnak a renaissance mélyébe, a felületen terülnék el s jó táplálékuk nincs. A mult felséges ereje, költészete nem ihleti a mai olasz művészeket; sőt úgy látom, hogy teljesen elfordultak tőle s más istenek szolgálatába szegődtek. Ez okból kiválóan egyénit, vagy nemzetit nem is mutatnak fel. A régi művészet nagy stilusa, komplikált felfogásnak adott helyet, mely

hajlik a külső csillogásra, irrizáló színekre, a feltűnésre, rossz technikára, modorosságra. A milyen erősek voltak őseik a formában s egy-egy iskolájuk a színezésben, annyira gyengék ma. Divatosak, felületesek, kevés érzést árulnak el. Vannak kik Segantini örökébe akarnának lépni, vannak francia utánczó is. Alig néhányan követik az örök tanítómestert: a természetet.

Az olaszok mellett a *francia* művészetnek is van dicsőséges multja. Sokat vártam tőlük. Szomorúan kell konstatálnom, hogy a francziák római szereplésüket nagyon pongyolán fogták föl. Különösebb válogatás nélkül piacra hoztak egy nagy csomó képet, szobrot, építettek egy hatalmas pavillont, kifüggesztették a képeket, elszórták a szobrokat bent és künt, ahogy nagyság szerint férték, kinyitották a kaput: voilà. Minden irány képviselve van, áttekintésről szó sincs. Izléstelen s kirívó munka kevés akad, sajnos nagyobb szabású és értékes is kevés. Sok kiváló név, aránylag gyenge művekkel. Az az általános benyomás, hogy a francziák minden erejükkel otthon maradtak.

A *német* kiállítás jobban hat. Együtt vannak a müncheni, berlini, drezdai, stuttgarti hamburgi, düsseldorfi művészet képviselői s jó áttekintést nyerünk róluk. Valamennyien a kissé nehézkes germán ízlés, komolyabb felfogás, sokszor mélyérzés kifejezői. Annyi könnyedség, elegancia nem áll rendelkezésükre, mint a francziáknak, nem olyan temperamentumosak, mint mi; olykor-olykor nekilódnak s elvesztik lábuk alól a talajt, forradalmat akarnak csinálni. Az ő öregjeiknek is vannak fiatalos hóbortjaik, fiatalságuk kissé nyers, zabolátlan, de azért annyi ferdeséget korántsem találunk náluk, mint amennyi bennünket itt Budapesten fenyegetett.

Az *angolok* tizenkét nagy teremben helyezték el gondosan válogatott gyűjteményüket. A retrospektív mű nincs elválasztva az újabb alkotásoktól, a képek nagyon sűrűn vannak akasztva, a mi nincs előnyükre, mégis kiváló és nagy értékű a kiállításuk.

Finom szemlélet, elmerülés a természet szépségeiben halk hangú poézis, kitörések nélkül, kissé bágyadt színekben: ez az angol művészet, mely formában változatos, színharmóniája gyönyörűséget okoz. Hipermodern hetvenkedésnek semmi nyoma, divatok sem igen láthatók. Idegenből kölcsönzött értékek is tiszta angol kosztümben jelennek meg, pedig praerafaelita művészeik egész érzés és gondolatvilágukat Itáliából hozták. Poétikusak minden

genreben. Csupa előkelőség, nemes formák. A technikai kivitel majd széles, majd részletes. Az újabb arczképfestők valamennyien tanultak az ő hírességeiktől Művészetük komolyságát és sokoldalúságát bizonyítja a rendkívül nagy számban látható rajz, karcz, metszet.

A *hollandus* művészetnek nincs külön hajléka, az olasz kiállítási helyiség pár termében húzódik meg szerényen, de nem szégyenlősen. Nem látunk sokat, de igen sok jót. Hagyományait igen féltékenyen őrzik: Rembrandt és kortársainak hatása ma is felismerhető, természetes tehát, hogy itt erőszakos, ferde újítások, divatok alig-alig jelentkeznek s nincs erejük. Tájképfestészetükön Barbizonnal való rokonság látszik, ez azonban nincs hátrányukra. Természetlátásuk egészséges. Széles nagy foltokban fogják fel a valóságot, rajzuk erős, de nem lineáris finomságokban. Szinezésük hol ezüstös, hol aranyos, mely két alaptónusban jól helyezkednek el egyéb szineik. Úgy a figurálisban mint tájképben vagy csendéletben kiváló produkálnak. Akkordjaik erőteljesebbek, mint az angoloké, de azért művészetük épp olyan hamisítatlan gyermeke a természetnek, miként amaz.

A *dánok* osztályában (olasz pavillon) szürke minden, a természet néma és mozdulatlan. Komor felhők közül csak ritkán villan ki a nap. Nehézkes, szomorú, fáradt alakok foglalkoznak a mezőkön, vagy bandukolnak hazafelé állatjaikkal együtt. Ilyen szomorú külső hatások mellett művészetük alig-alig ragadtatja el magát vidámabb színekre vagy elevenebb mozgásokra. Intim művészek, kemények és igazak, mint a természet, melyben élnek. A karakter megfigyelésében sok az odaadás, szorgalom, kitartás — kevesebb a genialitás. Nemzeti jellemvonásaik azonnal feltűnnek, mihelyt osztályukba lépünk; a német rokonság is észrevehető rajtuk.

A *svédek* osztályában is megkapja a sétálót a természet nagy kultusza. Tájképeik a dekoratív irányhoz hajlanak, sokszor tisztán diszítő jelleggel bírnak, figurális műveik inkább naturalisztikus felfogást mutatnak. Képeiket vagy foltokban, vagy kontrasztokban tartják, amire, számtalan tóban bővelkedő, erdős hegyekkel borított hazájuk igazán predesztinálja őket. Finoman komponálnak.

A *norvég* művészekre jellemző, hogy vagy egész naivan és bátortalanul haladnak a természet után, vagy pedig nekibizakodva elpártolnak tőle s járatlan ösvényekre tévednek, *ami* azonban nem nekik való. Levegőjük éles, tiszta: alakjuk is olyan. Jeles művészek.

A *svájcziai* művészi termelésén azonnal észrevehető, hogy nem homogén faj. Francia, német és olasz keverék. Éppen ilyen művészetük is. Ide-oda tévelyeg, kapkod. Hol félénk természetesség, hol erőszakos stilizálás. Rikító élénk színezés — bágyadt tónusok. Azt az egyet nem mondhatjuk róluk, hogy önálló. Minden irányt, divatot, technikát megpróbálnak, sokszor meg a konvenczió nyugözi őket. Grafikájuk érdekes és jobb, mint a festészetük, melynek sok hóbortja van.

A *belga* pavillon nagy kvalitásaival, jó elrendezésével a nézőt megragadja. Anyaga nem bő, de jó és értékes. Francia befolyás alatt állnak. Úgy a nagy dekoráció, mint az intimitás iránt van érzékük. Művészetük sokkal maradandóbb és becsesebb anyagot hozott, mint a francia kollekció.

Ausztria művészete a mostani divatos fehér vagy világoszürke alapon nyert elhelyezést. A derült udvar hatását nagyon rontják az idehelyezett szobrok, nagyméretű és fejű alakok, melyeket a mindenáron való styluszkodás teljesen megrontott. Termeik derültek, jól vannak rendezve. Kár, hogy az olajképek a nagyon világos falakon bizony piszkosan hatnak.

Ez a művészet nem nemzeti. Több kacskaringós mederben haladó kisebb folyóból alakul s ezeknek vize nem elegyedik. Itt vannak a bécsiek, mellettük a lengyelek, csehek; legnagyobb részük túlzó. Tradíciónak semmi nyoma, hacsak a jó öreg Waldmüller képeit és szobáját nem minősítjük annak.

Az osztrák művészet heves, fiatalos, szereti a tévelygést járatlan úton, sokszor zsákutczába jut. Hol teli torokkal kiabál, hol meg kapkod levegő után. Sok tudás mellett — hamis naivitás; egészséges naturalizmus mellett beteges stilus; finom színskálák mellett rikító diszharmóniák, ellentétes hatást gyakorolnak s nem nyughatnak meg. Sok a megpendített, de tovább nem fejlesztett idea, mert vagy a tudás vagy az érzés nem volt elegendő. Jövőjüktől nem sok jót várhatunk.

Rómában létem alatt sem az orosz, sem a szerb, sem az amerikai kiállításokat nem tekinthettem meg tüzetesen, mert még alig készültek el. Ugyanez áll a japán és kínai pavillonra is.

A kiállítás első napjaiban megkezdődött a művészeti kongresszus, a melyre a világ minden részéből szép számmal jelentkeztek és sokan meg is érkeztek. A kongresszus nap-nap után ülésezett, e mellett a tagoknak külön bemutatták az Angyalvárban

rendezett remek retrospektív kiállítást, a Diocletian Thermaiban rendezett régiségkiállítást. Egy teljes napot vett igénybe a tivoli-i kirándulás.

A kongresszust a következő kérdések foglalkoztatták:

1. városrendezés esztétikai alapon, főleg tekintettel Róma és Firenze antik emlékeire, hogy miként lehetne ezeknek kiemelése mellett, a modern életnek megfelelő építkezést, városátalakítást a régivel összhangba hozni, a réginek veszedelme nélkül, kikerülve a kaszárnyastilust és a túlmodern ízlést;

2. iskolák dekorálása művészileg, nemcsak tekintettel az ízlésfejlesztésre, hanem úgy, hogy a felhasznált művészi anyag egyúttal okulásul szolgáljon az ismeretek szerzésénél is;

3. az esztétikai nevelés és tanítás az iskolában, a rajztanítás segítségével is;

4. a renaissance kitűnő technikai eljárásainak alapos tanulmányozása, a freskó-eljárás fokozottabb alkalmazása, tanítása a művészeti iskolákban;

5. a modern olasz művészet története;

6. eszmecsere külön dekoratív kiállítások rendezéséről;

7. a rajztanítás reformja;

8. nemzetközi intézmény létesítése, melynek hivatása ellenőrizni az összes múzeumi vagy nyilvános vásárlásokat oly célból, hogy a műtárgyak nagysága, valódisága, értéke, tulajdonosa, vándorlása állandóan szem előtt tartassék.

Kétségtelenül érdekes és értékes anyag, de az utolsó tétel kivételével egy sem ismeretlen vagy új előttünk.

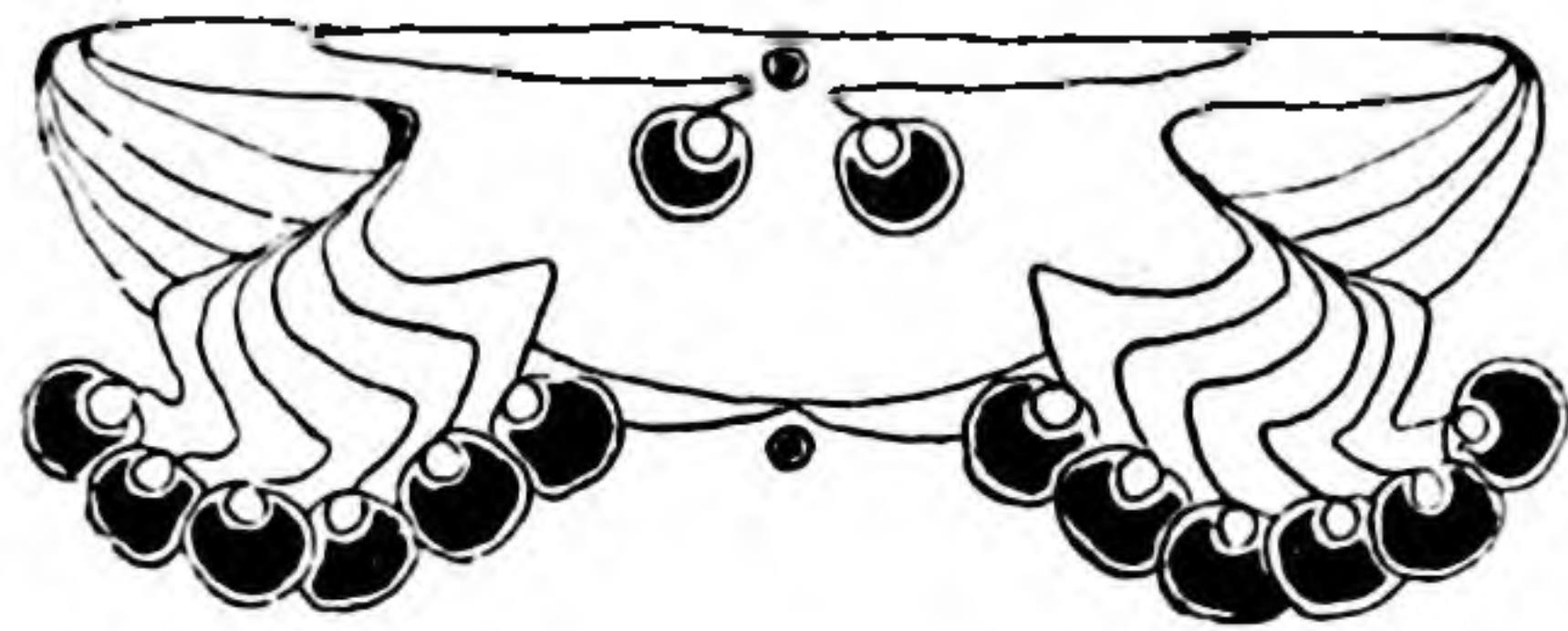
Az ókor s a renaissance mesterművei mellett s velük kapcsolatban, valamint a modern művészet termelését is látva, e kongresszus nagyon tanulságos volt.

Bátran megvallhatjuk, hogy azon hatások alatt, melyek a szemlélőt az Angyalvárban, a Forumon, a Vatikánban, a régi palotákban érik, a modern művészet sokat veszít. E rendkívül gazdag tartalmú, élet, egészség és erőtől duzzadó régi művészet mellett a modern élet vérszegény csemetéje szégyenli magát. De a bajtól meg lehet szabadítani komoly munkával, becsületes őszinteséggel, hibáink bevallásával, lankadatlan törekvéssel az igazért és szépért. Ha mindez hazai talajon történik: minden jót remélhe-

tünk. A művészet halála a természettől való eltérés, az elbizakodás, komplikált életfelfogás és érzés, a divatmajmolás, a tudatlanság és hazugság, kerüljük tehát ezt az utat s haladjunk a régi dicsőséges ösvényen, ha ez fárasztóbb is; művészetünk hasznára lesz.

Budapest, 1911 június hó.

Bosznay István.

IV.

RAJZOKTATÁSI KIÁLLÍTÁS HANNOVERBEN.

(1911 JUNIUS 5 – 18.)

folyó évi pünkösdi ünnepek alkalmával tartották a német rajzoktatók egyesületüknek XXXVI-ik nagygyűlését. A négy, illetve három napig tartó nagygyűlés keretében elintézték egyesületüknek belső ügyeit; a nyilvános nagygyűlés kapcsán a rajzoktatást érdeklő előadások kíséretében megvitattak különféle gyakorlati és elméleti kérdéseket közbeeső ünnepi összejöveteleknél pedig szórakoztatás által igyekeztek a rendezők a nagygyűlésen megjelent tagoknak és érdeklődőknek kellemessé és emlékezetessé tenni a részvételt.

A nagygyűléssel kapcsolatban nagyterjedelmű és nagyjelentőségű rajzoktatási kiállítást rendeztek, bemutatva a rajzoktatás mindenféle fajtát és fokát.

Ez képezte a nagygyűlésnek egyik legérdekesebb és legtanulságosabb részét.

Én utoljára csak azért említettem, mert ezzel óhajtok részletesebben foglalkozni. Nem kritikát akarok írni. Ez felfogásom szerint nem járna eredménynyel.

Én a kiállításról azért írok, hogy levonjam a belőle leszűrődő tanulságot és megállapítsam a magunk szempontjából előnyös és szükséges konzekvenciákat.

A kiállítás terjedelméről fogalmat ad az, hogy abban 94 kiállítási rajzcsoporthoz volt.

Egy-egy csoport néha egy-egy iskolafaj összesített kiállítása volt.

Az oroszánrész természetesen a németeké volt, akik, ha nem is abban a mértékben vettek részt, a mint azt tőlük várni lehetett volna, de — dicséretükre legyen mondva — minden vonalon nagyon kiváló, magas színvonalon álló anyagot állítottak ki az egyes iskolafajok képviselőitől.

Természetesen, gyenge, selejtes anyag itt is volt.

A külföldi országok közül a következők vettek részt: Olaszország 23 iskolával, Magyarország 11 iskolával, Britannia 12 iskolával, Hollandia 5 iskolával, Franciaország 3 iskolával, Finnország 4 iskolával, Svájc, Dánia és Ausztria 1—1 iskolával, Jáva 2 iskolával. Összesen 63 iskolasorozat külföldi és 31 németországi.

Nézzük most általános szempontból az összehordott anyagot.

Meglehetősen nehezítette a kiállított anyag áttekintését az a körülmény, hogy a beküldött anyag jó része nem volt tanmenetszerűleg összeállítva.

A kiállítás elhelyezése és elrendezése elég kedvező volt, mert Friese György, aki az egésznek lelke s intézője volt, fáradságot nem kímélve, azon igyekezett, hogy a kiállítási anyagot áttekinthető módon állítsa oda az érdeklődő közönség elé.

Célját, a mennyire a viszonyok engedték, el is érte. Az összegyűjtött rengeteg nagy anyagot az új Rathausban állították ki, amit Hannover városának vezetősége engedett át. Ezt lehetővé tette az a körülmény, hogy az épület már készen áll ugyan, de még csak részben van a hivatalokkal elfoglalva. Ezen még el nem foglalt helyiségek szolgálták két emeleten a kiállítás céljaira megfelelő falépítésekkel és falbevonásokkal. Így lehetővé vált, hogy a nagy anyag majdnem teljesen — legalább a fontosabb, jellemzőbb része — mind falra került. Ez a körülmény, valamint a tájékoztató felirások és a nagy, részletes leírásokkal készült „Festschrift“ Friese-től nagyon megkönnyítették a kiállítás tanulmányozását.

A tananyagismérlések s a nem megfelelőleg felragasztott rajzanyagok mappában maradtak s úgy állottak az érdeklődők rendelkezésére.

A német iskolák legnagyobb része a tananyagot feltüntetőleg állította össze kiállítási anyagát.

Általában szoliditás, fokozatosság, komoly rajz és mérsékelt művészi felfogás jellemzi az alsó és középfokú oktatást.

Igyekeznek tanítani és pedig a tanulók összeségét, amit mutat az, hogy nem állítják olyan feladatok elé a tanítványokat, amiket azoknak összesége, nemcsak esetleges egyes kiváló tehetségű tagjai tudnak megoldani.

Általában domináló követelmény a csendéletszerű rajz és festés, természetesen nem zárkózik el sem az alak- és állat-rajzoktól, sem a tájképstudiumoktól, de ez utóbbiak nem tengenek túl s nem alkalmazzák idő előtt.

Nehogy valaki azt higgye, hogy szélsőségek itt nincsenek is megemlítem, hogy igenis vannak, de ezeket legalább a kiállítás alapján kivételeknek kell tekintenem. Ilyennek tartom a hamburgi „*Wilhelm-Gymnasium*“-ot, amely a rossz rajzok mellett, képtelen mintázatokat is hozott. Pl. Footballjátékpálya-játékosokkal és nézőkkel, vagy tájképek alakokkal stb.

Elképzelheti mindenki, hogy minő módon lehettek ezek megmintázva és összerakva mint játékbabák. Voltak túlzások a rajzanyag kiállítási módjában is. Így voltak egyesek, akik minden egyes feladatot az egész osztálytól, összefűzve kiállították. Ez helyes ott, a hol az osztály haladásáról akarnak beszámolni s megmutatják a félévi, vagy esetleg évvégi eredményt az összes tanulók munkájával, de céltalan az évközi kísérletek ilyen halmozása, mert ilyenkor inkább a rendszer volna a fontos, amit a tanulók egy-egy munkájával áttekinthetőbben bemutatathatunk.

A rajzoltatásnál általában az értelmi részt is szeretik foglalkoztatni és kiemelni, ellentétben a művésziességek rajzoltatásokkal, erre mutat az is, hogy a megrajzolt dolgot nagyon sokszor vetületileg is fölvezeltetik és pedig egyes esetekben a legegyszerűbb elül-, fölül- és oldalnézetben s csak szabadkézzel; néhol rajzeszközökkel megszerkesztve, hálózatukat is kimetszik. Természetesen csakis az egyszerűbb geometrikus alakoknál.

Ez a vonatkozás néhol úgy is elkerülhetetlen, mert szükségszerűleg a gyakorlati irányú iskoláknál a valóságos kivitel a rajzzal összefüggésbe kell hozni. Leginkább előáll ez a mellőzhető vonatkozás a tervezéseknél.

Van rajzoktató, aki ezt nagyon előtérbe tolja s diszítményi tervezeteket kivittel egybekapcsolva, csináltat. Dobozdíszek, fali naptár, könyvtábla, írómappa stb.

A leányiskolák legnagyobb részénél a rajzoktatás a női kézi munkára való tekintetből túlnyomólag ornamentális, dekoráció tervezetekkel foglalkozik. A készített tervezetek legtöbb esetben kivitelben is láthatók voltak.

A folthatás megszokása és dekoratív összeállítások céljából, a színes papirkimetszéseket és összeragasztásokat meglehetősen sűrűn használják és pedig nem csupán ornamentikus megoldásoknál, hanem figurális és tájkép-feladatoknál is. Ez utóbbiakat főként a színes linoleum-metszetek tanulmányainál még a szakiskolákban is.

A linoleum-metszetet egyszerűbb dekoratív hatású dolgokra és ornamentális feladatokra elég gyakran alkalmazzák a leányiskolákban és a középfokú oktatásban a fiuknál is.

A szakiskolák eredményénél meglehetősen erős eltérések vannak.

Van nagyon szép kiállítási anyag és rendszer (pl. Städtische Handwerker- und Kunstgewerbeschule Hannover, Staatliche Kunstgewerbeschule Hamburg) és van nagyon gyenge (Königliche Akademie für graphische Künste und Buchgewerbe. Leipzig).

Végül külön meg kell említenem „Lothar von Kunowsky's Kunstschulen”-t.

Nagy terjedelmű kiállítása, mindmegannyi komoly rajz és festett studium, amely a legszigorúbb kritikát is megállja. Sajátos egyöntetűséggel vannak a lelkiismeretes munkák készítve s mutatják Kunowsky meggyőződésén alapuló energikus vezetésének befolyását. Talán sokan kifogásolják ezt, de nézetem szerint ennek az erős vezetésnek eredménye az, hogy olyan pedánsan, de amellett artisztikusan rajzolnak a tanítványok majdnem kivétel nélkül.

Itt van a Kunowsky vezetése alatt álló „Düsseldorfer staatliches Zeichenlehrerseminar” kiállítása is, de sajnós, csak az artisztikus, csendélet-, virág-, állat-, tájkép- és figurális studiumok sorozatát élvezheti az ember, anélkül azonban, hogy az egész képzésről tiszta képet nyerhetnénk.

* * *

Ha a többi nemzetek kiállítását nézzük, azt látjuk, hogy azok anyaga nem tervszerűen lett összeállítva, egyik másik mintha csak

úgy véletlenszerűleg venne részt s a legtöbb nem képviselheti joggal saját nemzetét és annak rajzoktatását. A külföldi kiállítási anyagban a magyarországi az egyedüli, amelyik az egész rajzoktatást feltüntető anyagot küldött ki. Teljes ez sem volt, mert hiányoztak a szakirányú iskolák, de az elemi oktatástól a rajztanárképző főiskoláig bemutatta az általános irányú iskolák rajzoktatását, a tanterveknek megfelelő sorozatokban.

Tájékoztatóul álljon itt a kiállító iskolák jegyzéke:

1. Az orsz. m. kir. képzőművészeti főiskola, mint *Rajztanárképző*.
2. V. ker. Markó-utczai állami főgimnázium. *Szmetana Ágost* tanár.
3. VI. ker. Bulyovszky-utczai állami főreáliskola. *Dörre Tivadar* tanár.
4. VI. ker. állami felsőbb leányiskola és leánygimnázium. *Szerémi Alajos* tanár.
5. Szegedi állami polgári fiúiskola. *Sebestyén Károly* tanár.
6. Székesfehérvári róm. kath. főgimnázium. *Phillipp István* tanár.
7. Székesfehérvári állami főreáliskola. *Márton Jakab* tanár.
8. Állami tanítóképző Baja. *Éber Sándor* tanár.
9. Róm. kath. tanítóképző Esztergom. *Háber János* tanár.
10. Budapest székesfőváros elemi népiskolái. Összeállította *Györgyi Kálmán* szakfelügyelő.
11. Római kath. főgimnázium Eperjes. *Török Gyula* tanár.

* * *

Ezekre nézve álljon itt néhány idézet.

A „*Festschrift*“ a képzőművészeti főiskola ismertetését ezzel fejezi be: „*Allen Kunstfreunden und Lehrern werden diese Arbeiten den höchsten Genuss bereiten und eine reiche Quelle des Studiums allen denen sein, die am Fortschritte unseres Faches Interesse haben*“.

Hannoverscher Anzeiger június 4-iki számában így nyilatkozik a kiállításról írt ismertetésében. „*Eine äusserst umfangreiche Ausstellung hat Ungarn gesandt. Sie zeigt den gewaltigen kulturellen Fortschritt dieses Landes in der neuesten Zeit und gibt einen vorzüglichen Überblick über den Stand des Zeichenunterrichts aller Schulkategorien*“.

Viertes Blatt des Hannoverschen Couriers junius 20. számában így nyilatkozik:

„Ausser den früher bereits erwähnten Schulen findet man im 1. Geschoss eine ganz ausgezeichnete Ausstellung aus Ungarn, die in ihrer Vollständigkeit und klaren Übersichtlichkeit dem Beschauer schnell ein deutliches Bild von diesem Unterricht verschafft. Die Volksschulen in Budapest und Szegedin, wie die Gymnasien, Realschulen, höheren Töchterschulen, Seminare in Budapest, Szegedin, Stuhlweissenburg, Baja, Esztergom, Eperjes zeigen den hohen Stand dieses Faches in Ungarn, der erklärlich wird, wenn man die allgemeine Bewunderung findenden Arbeiten der Königlichen Ungarischen Hochschule für die bildenden Künste in Budapest betrachtet und erfährt, dass auf dieser Hochschule die Zeichenlehrer durch ein vierjähriges Studium nach abgelegten Abiturienten-Examen für ihren Beruf gebildet werden.“

Hannoverscher Anzeiger junius 9-iki számában ezt írja a nagygyűlés és kiállításról hozott hírében. „Auch das Unterrichtsministerium der ungarischen Staatsregierung hatte einen besonderen Vertreter zum speziellen Studium der Ausstellung, die sie selbst ganz hervorragend beschickt hat, nach hier gesandt.“

Hannoversche Schulzeitung junius 27-iki számában ez van a kiállításról írt cikk keretében. „An zielbewusstem Streben nach besserer Volksbildung wird Ungarn von keiner Nation übertroffen. Die Ausstellung ist von dort sehr reich beschickt; auch die Volksschule ist durch Budapest vertreten. Interessant ist die Frequenz dieser Volksschule:

Klasse I:	45 Schüler	7 Jahre alt	Klasse IV:	35 Schüler	10 Jahre alt
„ II:	40 „	8 „ „	„ V:	30 „	11 „ „
„ III:	40 „	9 „ „	„ VI:	25 „	12 „ „

Die Arbeiten in Präparande und Seminar beschämen unsere Vorbildung. Die Zeichenlehrer-Bildungsanstalt hat so wundervolle Sachen, dass man sich nicht satt sieht. Ich erinnere nur an die Akte und landschaftlichen Studien“.

Ezeket szükségesnek tartottam mint mutatóványt idézni, hogy rámutassak arra a felfogásra, a melylyel rólunk Hannoverben vélekednek. Tisztán a hírlapokra szorítkoztam, mert ezek kétségbe nem vonathatók s mellőztem a szakembereknek kezeim között levő el-

ismerő leveleit, a melyek részint az egész kiállításra, részint csak a képzőművészeti főiskola tanmenetére és tananyagára vonatkoznak. A közvetlenség miatt mellőztem a közölt részeknek lefordítását is s e célból az eredeti szöveget szó szerint idéztem. Több szavam ezekhez nincs is, a tanulságot majd a végén összegezem.

* * *

Lássuk a többi nemzeteket.

Vegyük a legtöbb iskolával szereplő Olaszországot, amely 23 iskolával jött a kiállításra.

Sajnos a művészetek hazájáról, a rajzoktatás szempontjából, nagyon kevés jót lehet írni, bár szívesen tenném. Mint a fenti szám is mutatja nagyon sok iskolával s mint rajzok mutatják, nagyon sokféle fajú és minőségű iskolával vonultak ki az olaszok.

Rendszer, haladás és művészies felfogás úgyszólván majdnem egészen hiányzik kiállított munkáikból.

Leginkább feltűntek — nem előnyükre mondom — technikai dolgozataik. Például: egy ornament vízfestéssel csendélet-szerűleg megcsinálva oly unalmas módon, hogy sajnálattal nézi az ember a jobb ügghöz való munkapazarlást, nem is szólva arról, hogy az a tanuló mennyi rengeteg időt eltöltött feladatának elkészítésével, a nélkül, hogy a tanulásban valamivel előbbre jutott volna.

Ehhez hasonló időtöltő munkák voltak más technikában is, lehetetlenségig unalmas összeállítások után fölvéve.

Tizenkét iskolával jött el Britannia. Ezekről már nyugodtan lehet jót írni, bár nem voltak olyan jók, mint onnan várni lehetett volna.

Hátránya volt, hogy a beküldött anyag nem volt áttekinthetően összeválogatva s így a rendszer, az egymásután és a haladási fokozat nem volt tisztán kivehető. Az eligazodást nehezítették a modern túlzások is, a melyek az alsóbbfokú iskolák egy részénél megvoltak. Tudniillik olyan erejüket meghaladó feladatokat csináltak alsóbb osztályokban is, mint a felsőbbekben s ezek a nehéz feladatok mind a két helyen egyformán gyöngék voltak. (Mozgóalakok s csoportok.)

Az egyszerűbb, a tanuló korának s képességének megfelelő feladatok általában szolidak és tisztességesen megcsináltak, megrajzoltak voltak.

Jók és határozottan komolyak a felsőbb oktatásnál a munkálatok. Szép válogatott anyag volt együtt például: *Glasgow School of Art* kiállításánál. Artisztikus komoly munkák voltak figurális rajz és festésből, kompozícióból, iparművészeti tervezésből, grafikából de ezek is szemelvényesen voltak összeszedve úgy, hogy a kiállított anyagból csak azt lehetett látni, hogy egyes tanítványok milyen fokig jutnak el, de hogy az iskola milyen munkaprogrammal dolgozik, azt a kiállítás alapján megállapítani nem lehetett.

Mindenesetre szívesebben láttuk volna, ha Britanniát egységesebben szerepeltették volna, ez a brit rajzoktatás hírnevének is csak előnyére lett volna.

Franciaországot három iskola képviselte nagyon szerencsétlenül. Mind a három nagyon gyenge anyaggal mutatta be, hogy mit lehet a modern, túlzott, helytelenül alkalmazott rajztanítással elérni.

Hollandiát öt iskola képviseli és pedig oly módon, hogy az alsóbb oktatás a gyengébb, úgy rendszerben túlzásokkal, mint eredményben, a felsőbb oktatás a jobb s mérsékelt követelménnyel elég artisztikus.

Finnországról lehet még említést tenni, melynek négy iskolája állított ki. Mind a négy egyformán a kísérletezés stádiumában levő, modern irányú tanmenettel. Jobban mondva tanmenet nélkül.

Van itt is a legegyszerűbb dolgoktól a legösszetettebbekig. Valamennyien valamennyi fokon gyöngye eredménnyel.

Ausztria, Dánia, Svájc egy-egy iskolával; Jáva két iskolával vesz még részt a nemzetközi kiállításban, de mindannyi a szegényes külső megjelenésnek megfelelőleg számotnemtevő gyenge anyaggal s eredménnyel.

* * *

Miután röviden ismertettem a kiállításról alkotott véleményemet, elmondom ennek kapcsán a vele járó tanulságokat s azokból vont következtetéseimet.

Kezdjük azon, hogy van-e haszna, eredménye annak, ha egy ország ilyen nemzetközi kiállításon résztvesz.

Erre nézve azt mondhatom, hogy csak az esetben jár erkölcsi eredménnyel — mert csak arról lehet szó — ha tervszerűen elő-

készítve, bírálva s a megfelelő iskolafajokra kiterjeszkedve, egységesen intéztetik.

Az országnak határozottan érdeke, hogy külföldre senki magánúton, kiállításra iskolai anyagot ne küldhessen, mert mihelyt egy nemzetközi környezetbe jut, rögtön, akaratlanul is, mint az illető nemzet képviselője fog szerepelni.

Bizony Ausztria se köszöni meg Kladno cseh városnak, hogy a hannoveri kiállításon, mint Ausztria képviselője szerepelt, mert akik nem ismerik Ausztria rajztanítását, azok ennek alapján joggal lenézhetik.

Ennek az eljárásnak azonban egy föltétele kell, hogy legyen, tudniillik, hogy legyen olyan fóruma az államnak, a melyik az ilyen kiállítási ügyeket intézze s a rajzoktatás ügyében tanácsadó, intézkedő legyen.

Jelenleg nálunk ilyen fórum nincs, pedig minden tekintetben szükség lenne reá, mert ez nemcsak a néha előforduló külföldi kiállításokat intézhetné, hanem vezető lehetne — megfelelő módon összeállítva — a rajzoktatás minden ügyében s annak működését a központból, nagyon szépen ellenőrizhetné és irányíthatná.

Ellenőrizhetné pedig oly módon, hogy részint tanmenetszerű összeállításokat kérne be az egyes iskolák rajzoktatóitól, ami az illető oktató rendszeréről, felfogásáról adna hű képet, részint bekérné az egyes osztályokból, tetszésszerűen számú, névszerűen megnevezett tanulóktól az egész évi működést bemutató, az illető tanulók összes rajzait magában foglaló rajzszorozatokat. E kettő együtt hű képet adna, mindenkor az oktató felfogásáról épp úgy, mint annak működéséről.

S míg így egyik a mutatkozó hiányok pótlására lenne utalható, addig a másik kiváló, arra érdemes, megfelelő módon elismerésben részesíthető.

Ha ilyen módon az összes iskolafajok állandó összeköttetésben lennének a központi fórummal, akkor — nyugodtan merem állítani — nemcsak rajzoktatásunk venne fokozottabb lendületet, hanem az egyes iskolatípusoknak megfelelő rajzszorozatok is úgy kiállítási mint tanulmányozási célokra mindenkor bőségesen állnának rendelkezésre.

Az előbbi eredmény föltétlenül megérné egy ilyen fórumnak felállítását, még ha ez utóbbit nem tartanánk is annyira fontos-

nak, hogy egy ilyen intézkedő fórumot szervezzünk. Pedig ez is megéri.

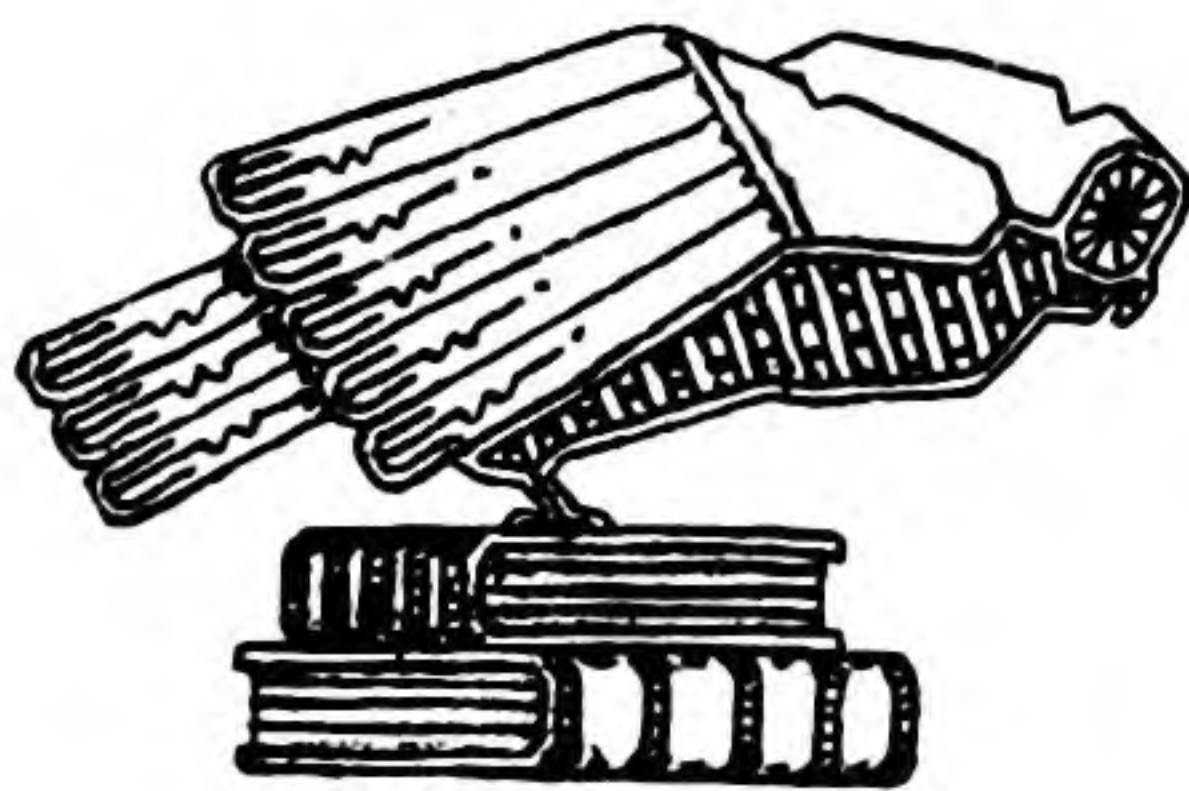
A nyert tapasztalatok fontos adatok lennének a rajztanárképzés és képesítés szempontjából is, minden körülmények között.

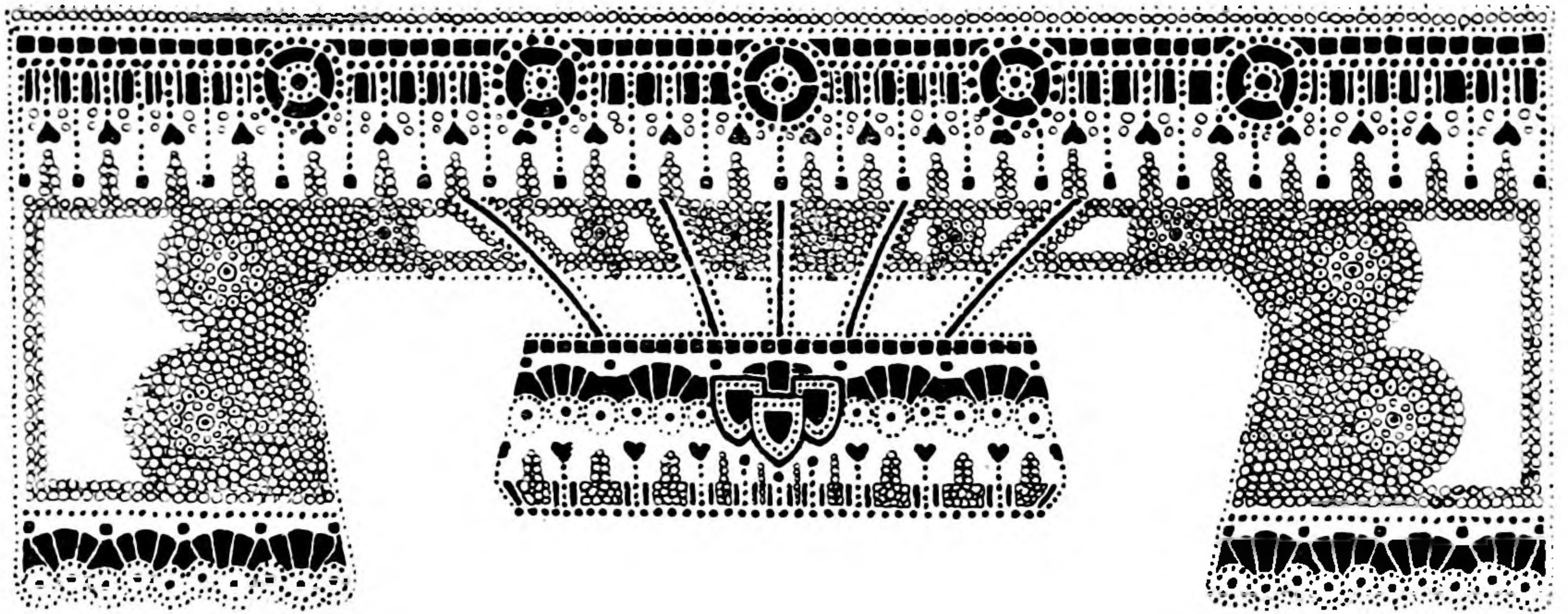
Tudjuk magunk is, hogy van még elismert intézményünkön is fejleszthető és fejleszteni való, de a megvalósítandó dolgok előnyét és szükségét minden fórum könnyebben belátná és a megvalósítást lehetővé tenné, ha az élet tapasztalata azt tagadást nem tűrő módon nem igazolná és nem is követelné.

Rajztanárképző-főiskolánkra nézve a hannoveri rajzpedagógiai kiállítás alkalmából is azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy a rajztanárképzés terén követett módszerünk helyes s semmi okunk sincs eddigi tanítási rendszerünkről eltérni, ha azon a szilárd alapon akarunk tovább haladni, melyen rajztanárképzésünk a külföld legnagyobb elismerését is kivívta. Jövőben pedig ily kongresszusokról és azzal kapcsolatos rajzpedagógiai kiállításokról el nem maradhatunk, hacsak arról nem akarunk tanúságot tenni, hogy bizonyos fokig el tudunk haladni, de aztán nem merjük tovább felvenni a versenyt a művelt külfölddel s mikor haladásunkról való tanúság tételre hívnak fel, visszavonulunk.

Budapesten, 1911 június hó.

Erdössy Béla.

V.

T Á J É K O Z T A T Ó.

A *Képzőművészeti Főiskolák* központi igazgatása alá két rokonirányú, de önálló szervezettel bíró intézmény tartozik; ezek egyike a *művészképzés*, másika a *rajztanárképzés* ügyét szolgálja.

E két intézmény együttes címe és pecsétje:

„*Orsz. m. kir. Képzőművészeti Főiskola.*“

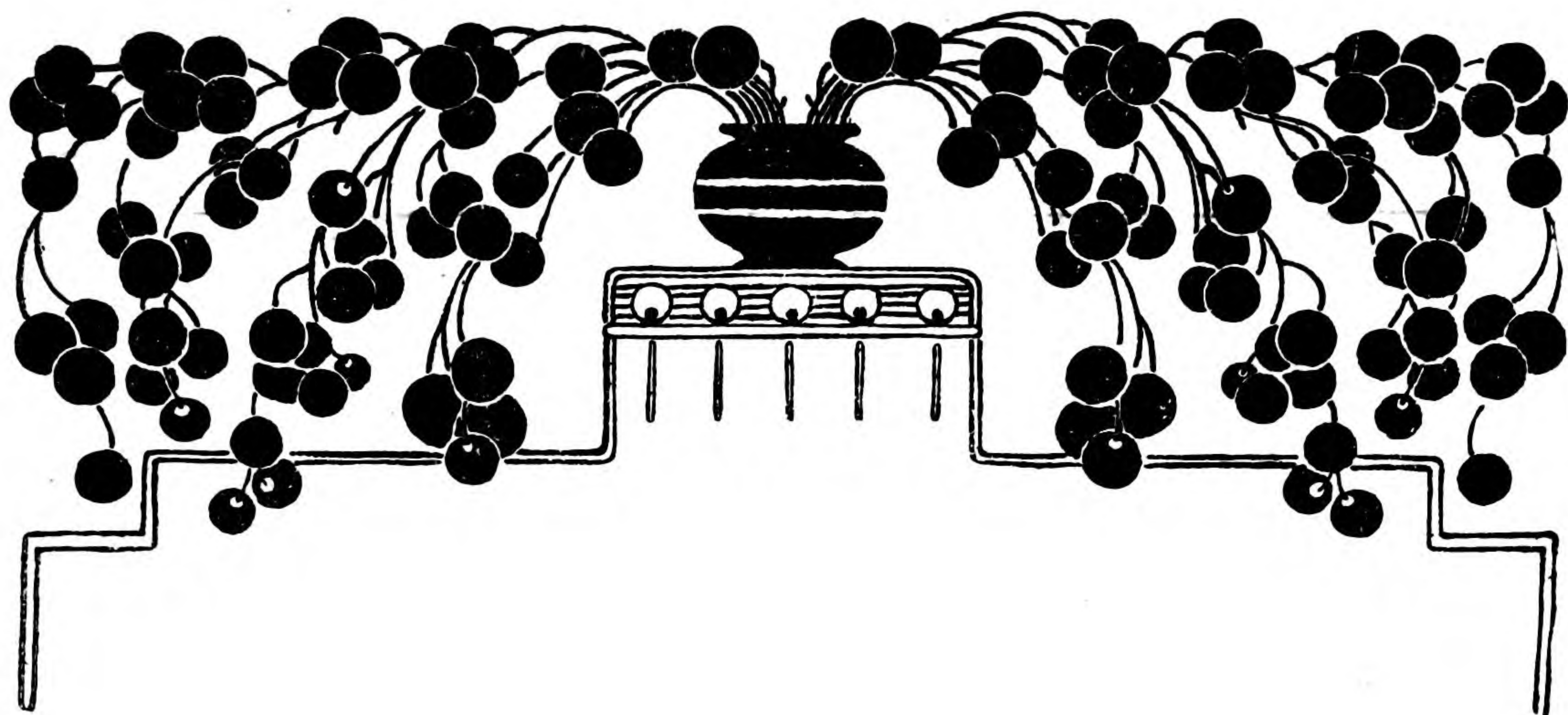
Ott, ahol a két intézmény külön, mint önálló szervezet jelenik meg, az alábbi — részletező — két címet is használhatja:

A) „*Szépművészeti Akadémia.*“

B) „*Rajztanárképző Főiskola.*“

Jelen szabályzat-kivonat külön fejezetekben foglalkozik a főiskola két intézményével, végül a mindkét intézményre kötelező rendelkezéseket tartalmazza. A szabályzatnak ennek megfelelőleg az alábbi beosztása van:

A) Szépművészeti Akadémia	61. oldal
B) Rajztanárképző Főiskola	67. „
C) Általános rendszabályok és tudnivalók	80. „

A)

KIVONAT

A SZÉPMŰVÉSZETI AKADÉMIA FELVÉTELI-, TANULMÁNYI- ÉS RENDSZABÁLYAIBÓL.

(Jóváhagyta: a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr
1909. évi 15.989 számú rendelettel.)

I. Tanfolyamok.

1. §. A *Szépművészeti Akadémiának* célja és rendeltetése: tehetséges ifjakat és nőket szakmájukban kiképezni; illetőleg a festészetben, grafikában és a szobrászatban megfelelő művészi előképzettséggel bíró ifjuságot az önálló alkotásra szükséges kiművelésben részesíteni. E célból az akadémián jelenleg *festészeti és szobrászati általános-*, valamint *továbbképző* (mesteriskolai) tanfolyamok vannak szervezve.

Ezen rendes tanfolyamokon kívül önként jelentkező növendékek és vendéglátó képzőművészek részére fentartatik egy külön grafikai tanfolyam, a különféle művészeti sokszorosító eljárásoknak gyakorlati elsajátítása céljából.

2. §. A felvételre jelentkezők az egyes tanfolyamok vezető szaktanárai közül szabadon választhatnak; viszont a tanár azokat a növendékeket, akik osztályában utasításait s a tanítás ügyében tett kívánságait nem követik, osztályából elutasíthatja.

II. Jelentkezés, felvételi vizsgálat, előképzettség.

3. §. Új jelentkezők csak korlátolt számban vétetnek fel; a végleges felvétel a *felvételi vizsgálat* (próbarajz, illetve mintázás) eredményétől, ennek alapján az illető szaktanárok határozatától függ.

A felvételi vizsgálatok rendszerint szeptember második felében és január hó elején tartatnak meg.

A felvételért külön folyamodni nem kell, csak a beiratkozásnál személyesen jelentkezni,

4. §. Az *általános* tanfolyambeli növendékek *rendes*, vagy *rendkívüliek* lehetnek.

5. §. Mindenik *általános* tanfolyambeli növendék felvételének, illetőleg a felvételi vizsgálatra való bocsátásának előfeltételei (melyeket születési és iskolai bizonyítványokkal igazolni tartozik) a következők:

a) a betöltött 16-ik korév;

b) megfelelő általános tanulmányi előképzettség és némi gyakorlottság a művészeti rajzolásban, illetve mintázásban. Utóbbinak kellő foka külön felvételi vizsgálat útján igazolandó.

6. §. A felvétel feltételei a tanulmányi előképzettséget illetőleg a következők:

a) A *rendes általános* tanfolyambeli *növendékek* (férfiak és nők) felvételére megkívántatik, hogy előzetesen valamely *közép- vagy polgári iskolának*, illetőleg *felsőbb leányiskolának hat* osztályát végezték legyen;

b) *kivételesen rendkívüli művésznövendékekül* az oly jelentkezők is felvehetők, kik a fenti tanulmányi előképzettséget igazolni nem képesek, vagy a *rendes* növendékek számára előírt tanulmányi rendtől eltérőleg kívánják látogatni az *Akadémiát*. A választott tantárgyakból való megfelelő gyakorlottságot azonban — külön *felvételi vizsgálat* útján — ezek is igazolni tartoznak.

7. §. A leendő festőművésznövendékek egy fejet és aktot élő modellről tartoznak lerajzolni, idő: 4—4 óra.

A szobrász-művésznövendékek egy fejet élő modellről kötelesek mintázni, idő: 8 óra.

Oly jelentkezőkkel szemben, kik ezen próbamunkálatok alkalmával a művészi tehetség jelét nem igazolták, a *felvétel feltétlenül megtagadható*.

8. §. Olyanok, kik az Akadémia *általános* tanfolyamait befejezték, vagy az azoknak megfelelő tanulmányokat másutt végezték, *nagyon korlátolt* számban az Akadémia *továbbképző* (mesteriskolai) növendékeiül vehetők fel, amennyiben 18-ik korévüket már betöltötték, de a 30-ikat még túl nem lépték.

9. §. További feltételek: a megfelelő általános műveltség és szakszerű előképzettségnek kellő foka.

10. §. A felvételi vizsgálatokról bizonyítványok nem adatnak ki; a felvételi rajzok pedig vissza nem adatnak.

11. §. *Továbbképző* növendékeknek a felvétel időpontja rendszerint a tanév kezdete, méltánylandó körülmények alapján a felvétel esetleg a tanév közben is megengedhető.

12. §. Egyik szakosztályból a másikba való átléphetés ügyében, az illető növendéknek az igazgatóságnál benyújtandó írásbeli kérelme alapján, az a szaktanár határoz, akinek osztályába való áthelyezés kérelmezett.

Az ily átlépés azonban mindenkor csakis a tanfélév változásával engedélyezhető.

III. Tanulmányi idő, tantárgyak, heti órák.

13. §. A tanév I. és II. félévre van beosztva. Az első félév szeptember hó második felében kezdődik és december hó 22-én végződik. A második félév január hó első felében kezdődik és június hó közepén végződik.

14. §. A művésznövendékek képzése általában nincs az évek bizonyos számához kötve; az *általános* rendes tanfolyam *négy éves*.

A *továbbképző* növendékek az Akadémia egy-egy szaktanfolyamán négy egymásutáni tanévet tölthetnek; de bármikor elbocsáthatók, ha a művészi pályára tehetségtelennek bizonyulnak, vagy kellő munkásságot nem fejtenek ki. Evégből a továbbképző (mesteriskolai) növendékek munkásságukról tanfélévenként, a tanári testületnek beszámolni kötelesek.

15. §. A *rendes általános* tanfolyambeli növendékek azon

évfolyamnak, melyre fölvétettek, összes tárgyait rendszeresen hallgatni, illetőleg gyakorolni kötelesek.

A *rendes művésznövendékekre* kötelező tantárgyak és azok óraszámai:

a) A *rendes festőművésznövendékek* tanfolyamának tárgyai és heti óraszámai:

T a n t á r g y a k	H e t i ó r a s z á m				
	tantárgy- és osztályonként				össze- sen
	I.	II.	III.	IV.	
Alakrajz és festés	28	30	30	30	118
Mintázás	6	6	6	—	18
Szemléleti látszattan	2	—	—	—	2
Művészeti boncztan	1	—	—	—	1
Perspektivai szerkesztés	2	—	—	—	2
Építészeti rajz és alaktan	—	2	—	—	2
Művészetek története	—	—	2	2	4
A növendékek heti elfoglaltsága . .	39	38	38	32	147

b) A *rendes szobrászművésznövendékek* tanfolyamának tárgyai és heti óraszámai:

T a n t á r g y a k	H e t i ó r a s z á m				
	tantárgy- és osztályonként				össze- sen
	I.	II.	III.	IV.	
Mintázás	26	30	30	30	116
Aktrajz	8	10	10	10	38
Szemléleti látszattan	2	—	—	—	2
Művészeti boncztan	1	—	—	—	1
Perspektivai szerkesztés	2	—	—	—	2
Építészeti rajz és alaktan	—	2	—	—	2
Művészetek története	—	—	2	2	4
A növendékek heti elfoglaltsága . .	39	42	42	42	165

A *grafikai* tanfolyam növendékeinek kötelező óraszámja nincs megállapítva, a megfelelő tanhelyiségeket azonban — a vásár- és ünnepnapok kivételével — minden nap reggeli 8 órától d. u. 7 óráig igénybe vehetik.

Az állattanulmányt az összes művésznövendékek külön órákban — élő ló és egyéb eleven állatok után — gyakorolhatják.

A tájképfestészeti tanulmánykirándulásokon szintén az összes növendékek résztvehetnek.

16. §. A *rendkívüli* növendékek, a szaktanárok hozzájárulásával, az egyes tárgyakból szabadon választhatnak, de a megállapított programot kötelesek rendesen betartani, mert ellenkező esetben az *Akadémiába* való járástól eltiltatnak.

IV. Osztályozás, bizonyítvány.

19. §. Az *általános* tanfolyambeli növendékek szorgalmuk és haladásuk szempontjából tanfélévenként osztályozás alá esnek, mely célból minden tanfélév végén *vizsgálati rajzokat* készíteni kötelesek és a tanfélév alatt készített *rajzaikat* és *festményeiket* az illető szaktanároknak *beszolgáltatni tartoznak, ellenkező esetben e tárgyakból osztályzatot nem nyerhetnek.*

20. §. Akik a *kötelező vizsgálatokat* bármily oknál fogva elmulasztják, vagy egyes tantárgyakból kielégítő osztályzatot nem nyernek — *pót-*, illetve *javítóvizsgálatot* tenni tartoznak.

22. §. A *tanbizonyítványra* 30 filléres, a *látogatási bizonyítványra* pedig 1 koronás okmánybélyeg szükséges. *Katonai ügyben* kiadott látogatási bizonyítvány *bélyegmentes.*

V. Beiratás,

24. §. A felvételre jogosult növendékek beiratás végett a főiskola igazgatóságánál kötelesek jelentkezni.

25. §. A felvehető új növendékek a felvételi vizsgálat eredményének kihirdetése napjától számított három napon belül kötelesek beiratkozni, illetőleg a beiratási, tan- és egyéb díjakat lefizetni, mert ellenkező esetben a számukra fentartott helyre igényt nem tarthatnak.

A ki beiratási és tandíjfizetési kötelezettségének a felvételt követő két hét alatt eleget nem tesz, kilépettnek tekintetik.

26. §. Minden növendék *beiratási* díjúl 4 koronát, *Értesítő-díj* fejében 2 koronát és félévenként a Képzőművészeti Főiskola *Diákasztala* javára 1—1 koronát fizet.

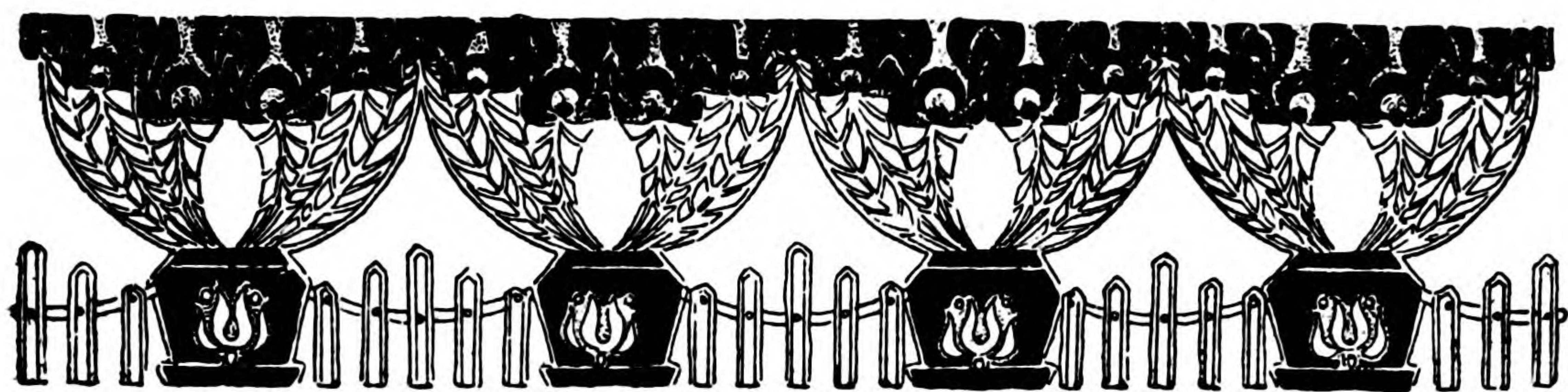
A *rendes* növendékek félévi tandíja 10 korona; a *rendkívüli* növendékek félévi tandíja 40 korona.

A *tandíjmentességre* vonatkozó tudnivalókat lásd a C) 5. §-ban.

27. §. Minden új növendék felvétele ideiglenes. — Az első évben akár az év folyamán, akár az év végén *elbocsátható*, ha a művészi pályára *tehetségtelennek bizonyul* vagy *feltűnő hanyagságot* tanúsít.

28. §. Minden *rendes* növendék részére felvétele alkalmával — 2 koronás bélyeggel ellátott — *arczképes felvételi igazolvány* állíttatik ki, mely négy évi tanfolyamra szóló beiratási rovatokkal el van látva.

A *rendkívüli* látogatók arczképes igazolványt nem kapnak, felvételük tanfélévről-tanfélévra 30 filléres bélyeggel ellátott „*Igazolvány*“-on bizonyíttatik.

B)

KIVONAT

A RAJZTANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA FELVÉTELI-, TANULMÁNYI- ÉS RENDSZABÁLYAIBÓL.

(Jóváhagyta: a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr
1908. évi 66.686. számú rendelettel.)

	Oldal
I. Szaktanfolyamok	68
II. A felvétel előfeltételei	68
III. A felvételi vizsgálatok	69
IV. Beiratás	70
V. Tanulmányi idő	71
VI. Tantárgyak, heti órák	71
VII. Osztályozás, tanbizonyítvány	74
VIII. Félévi és osztályvizsgálatok	75
IX. Javító- és pótvizsgálatok	75
X. Tanképesítő vizsgálatok	76
XI. Gyakorló-iskola	76
XII. Külön tanulmányok:	
1. Esteli külön aktrajzolás (szabadiskola).	
2. Állatrajzolás.	
3. Tájképfestés, tanulmányutak.	
4. Grafika.	
5. Továbbképző tanfolyamok.	
6. Női kézimunka.	
XIII. Rendkívüli növendékek	79

I. Szaktanfolyamok.

1. §. A *Rajztanárképző Főiskola* feladata: rendszeres tanítás útján a jelen kor igényeinek és az ország szükségletének megfelelő *rajztanárokat*, illetve *rajztanítókat* és *rajztanítónőket* szakszerűen kiképezni.

2. §. Ezen célból a *Rajztanárképző Főiskola* jelenleg négy szaktanfolyamot tart fenn:

a) a *középiskolai rajztanárjelöltek* részére: a *művészeti és mértani rajznak*, a hazai *középiskolákban*, a *felső ipariskolákban*, *ipari szakiskolákban* és *női ipariskolákban*, valamint ezekkel egyenrangú és alsóbb tanintézetekben való tanítására jogosító oklevél megszerzése céljából;

b) a *polgári iskolai rajztanítójelöltek* részére: a *művészeti és mértani rajznak* a hazai *polgári iskolákban*, valamint ezekkel egyenrangú *iparoktatási* és alsóbb tanintézetekben való tanítására jogosító oklevél elnyerése végett. Továbbá:

c) a *polgári iskolai rajztanítónőjelöltek* részére: a *művészeti és mértani rajznak* a hazai *polgári leányiskolákban*, valamint ezekkel egyenrangú *iparoktatási* és alsóbb *leányiskolákban* való tanítására jogosító oklevél megszerzése céljából. Végül:

d) a *tanítóképző-intézeti* leendő *rajztanárok* részére, kik a közép- vagy polgári iskolai rajztanár-, illetőleg rajztanítójelöltek négy évi szaktanfolyamának sikeres befejezése után, még egy 5-ik évet kötelesek végezni a *Rajztanárképző Főiskolában*.

Rendes növendék az, aki ezen tanfolyamok valamelyikére ily minőségben felvétetik.

II. A felvétel előfeltételei.

3. §. *Rendes* növendékül való felvételre — a betöltött 16-ik életév után — csak az tarthat igényt, a ki az egyes tanfolyamok számára meghatározott és az alábbi pontokba foglalt előtanulmányokat szabályszerűen végezte s az elvégzést *rendes iskolai bizonyítvánnyal* igazolni tudja.

4. §. A megkövetelt iskolai előtanulmányok a következők:

a) *középiskolai rajztanárjelöltekre* nézve: *középiskolai érettségi bizonyítvány*.

Az érettségi bizonyítványok közül úgy a gimnáziumi, valamint a reáliskolai egyaránt elfogadható, ellenben a kereskedelmi érettségi bizonyítvány a felvételre nem kvalifikál ;

b) *polgári iskolai rajztanítójelöltekre* nézve : elemi iskolai tanítói oklevél, esetleg az a) pont alatti előtanulmány ;

c) *polgári iskolai rajztanítónőjelöltekre* nézve : elemi iskolai tanítónői oklevél, esetleg az a) pont alatti előtanulmány.

A fentebbi c) pont alatti előtanulmány hiányában ezen tanfolyam *előkészítő osztályába* felvehetők oly nők is, kik a *felsőbb leányiskola hat osztályát* végezték. Más hasonértékű hat osztály, vagy óvónői oklevél az előkészítő osztályba való felvételre nem szolgálhat alapul ;

d) *tanítóképző-intézeti rajztanárjelöltekre* nézve : gimnáziumi, illetőleg reáliskolai *érettségi bizonyítvány*, vagy *tanítói*, illetőleg *tanítónői oklevél*.

III. A felvételi vizsgálatok.

5. §. A rendelkezésre álló helynek megfelelőleg új növendékek mindig csak korlátolt számban vehetők fel a *Rajztanárképző Főiskolába*.

6. §. A megfelelő előtanulmánnyal bírók *felvételi vizsgálatra* bocsáttatnak, melynek eredménye alapján a *Rajztanárképző Főiskola* tantestületének beltagjai határoznak a felvétel iránt.

A felvételi vizsgálat *szeptember hó első napjaiban tartatik meg** és meghatározott rajzfeladatok megoldásából áll. Eme feladatok az összes pályázókra nézve az alábbiak :

1. Emberi fejnek rajza szobormintáról, idő 4 óra.
2. Ékítményes rajz féldomború mintáról, idő 4 óra.
3. Testrajzolás szabadon, nagyméretű geometriai testcsoportról, idő 2 óra.

A felvételnél a korábbi általános *előtanulmányi minősítvény* is figyelembe vétetik.

* Egyéves önkéntesek október hó elején tehetnek felvételi vizsgálatot, ha belépési szándékukat szeptember hó elejéig az igazgatóságnak bejelentik.

Az egyéves önkéntesekkel felvételi vizsgálatra bocsájthatók olyanok is, a kik valamely tárgyból pótérettségi vizsgálatra utasítottak s a javító vizsgálatot szeptember hó végeig sikerrel letették.

7. §. Évközben, vagy a II. félév elején felvételi vizsgálatok nincsenek; az új növendékek tehát *csak a szeptemberi felvételi vizsgálat* alapján juthatnak a *Rajztanárképzőbe*.

A felvételi vizsgálatok eredményéről bizonyítvány nem adatik ki; a felvételi vizsgálati rajzok pedig vissza nem adatnak.

IV. Beiratás.

8. §. A felvételre jogosult növendékek beiratás végett az igazgatóságnál tartoznak jelentkezni.

Minden új növendék felvétele ideiglenes. Az első évben akár az év folyamán vagy az év végén *elbocsájtható* az, ki a rajzoktatói pályára *tehetségtelennek bizonyul, vagy feltűnő hanyagságot tanúsít*.

9. §. A tanév I. és II. félévre oszlik.

Az első félév *szeptember* első felében kezdődik és *december* hó 22-én végződik.

A második félév *január* első felében kezdődik és *junius* hó közepén végződik.

10. §. A *Rajztanárképző Főiskola* azon növendékei, kik az I., II. és III. évfolyamot végezték, a *következő* tanév első felére: *junius* hó közepén kötelesek beiratkozni. A tanév második felére pedig: *január* hó első napjaiban az *összes* növendékek tartoznak beiratkozni.

A félévek tanulmányi ideje alatt beiratkozni nem lehet; az új növendékek a második félévvel nem kezdhetik meg tanulmányaikat.

11. §. Beiratkozásnál az alábbi címeken a következő összegek fizetendők:

1. Beiratási díj (tanévenként)	4 kor.
2. Tandíj (félévenként)	10 „
3. „Értesítő“-díj (tanévenként)	2 „
4. Diákasztal javára (félévenként)	1 „
5. Felvételi igazolvány bélyege (csak az új növendékeknek)	2 „

Minden *rendes* növendék részére az intézetbe való felvétele alkalmával 2 koronás bélyeggel ellátott arczképes „Felvételi igazolvány“ állíttatik ki, mely az egész négy évi tanfolyamra szóló beiratási rovatokkal el van látva.

A tandíjmentességre vonatkozó tudnivalókat lásd C) 5. §-ban.

V. Tanulmányi idő.

12. §. A középiskolai rajztanárjelöltek képzése négy éves tanfolyamon történik.

A polgári iskolai rajztanítójelöltek kiképzése ugyancsak négy évet vesz igénybe.

A polgári iskolai rajztanítónőjelöltek tanfolyama négy, illetőleg öt évre terjed. És pedig:

a) oly jelöltekre nézve, kik elemi iskolai tanítónői oklevéllel vagy érettségi bizonyítvánnyal bírnak, a négy évi tanfolyam kötelező;

b) oly jelöltek, kik sem elemi tanítónői oklevéllel sem érettségi bizonyítvánnyal nem bírnak, hanem a felsőbb leányiskola hatodik osztályát végezték, a négy rendes évfolyamot megelőzőleg egy évet az előkészítő osztályban kötelesek tölteni; ezek tanfolyama tehát öt évet vesz igénybe. Azonkívül kötelesek az összes rajztanítónőjelöltek az Állami Nőipariskolában a női kézimunka tanítónői képesítés megszerzése végett — heti 10 órában — a számukra megállapított külön tanterv szerint az előadásokat hallgatni, illetőleg magukat a kézimunkában gyakorolni.

A tanítóképző-intézeti rajztanárjelöltek képzése öt évre terjed.

Az ötödik tanulmányi év a tanítóképzők különleges igényeit szolgálja. Nem tekinthető ezzel egyenértékűnek a 12. §. b) pont alapján végzett tanítónőjelölteknek ötödik éve; a 12. §. b) alapon a tanítónőképzői rajztanári vizsgálatra a jelöltek nem bocsáthatók.

13 §. Az összes kurzusok tanfélévekkel bírnak; tanfélévenként csak az előirt anyag végezhető. Első félév második helyett — vagy megfordítva — be nem számítható.

Az előirt tanulmányi idő semmi czímen meg nem rövidíthető. Tekintettel a képzés különleges igényeire, a szak- vagy főiskolákon, a tudomány- vagy a műegyetemen eltöltött évek itt sem részben, sem egészben be nem számíthatók.

14. §. A tanfolyamokat magánúton végezni sem egészben, sem részben nem lehet.

VI. Tantárgyak, heti órák.

15. §. A rajztanár-, illetőleg rajztanító- és rajztanítónőjelöltek tantárgyai és heti óraszámai a következők:

Tantárgyak	Heti óraszám				
	tantárgy- és osztályonként				össze- sen
	I.	II	III	IV.	
Alakrajz és festés	14	14	14	16	58
Alakrajzi mozd. kompozíció*	—	—	1	1	2
Ékítményes rajz	6	4	—	—	10
Csendélet, rajz és festés	2	2	2	4	10
Iparművészeti rajz- és tervezés	—	2	7	10	19
Építészeti rajz, stil- és alaktan	—	3	3	4	10
Mintázás	4	4	4	—	12
Állattanulmány	4	—	—	—	4
Ábrázoló geometria	4	4	—	—	8
Látszattan és rajz	—	4	4	—	8
Művészetek története	—	—	2	2	4
Bonczalaktan	2	—	—	—	2
Magyar irodalom	1	—	—	—	1
Pedagógia	—	—	1	—	1
Rajztanítási gyakorlat	—	—	—	2	2
A növendékek heti elfoglaltsága	37	37	38	39	151

Az 1908/9-ik tanévtől kezdődőleg a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr 1908. évi 142.496. számú rendelete alapján, a polgári fiúiskolák igényeinek megfelelő önálló *rajztanítói* tanfolyam szerveztetett.

A *rajztanítónőjelöltek* tanfolyamának tantárgyai és heti óraszámjai a következők:

Tantárgyak	Heti óraszám					
	tantárgy- és osztályonként				össze- sen	
	Elők.	I.	II.	III.		IV.
Alakrajz és festés	14	14	12	12	12	64
Ékítményes rajz	6	6	6	—	—	18
Csendélet, rajz és festés	2	2	2	4	4	14
Iparművészeti rajz- és tervezés	—	—	—	8	8	16
Mintázás	—	6	6	—	—	12
Állattanulmány	—	—	—	—	2	2
Ábrázoló geometria	—	2	2	—	—	4
Látszattan és rajz	—	—	—	2	—	2
Művészetek története	—	—	—	1	1	2
Bonczalaktan	—	—	1	—	—	1
Magyar irodalom	—	1	1	—	—	2
Pedagógia	2	—	—	1	—	3
Rajz- és női kézimunka tanítási gyakorlat	—	—	—	—	2	2
Női kézimunka	10	10	10	10	10	50
„ „ enciklopediája	—	—	—	2	—	2
A növendékek heti elfoglaltsága	34	41	40	40	39	194

Az állattanulmányt az összes növendékek külön órákban is gyakorolhatják.

* A polgári isk. rajztanítójelöltekre nem kötelező.

16. §. A tanítóképző-intézeti képesítésre a nők közül csak azok pályázhatnak, kik *középiskolai érettségi bizonyítvánnyal*, vagy *elemi iskolai oklevéllel bírnak*, ezenfelül a Rajztanárképző Főiskolában, a *középiskolai tanárjelöltek*, *illetőleg a polgári iskolai tanítójelöltek részére előirt tananyagot* kiváló eredménnyel hallgatták, illetve gyakorolták. Erre való tekintettel, a tanítóképző-intézeti képesítésre reflektáló nők kötelesek a *középiskolai rajztanárjelöltek*, *illetőleg a polgári iskolai tanítójelöltek* négy évfolyamának összes tárgyait hallgatni, *illetőleg gyakorolni*, valamint kötelesek magukat a középiskolai, illetve a férfi — polgári iskolai — jelöltek részére előirt osztály- és tanképesítő-vizsgálatoknak alávetni.

Az ilyen jelöltek, ugyanúgy, mint a középiskolai rajztanárjelöltek, kötelesek minden tantágyat a férfi tanárjelöltekkel együtt hallgatni. Amennyiben azonban a tanulmányi és órarend ezt lehetővé teszi, a tanári testület engedélyével ezen jelöltek egyes tantárgyakat, nevezetesen az *alakrajzot*, az *iparművészeti rajz* és *tervezést*, esetleg a *csendélet*, *rajz* és *festést* a polgári iskolai *rajztanítónőjelöltekkel* gyakorolhatják.

17. §. Az 5-ik évfolyam tárgyai:

a) a tanítóképző-intézeti rajztanítás anyagának módszeres, tanmenetszerű feldolgozása;

b) a rajztanítás gyakorlata tanítóképző-intézetekben.

A b) alatti didaktikai gyakorlat helyére, idejére és módjára nézve az 1906. évi 11,890. sz. vallás- és közoktatásügyi ministeri rendelet 11—13. §-ai az irányadók.*

* Ezen paragrafusok szövege a következő:

11. §. A didaktikai gyakorlat áll: hospitálásból a tanítóképző-intézetben és a gyakorló-iskolában, és folytatólagos tanításból a tanítóképző-intézetben.

Egy-egy jelölt folytatólagos tanítása négy hétig tart, a tanfolyam tartama alatt a jelölt által bármikor kérhető időben.

12. §. A jelölttől kért időn belül a hospitálás és folytatólagos tanítás tárgyát, anyagát osztályát és részletes módozatait a gyakorlatra kijelölt tanintézet igazgatója — az illető szaktanárok meghallgatása után — esetről-esetre állapítja meg saját hatáskörében.

Folytatólagos tanításait a jelölt az illetékes szaktanár vezetése alatt és állandó jelenlétében végzi

13. §. Gyakorlatainak befejezése után a jelölt bizonyítványt kap a didaktikai gyakorlatban való részvételéről.

A didaktikai gyakorlatok eredményét a gyakorlatra rendelt tanítóképző-intézet igazgatója és a jelölt gyakorlatainak vezetésében részt vett szaktanárok állapítják meg s ugyanők állítják ki és írják alá az erről szóló bizonyítványt.

A bizonyítványban feltüntetendő, hogy a jelölt az ezen szabályzatban megkivánt gyakorlatokban „sikerrel“, „jó“, „jeles“ vagy kitünő sikerrel“ vett részt.

18. §. Az órarendet a tanári testület félévenként állapítja meg, melyet a jelöltek betartani kötelesek. A tanulmányi terv részletezett igényeit a tantestület által kidolgozott program állapítja meg.

Egyes esetekben a tanóra-rendtől való kivételes eltérést csak a tanári testület engedheti meg.

VII. Osztályozás, tanbizonyítvány.

19. §. *Rajztanárképző Főiskola rendes* hallgatói félévenként osztályozás alá esnek; minden növendék minden egyes vizsgálati tárgyból két érdemjegyet kap. Ezek egyike a növendékek szorgalmának, másika a megkövetelt mérték megközelítésének jellemzésére szolgál. Az első: a „szorgalom“, a másik a tulajdonképeni mértékadó érdemjegy: az „osztályzat“ szóval jelölik.

Az osztályzatok és szorgalmi jegyek fokozatai a következők: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, 4 = elégtelen.

Zérus (0) jegy ott és akkor használandó, midőn valamely növendék osztályzata függőben van. Az ilyen hiányjegy megjegyzéssel kísérendő.

A „0“ hiányjegy mellett az illető növendék *magasabb osztályba nem léphet.*

20 §. A növendékek munkáikat a szaktanárok által meghatározott időpontban beszolgáltatni kötelesek, ellenkező esetben az illető tárgyból osztályzatot nem kaphatnak. Az osztályozás után a beadott munkák a növendékeknek rendszerint visszaadtnak, föl vannak azonban jogosítva a tanárok arra, hogy azokat részben, vagy akár összeségükben is a növendékek munkatára, vagy az iskolai kiállítások számára visszatarthassák.

21. §. A „Minősítési könyv“-ből a *rendes* növendékek minden tanfélév végén *tanbizonyítvány* alakjában kivonatot kapnak. Minden *rendes* növendék köteles ezt félévenként kivenni, egyszersmind az után 30 fillér bélyegilletéket fizetni. A *rendes* időben kiszolgáltattott *tanbizonyítvány*ért külön díj nem jár, ellenben az utólagos kiállításért az ifjúsági *Diákasztal* javára 2 korona külön díj fizetendő.

Alkalomszerűleg kiadott „*Látogatási bizonyítvány*“-ra 1 koronás okmánybélyeg szükséges; *katonai ügyben* kiadott *látogatási bizonyítvány* bélyegmentes.

A teljes tanfolyam bevégzéséről a növendékek vegbizonyítványt nem kapnak; ezt a tanfolyam végével elnyerhető képesítő oklevél pótolja.

VIII. Félévi- és osztályvizsgálatok.

22. §. A Rajztanárképző Főiskola növendékei minden tanév I-ső félévének végén *félévi-* és minden tanév végén *osztályvizsgálatot* tartoznak tenni.

A vizsgálatok a tantárgyak természete szerint *gyakorlatiak* (rajz, mintázás) vagy elméletiek (szóbeli, írásbeli) lehetnek. Ezen — félévenként megtartandó — vizsgálatokra csak azok bocsáthatók, kik az illető osztálynak rendes növendékei voltak.

Egyenesen magasabb évfolyam osztályvizsgálatára vagy összevont vizsgálatra senki sem bocsátható.

A vizsgálat az *összes* tantárgyakra kiterjed, kivéven a *magyar irodalmat, a pedagógiát, a művészetek történetét és a bonczalaktant*. Eme tárgyakból csak a tanképesítőn vizsgáznak a jelöltek, de az előadásokat pontosan látogatni kötelesek.

Ha valamely jelölt az osztályvizsgálaton három tárgyból elégtelen osztályzatot kapott, csak *osztályismétlőül* vehető fel a rendes növendékek sorába. Megfelelő tehetség hiánya vagy hanyagság esetében a tanártestület kimondhatja, hogy az illető az intézetbe többé *fel nem vétetik*. Kimondhatja ezt a testület abban az esetben is, ha a jelöltnek legalább két *elégtelen* vagy „0” *hiányjegye* van az osztályzatok és szorgalmi jegyek között.

23. §. A ki egy félévben 5 órát igazolatlanul, vagy egy tantárgy félévi óraszámának egyharmadát akár igazoltan is mulasztja, azon tárgyból osztályzatra igényt nem tarthat, illetőleg a félévi vagy osztályvizsgálatra való bocsátását szaktanára ez alapon megtagadhatja.

Nem osztályozható azon növendék, ki a kitűzött vizsgálati időben távol marad.

24. §. *Magántanulói* minőségben a rajztanárképző tanfolyamait végezni nem lehet, illetőleg magántanulmány alapján senki sem tehet vizsgálatot.

IX. Javító- és pótvizsgálatok.

25. §. A ki a kötelező osztályvizsgálaton legalább elégséges osztályzatot elérni nem tud, vagy az osztályvizsgálatról méltányolható ok miatt elmarad, *javító-*, illetőleg *pótvizsgát* tenni tartozik.

A javító- vagy pótvizsgálati díj tárgyanként 5 korona. A javítóvizsgálati díj alól való felmentésnek nincs helye, a pótvizsgálati díj alól is csak méltányolandó esetekben.

26. §. Oly jelölt, ki a tanév végén elégtelen osztályzatot nyert, de időközben a rajztanításra képesítő vizsgálatot ezen tárgyból sikerrel letette, a javítóvizsgálat alól felmentetik, illetőleg a képesítővizsgálaton nyert osztályzata a tanári kar által elfogadtatik.

Oly jelölt, ki a tanév végén megtartott osztályvizsgálaton és ezt követőleg a képesítő vizsgálaton, valamint az erre következő szeptemberi javítóvizsgálaton is megbukik, a magasabb évfolyamba fel nem vehető, illetve *osztályismétlésre* utasítandó.

X. Tanképesítő vizsgálatok.

27. §. A Rajztanárképző Főiskola rendes növendékei tanulmányaik alapján a megfelelő iskolanemekre érvénnyel bíró „*Képesítő oklevelet*“ szerezhhetnek.

A képesítő vizsgálatok megtartása és a tanképesítő oklevelek kiadása az „*Országos m. kir. Rajztanárvizsgáló Bizottság*“ hatáskörébe tartozik. Ezen állandó bizottság az 1903. évi 12.952. számú, Ő Felsége a király által jóváhagyott és a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter által kibocsátott szabályzat alapján működik.

Eme szabályzat „Rajztanárvizsgáló Bizottság“ székhelyén — Budapest, VI., Andrásy-út 71. sz., a Rajztanárképző Főiskolán — megszerezhető.

XI. Gyakorló-iskola.

28. §. A rajztanár-, tanító- és tanítónőjelöltek *rajzpedagógiai* kiképzésének elősegítésére a főiskola egy *Gyakorló-rajziskolát* tart fön.

Bejáró növendékül fölvehetőek a gyakorló iskolába elemi-, polgári-, középiskolai tanulók (fiúk és leányok) számszerint legfeljebb harminczan.

A beiratás és a tanítás ez idő szerint teljesen díjmentes; minden növendék azonban évenként, a Képzőművészeti Főiskola Diákasztala javára 1—1 koronát fizet.

A tanítás *október* elejétől *május* hó végéig tart, az óraszám hetenként 4 (két kettős óra).

Egyes általános irányú iskolák rajzoktatói hivatalos meghívást kapnak arra nézve, hogy iskolájuk rajzoktatását a leendő rajzoktatókkal megismertessék. A rajztanárképzőn megtartott *bemutató előadás* után, a megfelelő felsőbb hatóság engedelmével, a jelöltek az előadót saját iskolájában látogatják meg.

29. §. A meghívott tanárok közreműködésükért megfelelő díjazásban részesülnek.

A rajztanár-, tanító- és rajzitanítónőjelöltek a tanítás gyakorlásában kisebb csoportonként, meghatározott sorrendben vesznek részt.

XII. Külön tanulmányok.

30. §. A *Rajztanárképző Főiskola* feladata a hivatásos rajzoktatóknak minél alaposabb és sokoldalúbb szakképzést nyújtani. Ennek megfelelőleg oly intézményekről is gondoskodott, melyek útján a jelöltek — individuális hajlamaikat követve — szabad idejüket jól kihasználhatják; ugyanezekkel módot nyújt a főiskola arra, hogy a végzett növendékeknek egy része szakmájában tovább haladhasson.

Az itt jelzett célzt szolgáló intézmények az alábbiak:

1. *Esti külön aktrajzolás (szabadiskola).*

31. §. Az iskolai képzésen túl lévő rajztanárok, rajzitanítók és tanítónők részére a Főiskola egy *külön esti szabad aktrajzolási tanfolyamot* tart fenn, melyre korlátolt számban tandíjmentesen vétetnek fel a jelentkezők.

Ezen szabad tanfolyam látogatói szorosabb értelemben véve nem tartoznak a főiskola kebelébe; a tanfolyamra való felvétel a külön aktrajzolásban való résztvételen kívül semmi egyéb nem jogosít.

2. *Állatrajzolás és festés.*

32. §. Az élő állatok rajzolásának gyakorlására a növendékeknek egész napon át — több kisebb élő háziállat mellett — állandóan egy ló áll rendelkezésükre. Ezeket az összes növendékek részben az erre előirt órákban, részben pedig azokon kívül szabadban, vagy zárt helyen bármikor rajzolhatják és festhetik.

3. Tájképfestés és tanulmányút.

33. §. A tájképrajzolás és festés gyakorlására a *főiskola* időnkint (szünnapokon) társaskirándulásokat rendez egyik tanárának vezetése mellett.

A IV. éves rajztanár-, tanító- és tanítónőjelöltek rendszerint tanulmányúti segélyben részesülnek. A csoportos tanulmányútat mindig a *főiskola* egyik tanárának vezetése mellett teszik meg.

4. Grafika.

34. §. A modern művészeti reprodukciók, de főként a rézkarc gyakorlása lehetővé van téve a jelöltek számára a *főiskola Grafikai osztályá* ban, ahol szabad idejükben naponként, a vásár- és ünnepnapokat kivéve, reggeli 8 órától esti 7. óráig gyakorolhatják magukat.

5. Továbbképző tanfolyamok.

35. §. Oly tanár-, tanító- és tanítónőjelöltek, kik a rajztanításra szóló képesítést már megszerítették, de készségüket bizonyos irányban még tökéletesíteni akarják, *továbbképző növendékekül* iratkozhatnak be a *főiskolába*. Ily minőségben növendékek csak nagyon korlátolt számban vehetők fel; a jelentkezők közül a szaktanárok meghallgatásával az igazgatóság jelöli ki a fölveendőket.

36. §. A *továbbképző* növendékek tanprogramja esetről-esetre és egyénenként állapíttatik meg, de a megállapított program betartása a jelöltektől szigorúan megköveteltetik.

A kiváló növendékek ezek közül azon előnyben részesülhetnek, hogy az igazgatóság időnkint számukra csoportosan vagy egyénenként műtermet bocsát rendelkezésükre.

37. §. A *továbbképző rajztanítónőjelöltek*, illetve *okl. rajztanítónők a Főiskolában* berendezett helyiségben az *iparművészetet* műhelyszerűleg — tehát a kivitel gyakorlásával — folytathatják.

Ezen külön *iparművészeti gyakorlati* tanfolyamra, amennyiben ezt a helyi viszonyok engedik, korlátolt számban női művésznövendékek is felvehetők. A felvétel a felvételi vizsgálat eredményétől, ennek alapján az illető szaktanári határozattól függ.

A *felvételi vizsgálat iparművészeti rajz és tervezési* feladatok megoldásából áll; idő 4—4 óra.

XIII. Rendkívüli növendékek.

38. §. Rendkívüli minőségben csak nagyon méltánylandó esetekben vehetők fel növendékek és akkor is csupán abban az esetben, ha a rendes növendékek mellett hely áll rendelkezésre.

A jelentkező a tanártestülethez intézett kérvényben fejti ki azon okokat és körülményeket, melyeknek alapján *rendkívüli* minőségben való felvétele indokolható.

39. §. A rendkívüli növendékek számára külön tanfolyamok nincsenek, hanem ők a rendes növendékek tanrendjéhez kötelesek alkalmazkodni; itt azonban csupán az általuk választott és a tanártestület hozzájárulásával megállapított órákat kötelesek látogatni.

A rendkívüli növendékek tanfélévről-tanfélévre 30 filléres bélyeggel ellátott „*Igazolvány*“-t kapnak; valamint külön kérelemre — szabályszerű bélyeg átadása mellett, — a félévi zárlatkor számukra 1 koronás bélyeggel ellátott „*Látogatási bizonyítvány*“ állítható ki.

40. §. A rendkívüli növendék osztályvizsgálatot nem tehet.

41. §. A rendkívüli növendékek beiratási díjúl 4 K-át, Értesítő-díj fejében 2 K-át, továbbá félévenként tandíjúl 40—40 K-t és a főiskola Diákasztala javára 1—1 K-át fizetnek. A tandíj fizetése alól csak azok menthetők föl, kik legalább két tantárgyat dicséretes szorgalommal és eredménnyel hallgattak, illetve gyakoroltak.

C)

ÁLTALÁNOS RENDSZABÁLYOK.

1. §. Az igazgatósághoz benyújtott okmányok a felvételi vizsgálatról számított két hét alatt visszaveendőek. Ezen időn túl az igazgatóság azokért *nem szavatol*.

A felvételi és egyéb vizsgálati rajzok *nem adatnak* vissza.

2. §. A növendékek minden tanfélév elején az előadások megkezdésekor igazolványuk felmutatása mellett az illető tanároknál jelentkezni tartoznak

3. §. A rendes főtanfolyamok elvégzésére kiszabott négy, illetve öt éven túl csak méltányolandó esetekben s csakis tanártestületi határozat alapján látogathatják a növendékek a Főiskolát, de így is legfeljebb összesen nyolcz éven át.

4. §. A gyakorlatokhoz szükséges *eszközöket* a növendékek a tanárok utasításai szerint az oktatás megkezdésekor beszerezni kötelesek.

5. §. Szegénysorsú, tehetséges és szorgalmas növendékek az első tanféléven túl a tandíjfizetés alól felmentést nyerhetnek.

A tandíj-elengedés a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézendő és a beiratás alkalmával a főiskola igazgatóságánál benyújtandó folyamodvánnyal kérelmezendő. A folyamodványt hatósági, szegénységi vagy vagyontalansági bizonyítvánnyal, valamint az utolsó tanfélévről szóló tanbizonyítvánnyal kell felszerelni. A folyamodvány csak *szegénységi* bizonyítvány alapján bélyegmentes.

Az egyszer elnyert tandíjmentesség a tanfolyam egész hátralevő részére szól. Elveszti azonban az illető növendék tandíjmentességét, ha az előmenetelben *felöttlő hanyatlást* tanúsít.

Tandíjmentességre csak oly növendékek tarthatnak igényt, kik vagyontalanságuk igazolása mellett, az összes kötelező tantárgyakból s a szorgalomból legalább *jó* érdemjegyet nyernek s a haladásból 2 elégségesnél rosszabb osztályzatuk nincs.

Rendkívüli növendékek ugyancsak vagyontalanságuk igazolása mellett, csak azon esetben részesülhetnek tandíjmentességben, ha legalább két tantárgyat hasonló szorgalom mellett jó eredménnyel hallgattak, illetve gyakoroltak.

A beiratási és Értesítő-díj, valamint a főiskola Diákasztala javára fizetendő díjak alól felmentésnek nincsen helye.

6. §. Internátusa a Főiskolának nincs, de van Diákasztala, melynek célja: a szétszórva étkező intézeti növendékeket egyesíteni s ez úton őket jó és olcsó, illetve *ingyenes* étkezéshez juttatni. (L. külön Szab.)

7. §. *Állami ösztöndíjak* elnyerésére évenként pályázat hirdetik, de a pályázatban csak oly *szegénysorsú* növendékek vehetnek részt, akik már legalább egy tanféléven át főiskolai tanulmányaikat sikeresen folytatták. Az ösztöndíj csakis egy-egy tanévre szól; továbbévezete a tanév folyamán kitüntetett haladástól függ.

Az állami ösztöndíjért vagy segélyért a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz címzett kérvényt a főiskola igazgatóságánál kell benyújtani. A folyamodványokat hatósági szegénységi, illetőleg vagyontalansági, valamint az utóbbi évről szóló tanbizonyítványokkal kell felszerelni.*

8. §. A tanév folyamán a jelesebb növendékek között *jutalom- és szorgalom*-díjak osztatnak ki. Művészeti és iparművészeti feladatok megoldására nézve pedig *pályadíjak* tűzetnek ki.

A szünnapokon rendezendő *tájképfestészeti* kirándulások költségei — a rendelkezésre álló összeg erejéig — a Főiskola pénztárából fedeztetnek.

9. §. A főiskolának azon *rendes* férfi növendékei, kik érettségi bizonyítvány alapján vétettek fel, a *véderő törvény* rendelkezései alapján tehetnek eleget katonai — *önkéntesi* — kötelezettségüknek. Azok a *rendes művésznövendékek* pedig, akik közép-, vagy polgári iskola hat osztályának sikeres elvégzése alapján avagy tanítói oklevél

* A szegénységi bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok bélyegmentesek; ellenben az oly kérvények, melyekhez csak vagyontalansági bizonyítványok vannak csatolva, 1 koronás bélyeggel látandók el.

alapján vétettek fel s a művészeti négy évi szaktanfolyamot *sikerrel* végezték, a *véderő törvény* idevonatkozó szakaszainak korlátai közt tarthatnak igényt *egyéves önkéntességre*.

10. §. Az igazgatósághoz bármily okból benyújtott folyamodványhoz csatolt okmányok elintézés után, az e végből kitűzött határnapig az igazgatósági irodában annál bizonyosabban átveendő, mivel e határnapon túl az igazgatóság az illető *okmányokért nem szavatol*.

11. §. A tantermeket s az azokban folyó gyakorlatokat és előadásokat csupán a szabályszerűen beiratkozott növendékek látogathatják. A tanárok be nem iratkozottaknak, illetőleg a hozzájuk be nem osztott növendékeknek kivételes látogatási engedélyt sem adhatnak.

A *tanórák rendes és pontos látogatása* a növendékek egyik legfőbb kötelessége. A tanítás mindennemű zavarása szigorúan kerülendő. A rend ellen vétőket a tanár a teremből kiutasíthatja.

12. §. A tanórák *elmulasztása igazolandó*. Ha az elmaradás csupán egyes órákra terjedt, akkor, az illető *szaktanároknál*, hosszabb elmaradás ezenkívül az *igazgatóságnál is igazolandó*.

Betegség, vagy előre nem látható akadály esetén kívül, a növendék az előadásokról csak *előzetesen* nyert *engedély* alapján maradhat el.

A ki egy *héten át a tanórákon meg nem jelenik* és ez idő alatt az ezen pont első bekezdésében említett értesítést is elmulasztja, a Főiskolából *kilépettnek* tekintetik.

13. §. A *tantermekben az oktatási időn kívül* a növendékek csakis avégből tartózkodhatnak, hogy ott magánszorgalmi gyakorlatokat folytassanak. E célból a tantermek, a szünnapokat kivéve, naponkint reggeli 8 órától esti 7 óráig nyitva vannak. A tantermeknek szünnapokon való használatára az igazgatóságtól esetről-esetre külön engedély kérendő.

14. §. A *Főiskola és a vele ügykezelés tekintetében egybekapcsolt Festészeti és Szobrászati mesteriskolák, valamint a Női Festőiskola előtt az utczán, a Főiskola bejáratában és a folyosókon való céltalan tartózkodás* vagy csoportosulás, továbbá a tantermekben vagy folyosókon való *zajongás*, végül a tantermekben való *dohányzás tiltva van*. Akik ezt figyelmen kívül hagyják, azok a — *Diákasztal* javára — első ízben 5 korona, második ízben magasabb pénzbüntetéssel sújtatnak; harmadízben pedig, vagy azon esetben, ha a kiszabott bírságot le nem fizetik, az

iskolából eltávolíttatnak. Az oktatás ideje alatt egyik tanteremből a másikba való járás-kelés szintén tilos.

15. §. A növendékek az egymással való érintkezésben a *társadalmi illemszabályait tartásuk szem előtt*. Az ezzel ellenkező magaviseletről származó kihágások elbírálása első sorban az igazgatóság hatáskörébe tartozik, tehát senki sincs jogosítva arra, hogy ily esetekben önbíráskodással éljen.

16. §. Az iskolák helyiségei, *bútorai és taneszközei gondosan kímélendők*. Rongálás esetén a kárt a tettes megtéríteni köteles. Ha a kárttevő nem tudódnék ki, akkor a kárt az illető osztály összes növendékei egyenlő arányban viselik.

Aki iskolai felszerelési tárgyat vagy növendéktársának tulajdonát képező munkaanyagot, rajz- vagy festőszert vagy egyéb tulajdont jogosulatlanul elsajátít, a kárpótlás kötelezettségének fenntartása mellett az iskolából azonnal *kizárható*.

18. §. Ha a növendékek a Főiskolák falain belül *gyűlést*, avagy más ily természetű *összejövetelt* kívánnak tartani, kötelesek erre előzetesen az igazgatóság engedélyét kérni. Az ifjúság csak az igazgatóság által láttamozott hirdetéseket függeszthet ki.

19. §. A tanulmányok egyik kiegészítő részét képezi a főiskolai könyvtár használata is.

A növendékek a könyvtárban őrzött műveket az olvasóteremben kívánságukhoz képest tanulmányozhatják, azoknak kezelésénél és forgatásánál azonban a rongálást kerülni és használat után a kivett műveket sértetlenül (a műlapokat rendbe szedve) beszolgáltatni tartoznak.

Egyes művek a Főiskolán kívül való használatra is kiadhatók, ezeket azonban *14 napnál hosszabb ideig senki magánál nem tarthatja*. Értékesebb — különösen illusztrált művek — a Főiskolán kívüli használatra rendszerint ki nem adhatók.

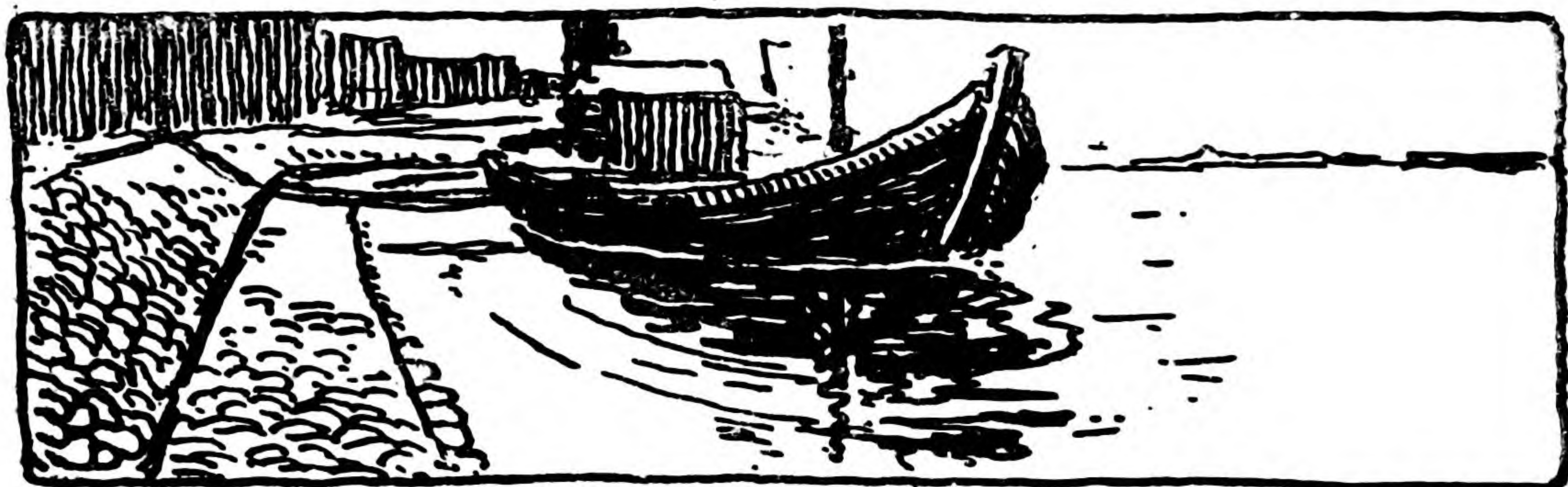
Az a növendék, ki a könyvtárban kifogás alá eső magaviseletet tanúsít vagy a könyvtári szabályok ellen vét, a könyvtár látogatásától ideiglenesen vagy végleg eltiltatik. Az okozott károkért az illető növendék kártérítéssel tartozik.

20. §. Az igazgatóságnak a növendékeket illető rendelkezései a *Főiskola hirdetési tábláján* tételnek közzé. *Ezekről minden növendék tudomást venni köteles* és azok nem ismerésével magát nem mentheti.

A tanévről kiadott nyomtatott *Évkönyv*-ből az igazgatóságnál minden növendék egy-egy példányt átvehet.

A képzőművészeti főiskolák *felvételi tanulmányi és rendszabályai* minden növendéknek a főiskolába való belépésekor egy-egy példányban kézbesíttetnek; a *növendékek erről tudomást venni tartoznak; a szabályzat nem ismerése mentségül semmi tekintetben el nem fogadható.*

VI.

AZ ORSZ. M. KIR. KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA
ÉS A VELE ÜGYKEZELÉS TEKINTETÉBEN EGYBEKAPCSOLT
FESTÉSZETI ÉS SZOBRÁSZATI MESTERISKOLÁK,
VALAMINT A NŐI FESTŐISKOLA,
ILLETŐLEG A
SZÉPMŰVÉSZETI AKADÉMIA
ÉS A
RAJZTANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA
IGAZGATÓI ÉS TANÁRAI.

Az Orsz. m. kir. *Képzőművészeti Főiskola* igazgatója:

SZINNYEI MERSE PÁL,

festőművész, az orsz. m. kir. rajztanárvizsgáló bizottság elnöke, a német császári művészeti és egyéb kül- és belföldi aranyérmek tulajdonosa.

A m. kir. *Festészeti Mesteriskola* igazgató-tanára:

BENCZÜR GYULA,

festőművész, a főrendiház és a m. tud. akadémia tagja, a pro litteris et artibus, a Szt. István rend kis keresztjének, továbbá a Ferencz József rend lovag keresztjének, a német császári művészeti aranyérem és számos bel- és külföldi művészeti aranyérem tulajdonosa, a müncheni és bécsi képzőművészeti akadémiák tiszteletbeli tagja.

A fentebbi festészeti mesteriskola tanársegéde:

STETTKA GYULA,

a Ferencz József rend lovagja és számos bel- és külföldi művészeti érem és elismerő okmány tulajdonosa.

A m. kir. *Szobrászati Mesteriskola* igazgató-tanára:

STROBL ALAJOS,

szobrászművész, a Ferencz József rend középkeresztese, a III. oszt. vaskorona rend, valamint a bolgár kir. „grand officier pour mérite civil“ nagy csillaggal, valamint a koronás arany érdemkereszt és számos bel- és külföldi művészeti aranyérem tulajdonosa.

A m. kir. *Női Festőiskola* igazgató-tanára:

DEÁK EBNER LAJOS,

festőművész, számos bel- és külföldi művészeti érem tulajdonosa.

Az Orsz. m. kir. *Szépművészeti Akadémia* tanárai:

Rendes tanárok:

BALLÓ EDE,
festőművész.

OLGYAI VIKTOR,
festőművész.

ZEMPLÉNYI TIVADAR,
festőművész.

Rendkívüli óraadó tanárok:

BOSZNAY ISTVÁN,
festőművész.

RADNAI BÉLA,
szobrászművész.

FERENCZY KÁROLY,
festőművész.

PASTEINER GYULA dr.
tud. egyet. ny. r. tanár.

HAVRANEK FERENCZ,
műépítész.

TELLYESNICZKY KÁLMÁN dr.,
tud. egyet. ny. r. tanár.

Az Orsz. m. kir. *Rajztanárképző Főiskola* tanárai:

Rendes tanárok:

AGGHÁZY GYULA,
festőművész.

KOVÁCH GÉZA,
okl. rajztanár.

BOSZNAY ISTVÁN,*
festőművész, okl. rajztanár.

NÁDLER RÓBERT,
festőművész.

ERDŐSSY BÉLA,
festőművész, okl. rajztanár.

NEOGRÁDY ANTAL,
festőművész.

EDVI ILLÉS ALADÁR,
festőművész, okl. rajztanár.

RÉVÉSZ IMRE,
festőművész.

HAVRANEK FERENCZ,
műépítész.

VÁRDAI SZILÁRD,
okl. rajztanár.

Segédtanár: TARDOS KRENNER VIKTOR, festőművész.

* Allandó szolgálattételre berendelt állami középiskolai rendes tanár.

Rendkívüli óraadó tanárok:

BADICS FERENCZ dr.,
kir. tanácsos, tank. kir. főigazgató.

PÓRSZÁSZ JÓZSEF,
nyug középisk. igazgató.

BOTTKA MIKLÓS,
okl. rajztanár.

RADNAI BÉLA,
szobrászművész.

DÖRRE TIVADAR,
okl. rajztanár.

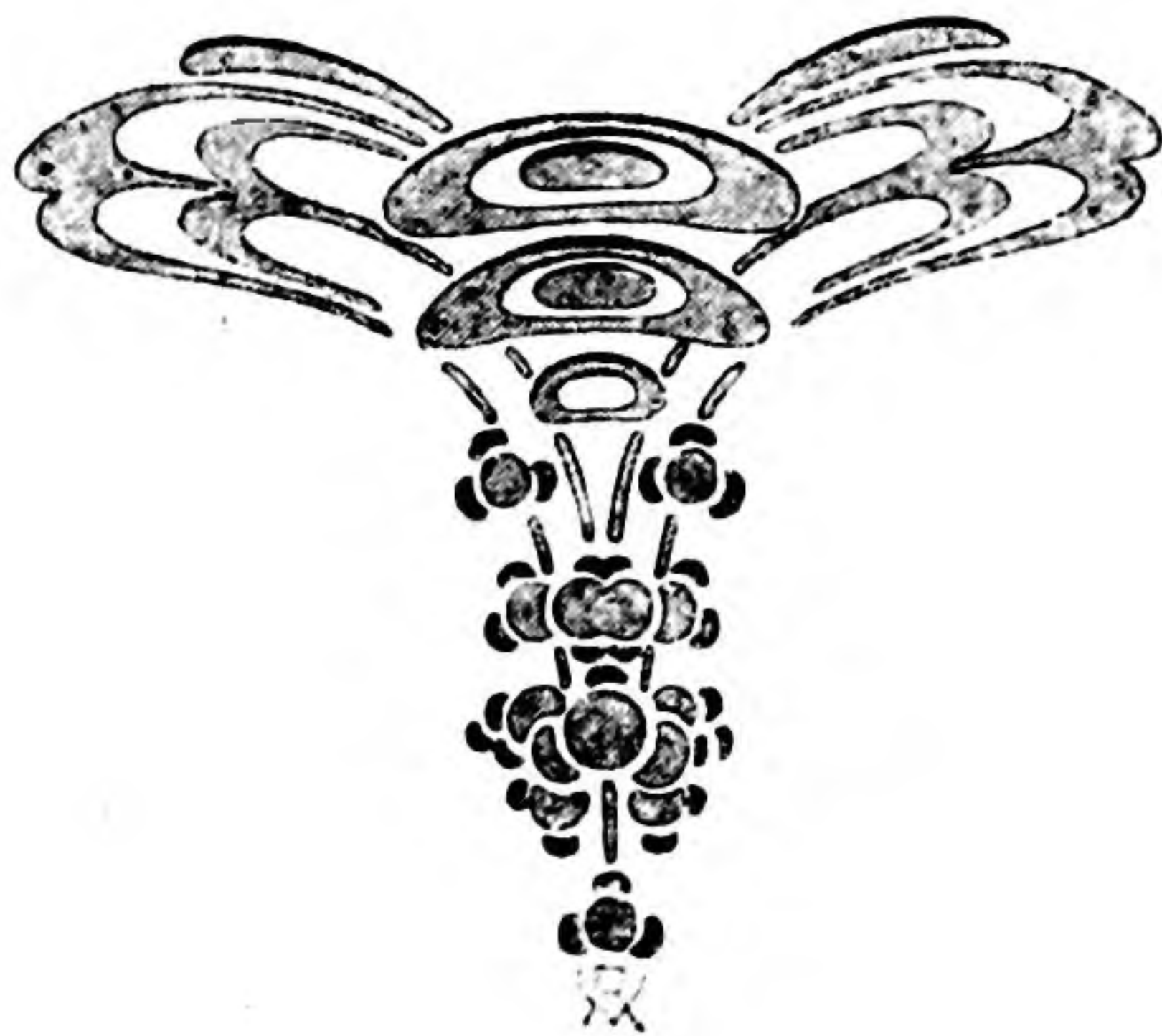
WESZELY ÖDÖN dr.,
reálisk. igazgató, tud. egyet. m. tanár.

PASTEINER GYULA dr.,
tud. egy. ny. rendes tanár.

TELLYESNICZKY KÁLMÁN dr.,
tud. egyet. m. tanár.

A főiskola és a vele ügykezelés tekintetében egybekapcsolt összes
művészeti iskolák ügyvezetője:

VÁRDAI SZILÁRD.

VII.

RAJZTANÁRVIZSGÁLÓ BIZOTTSÁGI TAGOK.

Elnök :

SZINNYEI MERSE PÁL,
festőművész, a Képzőművészeti Főiskola igazgatója.

Alelnökök :

SCHULEK FRIGYES,
udvari tanácsos, műépítész, műegyetemi
ny. r. tanár.

VÁRDAI SZILÁRD,
a Képzőművészeti Főiskola igazgató-
tanára.

Bizottsági tagok :

AGGHÁZY GYULA,
festőművész, rajztanárképző főiskolai tanár.

BADICS FERENCZ dr.,
kir. tanácsos, tank. kir. főigazgató.

BENCZÜR BÉLA,
műépítész, iparművészeti isk. tanár.

EDVI ILLÉS ALADÁR,
festőművész, rajztanárképző főiskolai tanár.

ERDÖSSY BÉLA,
festőművész, rajztanárképző főiskolai tanár.

HAVRANEK FERENCZ,
műépítész, rajztanárképző főiskolai tanár.

HOLLÓS KÁROLY,
az Erzsébet-Nőiskola tanára.

HUSZKA JÓZSEF,
főgimnáziumi tanár.

KOVÁCH GÉZA,
rajztanárképző főiskolai tanár.

K. LIPPICH ELEK dr.,
miniszteri tanácsos.

LORÁNYI ANTAL,
szobrászművész, iparműv. isk. tanár.

NÁDLER RÓBERT,
festőművész, rajztanárképző főiskolai tanár.

PASTEINER GYULA dr.
tud. egyetemi ny. rendes tanár.

PÓRSZÁSZ JÓZSEF,
okl. mérnök, nyug. középisk. igazgató.

RADNAI REZSŐ dr.,
min. osztálytan., egyúttal a bizottság jegyzője.

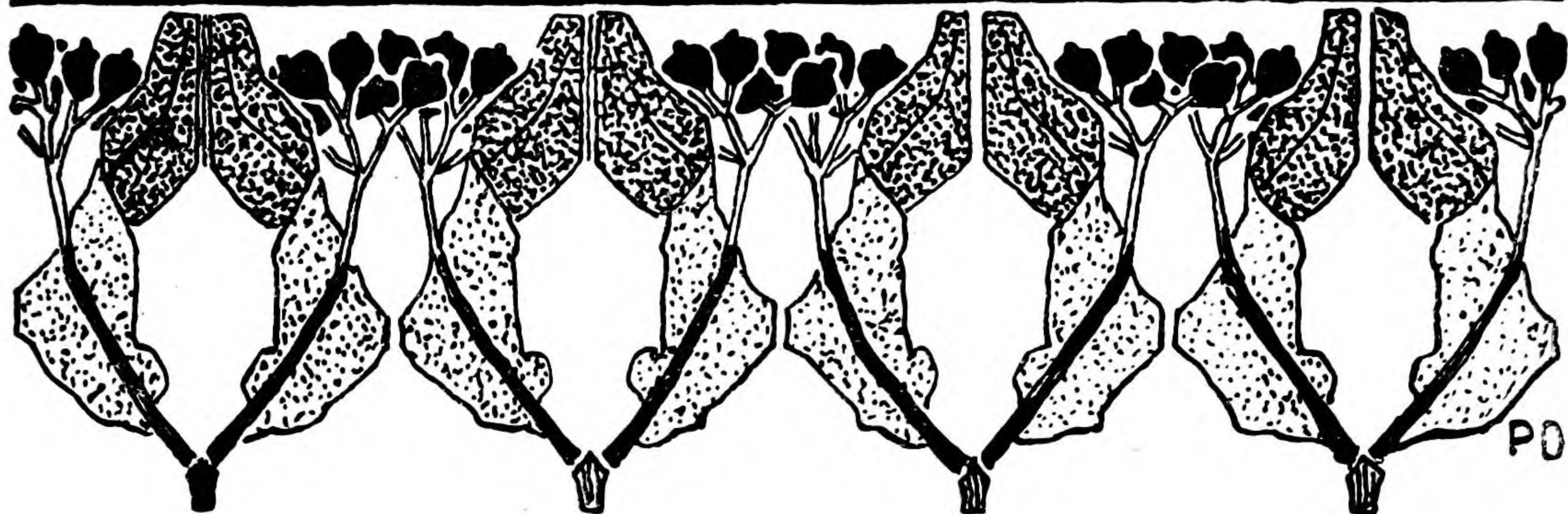
RAUSCHER LAJOS,
udv. tan., műépítész, műegyet. ny. r. tanár.

RÉVÉSZ IMRE,
festőművész, rajztanárképző főiskolai tanár.

STROBL ALAJOS,
a szobrászati mesteriskola igazgató-tanára.

TARDOS-KRENNER VIKTOR,
festőművész, rajztanárképző főiskolai tanár.

WESZELY ÖDÖN dr.,
főreálisk. igazgató, tud. egyet. m. tanár.

VIII.

A KÉPESITŐ VIZSGÁLATOK EREDMÉNYE.

Az 1910/11 tanév folyamán tartott képesítő vizsgálatok eredménye a következő:

1. *Középiskolai rajztanári oklevelet nyertek:*

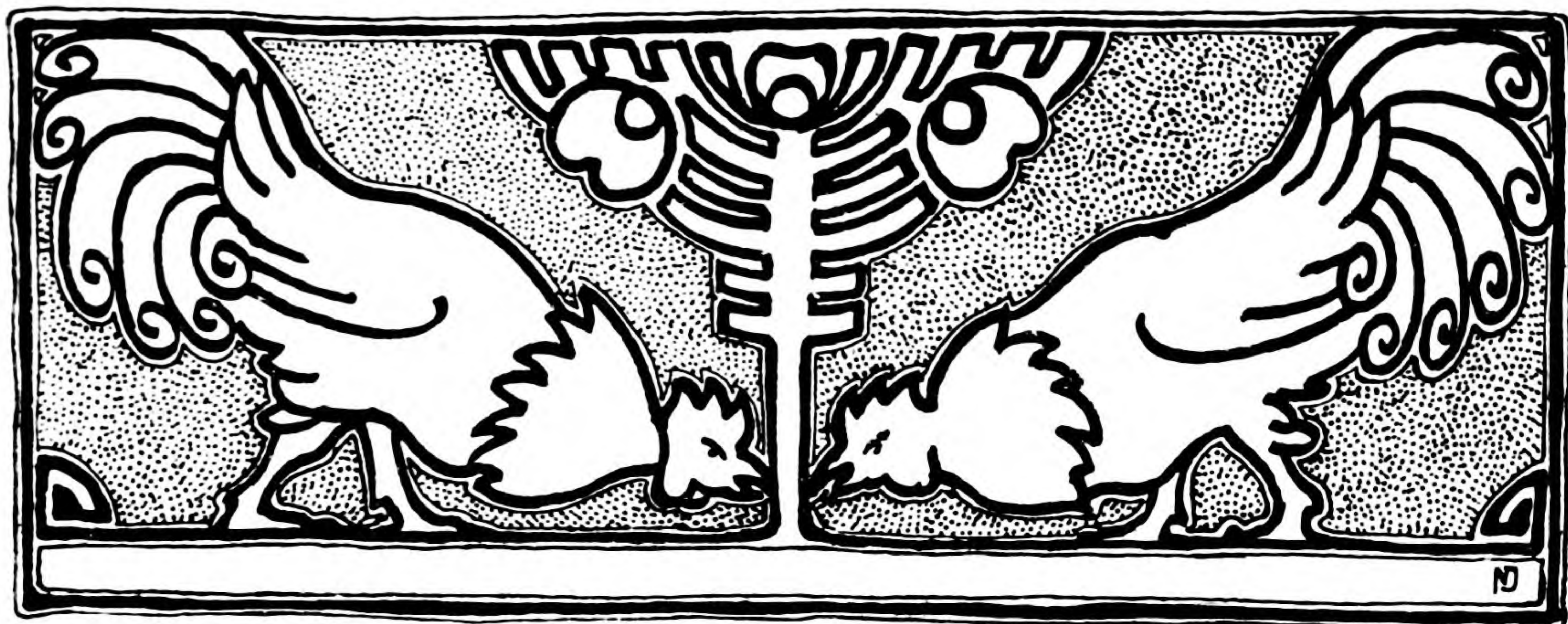
Arnhold Béla	Járossi Gyula
Biczó András	Koronthály Jenő
Bundschuh Ottó	Kovács Ágoston
Dienes János	15 Köves Boldizsár
5 Edvi Illés Jenő	Leidenfrost Sándor
Egyed Erna	Lenárd Imre
Fáyl Frigyes	Schudich Lajos
Gaál Imre	Spolarich László
Gabos László	20 Szabó Lajos
Gál Ferencz	Thain János
10 Gyökér Gyula	22 Tichy Kálmán.

2. *Polgári iskolai rajztanítói oklevelet kaptak:*

Antal Sándor Czencz János.

3. *Polgári iskolai rajztanítónői oklevelet nyertek:*

Csemez Jolán	5 Pammer Emilia
Helcz Edit	Prenoszil Emilia
Lázár Ilona Georgina	Ribár Edit
Matskássy Paula	Szécsi Ilona
9 Zala Mária	

IX.

AZ ORSZ. M. KIR. KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA

ÉS A VELE ÜGYKEZELÉS TEKINTETÉBEN EGYBEKAPCSOLT FESTÉSZETI ÉS SZOBRÁSZATI MESTERISKOLÁK ÉS A NŐI FESTŐISKOLA

NÖVENDÉKEINEK NÉVSORA

AZ 1910/11 TANÉVBEN.

A)

Szépművészeti akadémiai növendékek.

1. Általános tanfolyambeli *rendes férfi* művésznövendékek:

Első félévben:		Második félévben:	
Budai Sándor	II. éves	Budai Sándor	II. éves
Czövek István	I. „	Cseh J. Lajos	III. „
Cseh J. Lajos	III. „	Csont Ferencz tov. képző	V. „
Csuk Jenő	V. „	Czövek István	I. „
5 Dobrovits Péter	II. „	5 Dobrovits Péter	II. „
Döményi László	I. „	Döményi László	I. „
Fekete Zoltán	II. „	Fekete Zoltán	II. „
Frank Frigyes	III. „	Frank Frigyes	III. „
Gaál Ferencz	I. „	Gaál Ferencz	I. „
10 Imrey Ferencz	V. „	10 Imrey Ferencz	V. „
Kallós Ármin	I. „	Kallós Ármin	I. „
Kimm Frigyes	II. „	Kimm Frigyes	II. „
Konkoly Thege Miklós	II. „	Konkoly Thege Miklós	II. „
Kremzir Ernő	I. „	Kremzir Ernő	I. „
15 Leidenfrost Sándor	V. „	15 Kurtay Ernő	I. „

Mambriny Antal	II. éves	Leidenfrost Sándor	V. éves
Mazaliča György	I. „	Mambriny Antal	II. „
Müller Ferencz	V. „	Mazaliča György	I. „
Novák Sándor	IV. „	Pintér Gyula	II. „
20 Pintér Gyula	II. „	20 Rozgonyi Ödön	I. „
Soós Vilmos	III. „	Soós Vilmos	III. „
Szabó Dezső	V. „	Szabó Dezső	V. „
Szalay Gyula	V. „	Szende Dezső	V. „
Szücs György Lajos	I. „	Szücs György Lajos	I. „
25 Szüle Péter	V. „	25 Szüle Péter	V. „
Tatz László	IV. „	Tatz László	IV. „
Telek Antal	IV. „	Telek Antal	IV. „
Vigh Bertalan	I. „	Vigh Bertalan	I. „
29 Zádor István	I. „	29 Zalán Jenő	I. „

2. Általános tanfolyambeli *rendkívüli férfi* művésznövendékek.

Első félévben :

Második félévben :

Bencsó Károly	I. éves	Bicsérdy Lajos	I. éves
Bicsérdy Lajos	I. „	Csapó Márton	V. „
Bokros Ferencz	I. „	Csáky László	III. „
Csapó Márton	V. „	Cser Károly	V. „
5 Csáky László	III. „	5 Daubner Pál	I. „
Cser Károly	V. „	Erbstein Andor	III. „
Daubner Pál	I. „	Friedlinger Jenő	IV. „
Erbstein Andor	III. „	Gábor Lajos	II. „
Friedlinger Jenő	IV. „	Gachal József	II. „
10 Gábor Lajos	II. „	10 Garam Sándor	II. „
Gachal József	II. „	Hermély Viktor	I. „
Garam Sándor	II. „	Iritz Sándor	I. „
Hermély Viktor	I. „	Kampis János	II. „
Iritz Sándor	I. „	Kotász József	II. „
15 Kampis János	II. „	15 Kron Béla	I. „
Kotász József	II. „	Kron Jenő	III. „
Kovács Gyula	VI. „	Kovács Gyula	VI. „
Kron Jenő	II. „	Markovits István	I. „
Markovits István	I. „	Nógrádi Sándor	VI. „
20 Nógrádi Sándor	VI. „	20 Pammer János	II. „
Pammer János	II. „	Petik Ferencz	I. „
Siprikó János	I. „	Szacsvay Lajos	III. „
Szacsvay Lajos	III. „	Szinay József	IV. „
Szinay József	IV. „	Szöllősi János	III. „
25 Szöllősi János	III. „	25 Tenkács János	IV. „
Tenkács János	IV. „	Trifunovits Vojiszláv	IV. „
Trifunovits Vojiszláv	IV. „	Uitz Béla	III. „
Uitz Béla	III. „	28 Viski János	I. „
Viski János	I. „		
30 Zalán Jenő	I. „		

3. Általános tanfolyambeli *rendes* nő művésznövendékek.

Első félévben :		Második félévben :	
Benczúr Ida	IV. éves	Benczúr Ida	IV. éves
Horváth Ilona	III. „	Horváth Ilona	III. „
Hraniczky Ilona	III. „	Hraniczky Ilona	III. „
Rauscher Julianna	II. „	Rauscher Julianna	II. „
5 Reitter Hermina	V. „	5 Reitter Hermina	V. „
Schöntheil Irén	V. „	Schöntheil Irén	V. „
Schulhof Aranka	V. „	Schulhof Aranka	V. „
Schultz Ilona	IV. „	Schultz Ilona	IV. „
Vertán Endréné	II. „	Vertán Endréné	II. „
10 Zucker Frida	VI. „	10 Zucker Frida	VI. „

4. Általános tanfolyambeli *rendkívüli* nő művésznövendékek.

Első félévben :		Második félévben :	
Balázs Vera	II. éves	Balázs Vera	II. éves
Bükkerti Mariska	IV. „	Bükkerti Mariska	IV. „
Daffinger Ilona	VII. „	Daffinger Ilona	VII. „
Dörre Ida	VI. „	Dörre Ida	VI. „
5 Elischer Hilda	IV. „	5 Elischer Hilda	IV. „
Farkas Rózsi	I. „	Farkas Rózsi	I. „
Glatter Etel	I. „	Glatter Etel	I. „
Horváth Klára	I. „	Horváth Klára	I. „
Jéhring Aranka	II. „	Jéhring Aranka	II. „
10 Kazacsay Gerőné	III. „	10 Kazacsay Gerőné	III. „
Kramberger Valéria	III. „	Kramberger Valéria	III. „
Lóser Mária	VI. „	Kurbel Terézia	I. „
Mihály Lili	I. „	Lóser Mária	VI. „
Nagy Ilonka	I. „	Olejník Janka	II. „
15 Olejník Janka	II. „	15 Poturičič Antalné	IV. „
Podvinecz Erzsébet	III. „	Ráczy Kovács Margit	I. „
Porter Paura	III. „	Richter Valéria	I. „
Poturičič Antalné	IV. „	Schulek Ilona	II. „
Richter Valéria	I. „	Szilvitzky Krisztina	III. „
20 Schulek Ilona	II. „	20 Thomka Mária	I. „
Szilvitzky Krisztina	III. „	21 Vámosy Zoltánné	V. „
22 Vámosy Zoltánné	V. „		

5 I. számú *festészeti mesteriskolai* továbbképző növendékek.

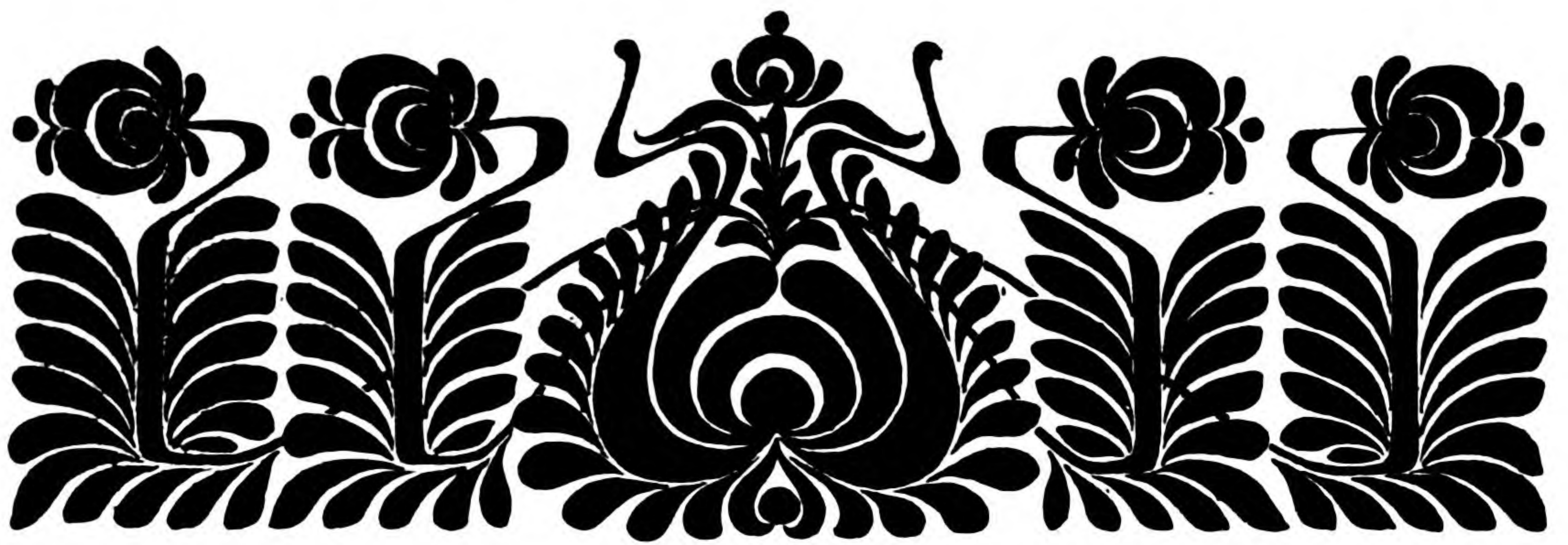
Első félévben :		Második félévben :	
Glatter Gyula	IV. éves	Mányai József	II. éves
Mányai József	II. „	Papp Bertalan	I. „
Papp Bertalan	I. „	Raksányi Dezső	II. „
Raksányi Dezső	II. „	Rottmann Mozárt	II. „
Rottmann Mozárt	II. „	5 Sándor Antal	I. „
6 Sándor Antal	I. „		

6. Szobrászati mesteriskolai továbbképző növendékek.

Első félévben :		Második félévben :	
Bory Jenő	III. éves	Bory Jenő	III. éves
Gindert Péter	IV. „	Rápolti Lajos	VI. „
Rápolti Lajos	VI. „	3 ifj. Székely Károly	V. „
4 ifj. Székely Károly	V. „		

Az összes művésznövendékek száma :

Az első félévben	volt 69 férfi és 32 nő, együtt 101
A második „	„ 65 „ „ 31 „ „ 96

B)

Rajztanárképző főiskolai növendékek.

1. Polgári iskolai rajztanítójelöltek.

Első félévben :	Második félévben :
Abkarovich Béla I. éves	Antal Sándor IV. éves
Antal Sándor IV. „	Bánó József II. „
Bánó József II. „	Bocskai József II. „
Benedek Márton I. „	Burgolits István III. „
5 Bocskay József II. „	5 Czira Károly III. „
Burgolits István III. „	Csencz János IV. „
Czira Károly III. „	Csucsai János II. „
Czencz Károly IV. „	Draskovits Ágoston I. „
Csucsai János II. „	Dukay Lajos I. „
10 Draskovits Ágoston I. „	10 Fejér Lajos I. „
Dukay Lajos I. „	György Antal I. „
Eördög Lajos I. „	Hollósi Kornél II. „
Fejér Lajos I. „	Horváth Géza III. „
György Antal I. „	Izay Károly III. „
15 Hollósi Kornél II. „	15 József Dezső III. „
Horváth Géza III. „	Klaudy Gyula II. „
Izay Károly III. „	Kovács Erzsébet II. „
József Dezső III. „	Lestyán Béla II. „
Klaudy Gyula II. „	Lovass Piroska I. „
20 Kovács Erzsébet II. „	20 Makó Bertalan II. „
Lestyán Béla II. „	Oroszvály Gyula II. „
Lovass Piroska I. „	Péczely Antal II. „
Makó Bertalan II. „	Péter Gyula I. „
Oroszvály Gyula II. „	Pfalcz György I. „
25 Péczely Antal II. „	25 Réh Elemér II. „

Péter Gyula	I. éves	Sain Márton	II. éves
Pfalcz György	I. „	Skultéty Andor	I. „
Réh Elemér	II. „	Szabó Alajos	I. „
Sain Márton	II. „	Szölgyémi Endre	III. „
30 Skultéty Andor	I. „	30 Téván István	I. „
Szabó Alajos	I. „	Wéber Albin	III. „
Szölgyémi Endre	III. „	32 Zustovich Kornél	II. „
Teván István	I. „		
Wéber Albin	III. „		
35 Zustovich Kornél	II. „		

2. Középiszkolai rajztanárjelöltek.

Első félévben :

Axaméthy Gyula	II. éves
Ágoston Ernő	I. „
Ágotha Géza	II. „
Arnhold Béla	IV. „
5 Baló Ákos	III. „
Balogh Sándor	I. „
Bartus Ödön	III. „
Báthory Gábor	II. „
ifj. Bedecs Antal	I. „
10 Bellaágh Aladár	I. „
Békési Leó	I. „
Biczó András	IV. „
Boksay József	I. „
Bundschuh Ottó	IV. „
15 Darvasi István	III. „
Decsy Etelka	I. „
Dienes László	II. „
ifj. Donghó Gyárfás Géza	III. „
Dorogi Imre	II. „
20 Dümmerth Dezső	II. „
Edvi Illés Jenő	IV. „
Egyed Erna	IV. „
Fankovich Tibor	III. „
Fata Ferencz	II. „
25 Fayl Frigyes	IV. „
Fekete Béla	I. „
Fülep Sándor	II. „
Fürtös Béla	I. „
Gaál Imre	IV. „
30 Gabos László	IV. „
Gál Ferencz	IV. „
Gáspár Dezső	II. „
Germány Elemér	I. „

Második félévben :

Axaméthy Gyula	II. éves
Ágoston Ernő	I. „
Ágotha Géza	II. „
Arnhold Béla	IV. „
5 Baló Ákos	III. „
Balogh Sándor	I. „
Bartus Ödön	III. „
Báthory Gábor	II. „
ifj. Bedecs Antal	I. „
10 Bellaágh Aladár	I. „
Békési Leó	I. „
Biczó András	IV. „
Boksay József	I. „
Bundschuh Ottó	IV. „
15 Darvasi István	III. „
Decsy Etelka	I. „
Dienes László	II. „
ifj. Donghó Gyárfás Géza	III. „
Dorogi Imre	II. „
20 Dümmerth Dezső	II. „
Edvi Illés Jenő	IV. „
Egyed Erna	IV. „
Fankovich Tibor	III. „
Fata Ferencz	II. „
25 Fayl Frigyes	IV. „
Fekete Béla	I. „
Fülep Sándor	II. „
Fürtös Béla	I. „
Gaál Imre	IV. „
30 Gabos László	IV. „
Gál Ferencz	IV. „
Gáspár Dezső	II. „
Germány Elemér	I. „

	Glykáis György	I. éves		Glykáis György	I. éves
35	Gödri Ferencz	I. „	35	Gödri Ferencz	I. „
	Greisinger Ilona	III. „		Greisinger Ilona	III. „
	Gulyás Sándor	II. „		Gulyás Sándor	II. „
	Gyenes Lajos	II. „		Gyenes Lajos	II. „
	Gyökér Gyula	IV. „		Gyökér Gyula	IV. „
40	Hajós Károly	III. „	40	Hajós Károly	III. „
	Hessky Iván	II. „		Hessky Iván	II. „
	Horváth József	I. „		Horváth József	I. „
	Irányi István	II. „		Irányi István	II. „
	Janesitz Henrik	II. „		Janesitz Henrik	II. „
45	Járosi Gyula	IV. „	45	Jánoska Tivadar	I. „
	Jánoska Tivadar	I. „		Járosi Gyula	IV. „
	Jorga Sándor István	I. „		Juhász Imre	I. „
	Juhász Imre	I. „		Kakujay Károly	I. „
	Kakujay Károly	I. „		Kompolthy Béla	III. „
50	Kompolthy Béla	III. „	50	Koronthály Jenő	IV. „
	Koronthály Jenő	IV. „		Kovács Ágoston	IV. „
	Kovács Ágoston	IV. „		Kovács Klára	II. „
	Kovács Klára	II. „		Kögler Árpád	III. „
	Kögler Árpád	III. „		Köves Boldizsár	IV. „
55	Köves Boldizsár	IV. „	55	Kubinyi Bertalan	II. „
	Kubinyi Bertalan	II. „		Laurencsik Béla	III. „
	Kurtay Ernő	II. „		Lenhardt János Vilmos	I. „
	Laurencsik Béla	III. „		Lénárd Imre	IV. „
	Lenhardt János Vilmos	I. „		Longino Rafael	II. „
60	Lénárd Imre	IV. „	60	Martos Ignác	II. „
	Longino Rafael	II. „		Mayer Emil	I. „
	Martos Ignác	II. „		Mayer Péter	I. „
	Mayer Emil	I. „		Meinlinger Dezső	I. „
	Mayer Péter	I. „		Mihalik Ernő	I. „
65	Meinlinger Dezső	I. „	65	Nemes Imre	I. „
	Mihalik Ernő	I. „		Oláh István	I. „
	Nemes Imre	I. „		Pauer Mariska	III. „
	Oláh István	I. „		Paulovits Pál	I. „
	Pauer Mariska	III. „		Plossek Aladár	III. „
70	Paulovits Pál	I. „	70	Pokorny József László	III. „
	Plossek Aladár	III. „		Prihoda István	II. „
	Pokorny József László	III. „		Rác Tibor	II. „
	Prihoda István	II. „		Rehák Elemér	I. „
	Rác Tibor	II. „		Reischl Károly	III. „
75	Rehák Elemér	I. „	75	Rombauer Mária	I. „
	Reischl Károly	III. „		Rónay Kazimir	III. „
	Rombauer Mária	I. „		Sántha Imre	I. „
	Rónay Kazimir	III. „		Scholtz Gyula	I. „
	Sántha Imre	I. „		Schudich Lajos	IV. „
80	Schwarcz Oszkár	III. „	80	Schwarcz Oszkár	III. „

Seidl Emma	II. éves	Seidl Emma	II. éves
Schudich Lajos	IV. „	Spolarich László	IV. „
Spolarich László	IV. „	Szabó Lajos	IV. „
Szabó Lajos	IV. „	Szántó Lajos	III. „
85 Szántó Lajos	III. „	85 Thain János	IV. „
Thain János	IV. „	Tichy Kálmán	IV. „
Tichy Kálmán	IV. „	Thomae J. Norbert	III. „
Thomae J. Norbert	III. „	ifj. Tóth István	I. „
ifj. Tóth István	I. „	Truppel Béla	I. „
90 Truppel Béla	I. „	90 Turkovič Rudolf	II. „
Turkovič Rudolf	II. „	Vad Péter	III. „
Vad Péter	III. „	Vadon Benjámín	III. „
Vadon Benjámín	III. „	Vagács Géza	III. „
Vagács Géza	III. „	Wawrek Mátyás	I. „
95 Wawrek Mátyás	I. „	95 Welten Armand	I. „
Welten Armand	I. „	Widmann Walter	II. „
Widmann Walter	II. „	97 Zolnay Géza	III. „
98 Zolnay Géza	III. „		

3. Továbbképző okl. rajztanárok.

Első félévben :

Angyal Géza	V. éves
Beron Gyula	VI. „
Biczó Ilona	V. „
Novák András	V. „
5 Pilch Dezső	V. „
Szende Dezső	V. „
7 Stankóczy Géza	I. „

Második félévben :

Angyal Géza	V. éves
Beron Gyula	VI. „
Biczó Ilona	V. „
Pilch Dezső	V. „
5 Stankóczy Géza	I. „

4. Polgári iskolai rajztanítónő-jelöltek.

Első félévben :

Ábrahám Alice	II. éves
Alexander Ágnes	Elők.
Balla Margit	II. éves
Báthory Mária	I. „
5 Bilecz Ilona	Elők.
Bodor Margit	I. éves
Borhy Mária	III. „
Boross Bella	I. „
Collas Krisztina báró	I. „
10 Csemez Jolán	IV. „
Csics Jolán	I. „
Dalmát Margit	II. „

Második félévben :

Ábrahám Alice	II. éves
Alexander Ágnes	Elők.
Balla Margit	II. éves
Báthory Mária	I. „
5 Bilecz Ilona	Elők.
Bodor Margit	I. éves
Borhy Mária	III. „
Boross Bella	I. „
Collas Krisztina báró	I. „
10 Csemez Jolán	IV. „
Csics Jolán	I. „
Dalmát Margit	II. „

	Dánér Erzsébet	I. éves	Dánér Erzsébet	I. éves
	Dapsy Klementina	III. „	Dapsy Klementina	III. „
15	Dóbiás Irén	II. „	15 Dóbiás Irén	II. „
	Dömök Teréz	I. „	Dömök Teréz	I. „
	Dörre Klotild	I. „	Dörre Klotild	I. „
	Ferencz Kornélia	I. „	Ferencz Kornélia	I. „
	Flössel Margit	II. „	Flössel Margit	II. „
20	Grabovieczky Antónia	I. „	20 Grabovieczky Antónia	I. „
	Grimm Matild	I. „	Grimm Matild	I. „
	Gyárfás Ilona	III. „	Gyárfás Ilona	III. „
	Helcz Edit	IV. „	Helcz Edit	IV. „
	Holzmann Frida	II. „	Holzmann Frida	II. „
25	Holzmann Valéria	I. „	25 Holzmann Valéria	I. „
	Horváth Margit	III. „	Horváth Margit	III. „
	Igmándi Katalin	Elők.	Igmándi Katalin	Elők.
	Janthó Gizella	I. éves	Janthó Gizella	I. éves
	Kiss Ilona	II. „	Kiss Ilona	II. „
30	Kis Terézia	I. „	30 Kis Terézia	I. „
	Knapp Eugénia	Elők.	Knapp Eugénia	Elők.
	Kovacsev Friderika	I. éves	Kovacsev Friderika	I. éves
	Kubányi Olga	I. „	Kubányi Olga	I. „
	Lázár J. Georgina	IV. „	Lázár J. Georgina	IV. „
35	Lauer Gizella	II. „	35 Lauer Gizella	II. „
	Mannó Margit	I. „	Mannó Margit	I. „
	Márkus Erzsébet	III. „	Márkus Erzsébet	III. „
	Matskássy Paula	IV. „	Matskássy Paula	IV. „
	Müller Ágosta	III. „	Müller Ágosta	III. „
40	Pammer Emilia	IV. „	40 Pammer Emilia	IV. „
	Pataky Róza	I. „	Pataky Róza	I. „
	Prenoszil Ilona	IV. éves	Prenoszil Ilona	IV. éves
	Rohonczy Ilona	I. „	Rohonczy Ilona	I. „
	Rucsinszky Anna	II. „	Rucsinszky Anna	II. „
45	Rybár Edith	IV. „	45 Rybár Edith	IV. „
	Sándor Klára	III. „	Sándor Klára	III. „
	Schréder Etelka	Elők.	Schréder Etelka	Elők.
	Stassik Zaida	I. éves	Stassik Zaida	I. éves
	Sterk Margit	II. „	Sterk Margit	II. „
	Schréder Etelka	Elők.	Schréder Etelka	Elők.
50	Szécsi Ilona	IV. „	50 Szécsi Ilona	IV. éves
	Széli Aranka	II. „	Széli Aranka	II. „
	Szentmiklósy Gizella	I. „	Szentmiklósy Gizella	I. „
	Szűj Ilona	II. „	Szűj Ilona	II. „
	Szilágyi Erzsébet	I. „	Szilágyi Erzsébet	I. „
55	Thalmayer Ida	III. „	55 Thalmayer Ida	III. „
	Togán Szilvia	III. „	Togán Szilvia	III. „
	Toldy Erna	II. „	Toldy Erna	II. „
	Veres Ilma	Elők.	Veres Ilma	Elők.
59	Zala Mária	IV. éves	59 Zala Mária	IV. éves

5. Továbbképző okl. rajztanítónők.

Első félévben :		Második félévben :	
Augusztiny Cornélia . . .	IX. éves	Augusztiny Cornélia . . .	IX. éves
Borosnyai Jolán	V. „	Borosnyai Jolán	V. „
Brózik Felicitás	V. „	Gruber Hedvig	V. „
Gruber Hedvig	V. „	Killer Jolán	VII. „
5 Killer Jolán	VII. „	5 Örtelné Szilágyi Ilona . . .	V. „
Páris Erzsébet	VII. „	Páris Erzsébet	VII. „
Pesthy Margit	V. „	Pesthy Margit	V. „
Scheller Margit	VIII. „	Scheller Margit	VIII. „
Töttössy Edit	V. „	Töttössy Edit	V. „
10 Wurga Irén	V. „	10 Wurga Irén	V. „

Az összes rajtanár-, tanító- és tanítónő-jelöltek, valamint továbbképző okl. rajztanár és tanítónők száma :

Az első félévben volt :

140 férfi és 69 nő, együtt 209

A második félévben volt :

134 férfi és 69 nő, együtt 203

Anyanyelvre nézve:	I. félévben	II. félévben
Magyar	288	281
Német	14	11
Horvát	1	1
Szerb	4	4
Tót	1	1
Román	2	1
	Összesen 310	299

A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter úr által adományozott 40.020 korona ösztöndíjban részesült 28 rajztanárjelölt, 11 rajztanítójelölt, 6 rajztanítónőjelölt és 25 művésznövendék, összesen 70 látogató.

Egyes megyék és egyesületek által adományozott 5.500 K, ösztöndíj- és segélyben részesült 13 művésznövendék.

A kiszolgáltatott ösztöndíjak és segélyek összege	45.520 K
Jutalom és pályadíjak összege	2.200 „
Tájképfestészeti kirándulásokra fordított	1.000 „
	Összesen: 48.720 K

Díjtalan ebédben részesül	35 növendék
Féldíjas „ „	40 „
	Összesen 75 növendék

Tandíjfizetés alól felmentetett 106 növendék

Az egyesített művésziskolák könyvtáraiban az 1910. évi december hó végén volt:

A főiskolánál:	8.236 kötet és 75.198 műlap	323.743 K értékben
Az I. festészeti mesterisk.:	251 „ 2.341 „	33.868 „ „
A II. „ „	296 „ 1.270 „	10.806 „ „
A szobrászati mesterisk.:	81 „ 2.215 „	5.387 „ „
A női festőiskolánál:	148 „ 400 „	10.649 „ „
	Összesen: 9.012 kötet és 81.424 műlap	384.453 K értékben

Régi mesterek után készült képmásolat-gyűjtemény álladéka	39 drb	51.649 — K értékben
Jelmez, illetőleg öltözet rész van	437 „	21.380 — „ „
Taneszköz, bútorzat s egyéb felszerelési tárgy van	22.167 drb	58.847 — „ „

Mindössze van: 113.089 drb 516.329 — K értékben

Elméleti és gyakorlati oktatás szükségleteire: tanszerek, tananyagok, könyvtárra és élőminták díjazására mintegy 40.000 korona fordított.

TARTALOM.

I. Székely Bertalan történelmisége	3. oldal
II. Az év történetéből	29. „
III. Római impressziók	43. „
IV. Rajzoktatási kiállítás Hannoverben	50. „
V. Tájékoztató	60. „
a) Kivonat a „Szépművészeti Akadémia“ felvételi, tanulmányi és rendszabályaiból	61. „
b) Kivonat a „Rajztanárképző Főiskola“ felvételi, tanulmányi és rendszabályaiból	67. „
c) Általános rendszabályok	80. „
VI. Igazgatók és tanárok névsora	85. „
VII. A rajztanárvizsgáló bizottsági tagok névsora	88. „
VIII. A képesítő vizsgálatok eredménye	89. „
IX. A növendékek névsora	90. „
X. Statisztikai adatok	100. „

